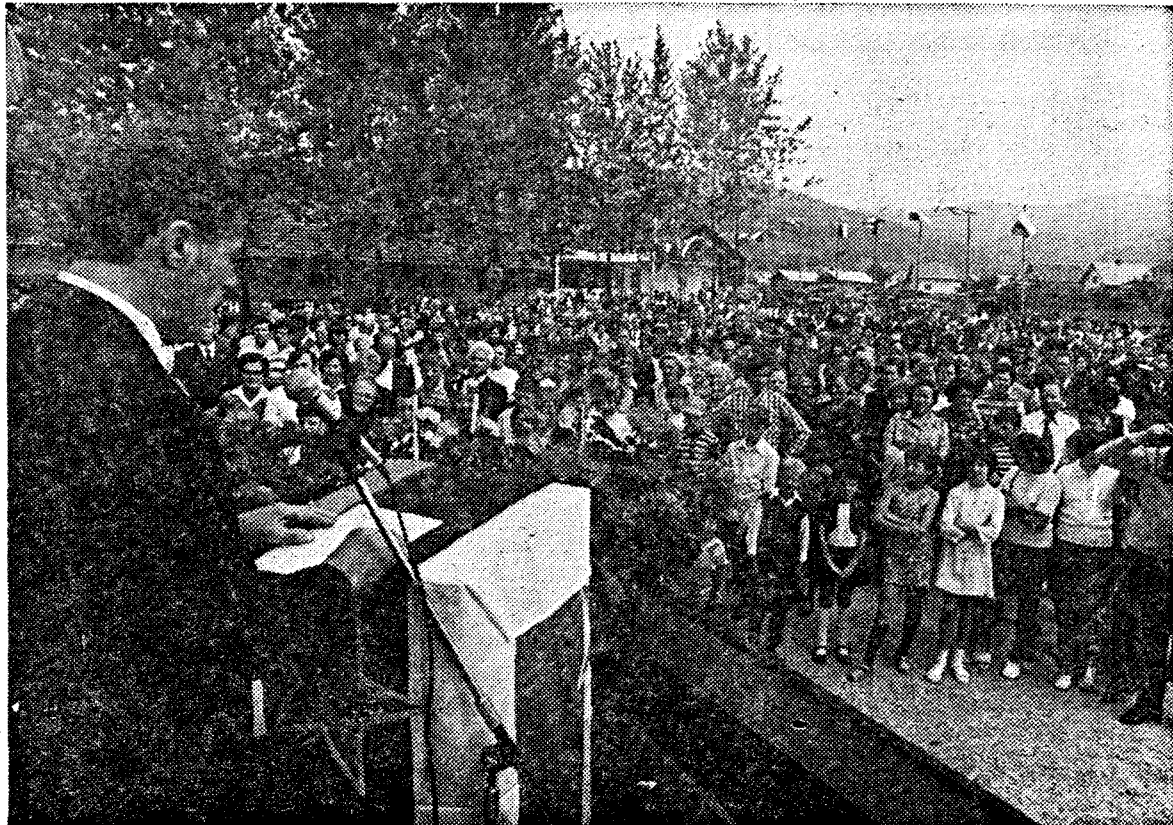
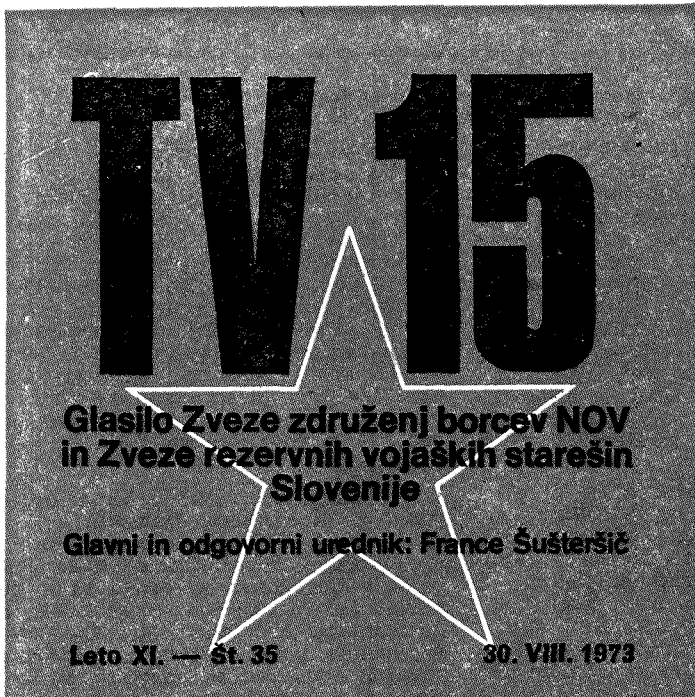

Udeleženci proslave v Zireh med pozdravnimi besedami predsednika delavskega sveta tovarne »Etiketa« Romana Albrehta (Berl reportažo Edija Selhaus na 3. strani!)

Obnovimo lik pravega aktivista OF!

Te dni se pospešeno vrstijo zbori nekdanjih aktivistov osvobodilne fronte (zbor aktivistov OF Gorenjske je bil že 3. junija v Podlublju, ob 30-letnici zbor na Pugledu je bilo 22. julija srečanje aktivistov v Starem logu pri Kočevju, srečanje aktivistov Stiško-grosupeljskega okrožja bo 2. septembra v Ivančni gorici, zbor aktivistov Kozjanskega prav tako 2. septembra v Kozjem, zbor aktivistov OF Notranjske pa bo 16. septembra letos v Cerknici). Brali smo lahko že tudi prve tehtnejše zgodovinske sestavke in spomine o političnem in organizacijskem delu, težavah, nevarnostih in žrtvah aktivistov OF v pripravah na oboroženo vstajo in v pogojih belogardiističnega nasilja na Dolenjskem in Notranjskem. Vse kaže, da so odbori aktivistov OF zaživeli in da že dajejo prve sadove.

Kaj je namen široko zasnovane dejavnosti nekdanjih aktivistov OF?

Zadnja leta smo vse bolj zanemarjali revolucionarne oblike političnega dela. Množično in posamezno delo z ljudmi smo nadomeščali s takimi imenovanimi »forumskim vodenjem«, ki je vodilo v birokratizacijo, samovoljo in podobne zablode, predvsem pa je oslabilo stik političnega aktivista z množicami. Marsikje so se v ospredje prerinili nekateri ljudje z malomeščanskimi in drobnolastniškimi težnjami in navadami, ki so v političnem aktivizmu iskali le osebne koristi, položaj z dobro plačo ter z malo dela in odgovornosti, izboljšanje lastnega blagostanja na račun družbe in drugih. Tem so bile na poti revolucionarne vrednote (sposobnost za delo z množicami in posamezniki, čut za demokratičnost in enakost, osebna skromnost, požrtvovalnost, pogum in zvestoba revoluciji), zato so jih skušali potisniti ob stran, med staro šaro, prav tako pa so potiskali ob stran tudi nekdanje zveste in prekaljene aktiviste, ki so se zavzemali za pristnejše stike z množicami in proti malicnemu socialističnemu razvoju. Mnogi zvesti in pošteni tovariši so postali osamljeni in zagrenjeni, politično delo je bilo odmaknjeno od baze in neučinkovito, mladi ljudje, ki bi nas morali nadomestiti, pa zmedeni in brez prave usmeritve. Če hočemo, da se bo revolu-

cija nadaljevala v smeri vsevečjega in vsestranskega počlovečenja, moramo obnoviti lik pravega aktivista osvobodilne fronte in dati polno veljavo moralnim vrednotam revolucije, dati moramo priznanje tistim tihim, skromnim in požrtvovalnim političnim delavcem, ki so med vojno in po njej delili svojo usodo z usodo preprostih ljudi, z njimi trpeli pomanjkanje in nevarnosti, pa nikoli niso klonili v političnem prepričanju in nikoli prenehali s političnim delom, prepricavanjem in dokazovanjem, kaj je prava resnica in pravica. Spodbuditi moramo vsakega človeka, ki ima še kaj moči in ki se ni moralno ali politično skvaril, da bo znova okrepil naše vrste, našo pripravljenost in voljo za dokončno zmago socialistične revolucije.

Stari in prekaljeni politični delavci moramo enakopravno nastopati v družbi in skupnosti z mlajšimi, prenašati nanje politične izkušnje, zvestobo ljudstvu in revoluciji, zavzetost za splošne in družbene koristi, pogum za izpovedovanje resnice, dovednost za upravičeno kritiko in samokritičnost, čut za priznavanje in popravljanje napak, smisel za demokratičnost in samoupravljanje, zaupanje v moč in poštenost ljudstva. Mlajšim ne smemo biti vsiljivi učitelji, ampak jih moramo pritegniti z zgledi, pametno besedo in konkretnimi nalogaми, katerih edini namen mora biti družbena korist. Tako bomo ustvarili učinkovita jedra političnih delavcev in si zagotovili sposobne in zveste naslednike. Končni namen naših prizadevanj je: sklenjeno in neprekinjeno nadaljevanje revolucije do popolne enakosti med ljudmi, do odprave vsakršnega izkoriščanja in do dokončne uveljavitve dela ter svobode človekove osebnosti na vseh področjih in na vsem svetu. To pa je veliko in humano poslanstvo, ki se je rodilo v bedi, brezpravnosti in krvi in ki je v zmagi nad fašizmom doseglo šele enega prvih večjih uspehov. Za take humane namene velja zastaviti tudi kaj prostega časa na račun pretiranega udobja in zabave, ki sama po sebi človeštvu ne prinašata niti zdravja niti sreče. Prepričati in pripraviti mlade do spoznanja, da samo delo in boj, ki sta pogosto zvezana s trpljenjem in žrtvami, lahko privedeta do nečesa tako

velikega in pomembnega, je ena velikih nalog nekdanjih aktivistov osvobodilne fronte.

Tretji namen snovanja in aktivizacije odborov aktivistov OF so neposredne priprave za splošni ljudski odpor. Te priprave so doslej potekale vse preveč iz čisto vojaškega vidika, zanemarjena pa je bila njih politična in ideološka sestavina. Nekateri vojaški kadri so bili tudi sami nagnjeni k podcenjevanju terenskih političnih delavcev, pri tem pa so bili mnogokrat krivični. Največkrat je šlo pri tem za ljudi z ozkim obzorjem, ki se niso zavedali, da je bilo prav politično, ideološko in organizacijsko delo ne samo osnova za krepitev in širjenje revolucionarne avantgarde delav-

SREČANJE V RUBEŽU NA KOROŠKEM

Odbor koroških partizanov Ljubljana vabi na tovariško srečanje, ki ga prireja Zveza koroških partizanov v nedeljo, 2. septembra 1973 ob 13. uri v Rubežu pri Apačah (na Koroškem). Ob srečanju bo odkritje spomenika padlim borcem.

Sodeluje partizanski pevski zbor iz Ljubljane, pod vodstvom Radovana Gobca. Vsi bivši partizani, njih sodelavci in vsi prijatelji Koroške pristrčno vabljeni!

skega razreda in slovenskega naroda, ampak tudi za ustvaritev takih instrumentov revolucije (diktature proletariata), kot sta ljudska oblast in ljudska vojska. O tem imamo iz naše junaške preteklosti nešteto dokazov. Prve parti-zanske enote so bile sestavljene večinoma iz političnih delavcev in patriotov. Pozneje je prišlo do delitve na čisto vojaške udarne enote in na terence, ki so ustvarjali vojski politično zaledje, organizirali oskrbovanje in mobilizacijo novih borcev, hkrati pa tudi gradili politični in oblastni aparat. Bolj ko je bilo kako področje politično obdelano in organizirano, lažje je bilo partizanskim udarnim enotam. Taka področja so bila vojaškim enotam nujno potrebna za počitek in obnovo po hudih bojih

in žrtvah, kar bo gotovo veljalo tudi v morebitni prihodnji ljudski vojni. Politični delavci s terena so pogosto prehajali v vojaške udarne enote in v njih sestavi prevzemali in opravljali važne funkcije, bilo pa je tudi obratno, da so partizanske udarne enote iz svoje srede izločale tovariše za politično delo na terenu. Kakšnega pomena za zmago revolucionarnih sil je bilo politično delo med ljudstvom, so se najbolj zavedali naši klerofašistični sovražniki, ki so proti »terencem« organizirali boj z brezobzirnim iztrebljanjem. »Slovenec« in »Slovenski dom«, glasili slovenskih klerofašistov, sta polni žolčne mrznje do terenskih političnih delavcev in večkrat javno pozivata, da je treba vsakega terenca pobiti brez milosti. Veliko šte-vilo žrtev med političnimi delavci v zaledju in na osvobojenem ozemlju pa priča, da domobranci, črna roka, gestapo in ovra terencem niso zastoj stregli po življenju. Te žrtve so ravno tako padle za svobodo in revolucijo kot tiste iz partizanskih udarnih enot na samem bojnem polju. To spoznanje je dandanes že zmagalo. Vidimo namreč, da odbori udarni enot in odbori aktivistov OF skupaj prirejajo mnoge proslave. Tako bodo aktivisti Stiško-grosupeljskega okrožja praznovali skupaj s cankarjevci, zbor aktivistov OF Notranjske v Cerknici pa bo združen s proslavo 30-letnice ustanovitve Loške brigade, kasneje 13. SNOUB Mirka Bračiča.

Četrti in zadnji namen delovanja odborov nekdanjih aktivistov OF pa je: ustvariti trajna in objektivna pričevanja o zgodovini naše revolucije. Z zgodovinskimi opisi vojaških enot (bataljonov, odredov in brigad), ki jih izdaja »Knjižnica NOV in POS«, bo izpisana šele ena stran medalje. Druga bo popisana z delom v zaledju in bo pričevanje o tem, kako smo se v tistih težkih časih bojevali za vsakega človeka, da bi ga pridobili in prevzgojili. Sele oboje bo dalo popolno, kompleksno podobo naše revolucije, ki bo velika spodbuda novim rodovom za njeno nadaljevanje in dokončanje. V skrajni posledici pa ima tudi ta naloga namen obnoviti lik pravega aktivista OF, ki bo zgled revolucionarja za vse večne čase.

FRANCI STRLE

besede in dejanja

V RAZMERAH SKORAJDA KOMPLETNE ANARHIJE

Tako imenovani mesni in živinorejski krizi, ki so jo povzročili dolgoletna neurejenost pogojev za to proizvodnjo, nered in neskladja na trgu, nedosledna politika cen ter odsotnost načrtne koordinirane politike, se je zlasti v letošnjem poletju pridružila tudi kriza vrtnin in sočivja, ki pa v bistvu izvira iz povsem istih vzrokov in ima tudi podobne spremljajoče pojave. V razmerah skorajda kompletne anarhije na tem trgu, za katere so značilni na eni strani prekupevanja in spekulacije, na drugi strani pa neorganiziranost družbenega sektorja za odkup in prodajo kmetijskih pridelkov, bo tudi iz-

vedba nameravane akcije sindikatov, da bi omogočili delavcem ugodnejši nakup oziroma — dokaj težavna in ne preveč hvaležna naloga.

Gospodarski vestnik — 21. VIII. 1973

POTREBNO BI BILO VEČ TAKIH

Akcija sindikata SR Hrvatske, katere cilj je omogočiti delovnim ljudem nabavo oziroma do dostopnih cenah, je naletelela na polno razumevanje v industrijsko kmetijskem kombinatu Osijek. Ta veliki kolektiv bo zagotovil zelenjavo in jo prodajal porabnikom 30 odstotkov ceneje od tiste na trgu. Na osijeških tržnicah bo odprl posebne prodajne prostore z velikimi količinami sveže zelenjave. Delovnim organizacijam bo omogočil, da prek

svojih sindikatov naročajo zelenjavo za oziromaj svojim delavcem.

Vjesnik — 21. VIII. 1973

VSE MANJ DELAVSKIH POČITNIŠKIH DOMOV

V delavskih počitniških domovih na Hrvaškem lahko letuje vsak enajsti zaposleni v republiki. Število delavskih počitniških domov je na primer na Hrvaškem trenutno štirikrat manjše, kot leta 1965. Vzrok za tako stanje je v glavnem ukinitve zakonov predpisov, ki so spodbujali delovne organizacije, da so izločale sredstva za letovanje svojih članov. Sindikati so zato v Zagrebu že začeli z akcijo, da bi v naslednjih dveh letih zagotovili 3500 mest za letovanje v delavskih počitniških domovih.

Delavska enotnost — 25. VIII. 1973

Sekretariat koordinacijske komisije republiške konference SZDL Slovenije za usmerjanje in spremljanje ustavne razprave ugodno ocenjuje dosedanjipoteke razprave, zlasti pa obsežne in dobro usklajene organizacijske, politično-instruktivne in kadrovske priprave za bližnjo široko javno razpravo v septembru. Na nedavnem sestanku sekretariata so ugotovili, da v dosedanjih razpravah ni bilo konkretnih pripomb k osnutku novih ustav, da pa so bila posamezna vprašanja, kot na primer področje družbenoekonomskih odnosov, zapostavljena.

Osrednje slovesnosti ob praznovanju 30-letnice priključitve Slovenskega Primorja, Istre, Reke, Zadra ter otokov Cresa, Lošinja in Lastova k Jugoslaviji bodo 29. in 30. septembra letos v Pazinu in Bujah pod pokroviteljstvom predsednika republike Josipa Broza Tita. V Pazinu bodo 29. septembra odkrili spomenik istrskemu narodnemu heroju Jokimu Rakovcu. Naslednjega dne pa bo v Bujah veliko ljudsko zborovanje, na katero bodo prišli prebivalci Istre, Slovenskega Primorja in Reke.

Zunanja ministrica začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama Nguyen Thi Binh je v intervjuju glavnemu uredniku Tanjuga izjavila, da morajo neuvrščene države odločno nadaljevati borbo za popolno zmago nad imperializmom in da bo revolucionarna vlada Južnega Vietnama dala vse od sebe za popoln uspeh konference neuvrščenih na vrhu v Alžiru.

Predsednik republike Tito je na Brdu pri Kranju sprejel delegacijo delavske partije DLR Koreje, ki jo je vodil član politbiroja Kim Dong Giou. Leto je izročil predsedniku Titu osebno poslanico generalnega sekretarja delavske partije in predsednika DLR Koreje Kim Il Sunga ter ga seznanil s prizadevanji vlade in korejskega ljudstva za izgradnjo in združitev Koreje. Kim Dong Giou je med drugim dejal, da delavska partija, vlada in narod Koreje visoko cenijo neuvrščeno politiko Jugoslavije in uspehe, ki so jih jugoslovanski narodi dosegli pod vodstvom ZKJ in predsednika Tita v socialističnem razvoju.

Romunija slavi 23. avgust kot državni praznik, ker so se Romuni na ta dan leta 1944 pod vodstvom komunistične partije uprli in strmoglavili kvsilniški režim generala Antonesca, ki je popeljal državo v hitlerjevsko koalicijo. Letos so ta praznik proslavili z vojaško paradno in z množičnim mimohodom državljanov, delavcev, mladih in pionirjev v Bukaresti.

Pogajanja med Zahodno Nemčijo in Češkoslovaško so se že bližala zaključku in v kratkem bi moral kancler Brandt odpotovati v Prago za podpis sporazuma o normalizaciji odnosov. Toda pogajanja so se nepričakovano razbila zaradi spora o zastopništvu zahodnega dela Berlina. Vzroke razbitja je treba iskati predvsem v okviru neresenih vprašanj med Bonn in Moskvjo.

Ameriški državni sekretar za zunanje zadeve William Rogers je odstopil, na njegovo mesto pa je bil imenovan dr. Henry Kissinger, ki bo razen tega še nadalje ostal svetovalec predsednika Nixona za vprašanje nacionalne varnosti. Novi ameriški zunanji minister je izjavil, da je zdaj osrednje vprašanje, kako ustvariti stabilen mir. Poudaril je, da bo vodil zunanjo politiko ZDA v polnem sodelovanju s kongresom, da je predsednik Nixon odložil obisk državam Latinske Amerike, pač pa da ima namen uresničiti »veliko turnej« po državah zahodne Evrope, Grčije in Turčije.

ZDA in Tajska so se sporazumele, da se bodo ameriške čete postopoma začele umikati iz oporišč na Tajskem. V prvi fazi bodo umaknili 3550 vojakov in nad sto letal. V sedmih oporiščih na Tajskem je okrog 45 tisoč ameriških vojakov in nad 500 bojnih letal. Toliko ameriških čet ni zdaj v nobeni drugi državi jugovzhodne Azije.

Zunanji ministri arabskih držav bodo na sestanku, ki bo v Kairu 10. septembra, obravnavali novice o ponovnih ameriških dobavah orožja Izraelu. Generalni sekretar arabske lige Mahmud Riad je opozoril, da bo Izrael zaradi teh dobav lahko nadaljeval okupacijo arabskih ozemelj in ogrožal varnost na tem območju. Obenem je v posebnem poročilu pozval k ustanovitvi enotne arabske fronte za boj proti temu sovražnemu stališču ZDA.

Argentinsko glavno mesto Buenos Aires je bilo prizorišče ostrih pouličnih

spopadov med več tisoč demonstranti in policijo. Najhujši spopad je bil na nekem nogometnem stadionu, kjer je policija razgnala približno 50 tisoč levičarsko usmerjenih mladincev, ki so se zbrali na zborovanju ob obletnici uboja 16 ljudi v državnem zaporu. Drugi večji spopad je bil v središču mesta, kjer je policija streljala na 2000 demonstrantov — levičarjev. Več ljudi je bilo ranjenih.

Položaj na mejah med Zambijo in Rodezijo, Angolo in Mozambikom je že tako daleč, da predsednik Kaunda razmišlja o tem, da bi »poklical na pomoč prijateljske države«. Kaunda je obtožil Južno Afriko, Rodezijo in Portugalsko, da pripravljajo skupne sabotažne napade na Zambijo ter da zbirajo čete in plačance na zambijskih mejah in da nameravajo to državo napasti, ker nasprotuje rasizmu.

V Varšavi je bil 7. mednarodni kongres slavistov, na katerem so bolgarski slavisti ne samo z referati, ampak tudi z nenačelno, laično razpravo skušali zanikati ne samo zgodovino, marveč tudi sodobne pridobitve makedonskega naroda. Tako sta se tezam direktorja inštituta za makedonsko folkloro v Skopju Blaža Ristovskega »specifična vloga romantizma v makedonski folklori in makedonskem narodnem prebujanju postavila po robu bolgarska referenta Dočo Lekov in Petar Dinekov, ki sta se iste teme lotila z velikobolgarskih pozicij. S svojim vedenjem in slogom »znanstvene razprave« sta bolgarska slavista spremenila znanstveni, delovni sestanek sekcije v politično manifestacijo. Odgovoril jima je Blažo Ristovski in z grenkobo ugotovil, da to ni prvi, niti osamljeni, pa tudi ne slučajni pojav, da si Bolgari prilaščajo ugledne predstavnike makedonskega preporoda ter celotno makedonsko ljudsko ustvarjalnost. Tako je v zadnji številki časopisa »Bolgarski jezik« v bibliografskem pregledu predsednik makedonske akademije znanosti in umetnosti označen kot bolgarist v tujini, medtem ko je skopski časopis »Makedonski jezik« označen kot časopis za bolgarsko jezikoslovje. V razpravo se je vmešal tudi profesor leningrajske akademije za gledališče, glasbo in film Viktor Gusev. Izjavil je, da takšni izpadi ne prispevajo k razvoju znanosti in sodelovanja, ampak škodijo bratstvu slovanskih narodov in miroljubnim prizadevanjem človeštva.

Svedsko bo na konferenci neuvrščenih držav v Alžiru predstavljale veleposlanik v zunanjem ministrstvu Kaj Bjærk. Alžirija je Svedsko povabila, naj se konference udeležijo kot gostja. V sporočilu svedskega zunanjega ministrstva je rečeno: »Svedski se zdi pomembno, da po svojem predstavniku v Alžiru dobi natančnejše informacije o delu konference šefov držav ali vlad neuvrščenih držav.«

Na Vikreah pri Ljubljani se je 26. avgusta letos začela druga poletna politična šola za mlade, ki jo je organizirala republiška konferenca ZMS in ki pomeni novo prizadevanje za ideološko usposabljanje mladih komunistov. Na javnih tribunah te šole so doslej sodelovali: Sergej Kraigher, Stane Dolanc, dr. Anton Vratuša in drugi. Poseben odmev je doživel Stane Dolanc, ki je na poljuden in prikupen način razložil nekatere naše težave in zaostritve iz preteklosti, njihove vzroke in nakazal rešitve.

Srečanje petih celin

Ta torek se je s sestankom stalnega šestnajstčlanskega pripravljalnega odbora neuvrščenih držav, med katerimi je tudi Jugoslavija, uradno začelo v alžirskem glavnem mestu mogočno zborovanje predstavnikov petih celin — Evrope, Azije, Afrike, Latinske Amerike in Avstralije: četrta konferenca šefov držav in vlad neuvrščenih držav. Zunanji ministri neuvrščenih držav se bodo sestali čez nekaj dni, nato pa bo — od 5. do 8. septembra — vrhunska konferenca, ki se je bodo udeležili najuglednejši državniki nad sedemdesetih držav.

Srečanje petih celin: nihče ni pred dvanajstimi leti, ko se je v Beogradu ustanavljala neuvrščena skupnost, najbrž pričakoval, da se bo ideja miroljubnega, enakopravnega in pravičnega sožitja med vsemi narodi sveta tako silovito razmahnila in uveljavila. Tedaj, pred dvanajstimi leti, je bilo v Beogradu zbranih 25 držav (tri pa so prišle kot opazovalke) — danes pa jih je v Alžiru zbranih približno trikrat toliko; prijavljajo se nove in nove; in sama politika neuvrščenosti je že davno prerasla ozke geografske, politične in druge okvire ter se začela širiti celo v krog tistih držav, ki so vključene v enega izmed vojaških ali gospodarskih blokov sveta. To je dokaz njene vitalnosti in njene univerzalnosti. Hkrati pa je to dokaz, da je svet v iskanju varnejših in demokratičnejših poti v prihodnost potreboval ravno takšnih načel, kot jih ponuja neuvrščenost.

Neuvrščena politika se je pravzaprav rodila v dotlej malo poznanem indonezijskem glavnem mestu Bandungu, kjer so se leta 1955 sestale azijske in afriške države in se dogovorile za enakopravnejšo in pravičnejšo načela mednarodnega sodelovanja. V letih, ki so sledila bandunski konferenci, pa je neuvrščena politika čedalje bolj prodirala izven azijskih in afriških okvirov in našla zlasti v treh uglednih državnikih — Titu, Naserju in Nehruju, najbolj zavzete zagovornike. Ti trije državniki so se leta 1956 sestali na Brionih in prvič jasno izoblikovali bistvo neuvrščene politike. Čez štiri leta, na zgodovinskem 15. zasedanju generalne skupščine 1960 v New Yorku, sta se brionski trojci pridružila še dva ugledna državnika, Nkrumah in Sukarno: ti državniki so vtisnili svoj pečat zasedanju, s tem ko so voditelja dveh velesil, Eisenhowerja in Hruščova, pozvali, naj v neposrednem pogovoru razrešita medsebojna nasprotja. To je bil namreč čas, ko je bil svet zaradi afere z ameriškim vojskim letalom U-2 na robu vojne. Peterica neuvrščenih državnikov je tedaj pokazala pot iz tega nevarnega položaja: politika miroljubne koeksistence.

To politiko so tedaj označevali za sanjaško, idealistično — a borih deset let kasneje so jo sprejeli v svoj besednjak in prakso ravno voditelji velesil. Vendar pa je neuvrščeno gibanje potrebovalo še nekaj časa, da se je konkretnije organiziralo in učinkovito poslovalo v mednarodno dogajanje.

Zasluge za to ima v precejšnji meri naš predsednik Tito, ki je v začetku

1961 odpotoval na dvomesečno potovanje po osmih afriških državah in se na koncu, v Kairu, zavzel za sklicanje vrhunske konference neuvrščenih držav. Do nje je prišlo še istega leta jeseni v Beogradu. Tu so izoblikovali politično filozofijo, strategijo in dolgoročni program delovanja neuvrščenih držav, tu so znova opozorili na nevarnosti hladne vojne in pozvali voditelja obeh velesil, naj se sestaneta in pogovorita. Tako se je z Beogradom nato začelo obdobje neprenehne, nepretrgane in ves čas razraščajoče se dejavnosti neuvrščenih.

Sledila je leta 1964 v Kairu druga vrhunska konferenca. Navzočih je bilo že 57 držav, od tega deset s statusom opazovalk — torej dvakrat toliko kot v Beogradu. Navzoče države so si postavile celo vrsto konkretnih nalog za odstranjevanje nepravičnih odnosov v svetovnem gospodarstvu, za demokratičnejše mednarodne razmere, za boj proti ostankom kolonializma in novim oblikam neokolonializma, za splošno obsodbo rasistične politike na afriškem jugu.

V šestih letih, ki so sledila kairski konferenci, je neuvrščeno gibanje za nekaj časa obstalo — svet je začel doživljati pomembne spremembe, ki se jim neuvrščene države prvi hip še niso prilagodile. Proces popuščanja napetosti in dogovarjanja med velesilami, ki se je začel uveljavljati, je nekatere neuvrščene države postavil pred dilemo: ali je neuvrščena politika v tem procesu še potrebna, saj je hladne vojne očitno konec, veliki pa se lahko spoznamemo tudi sami? V tem preoblikovanju podobe sveta je prišlo tudi do več pritiskov na nekatere neuvrščene države, ki so se nekako zaprle vase in opustile politično dejavnost. Nato pa je jeseni 1970 sledila tretja vrhunska konferenca v zambijskem glavnem mestu Lusaki. To je bil pravi preporod neuvrščene skupnosti. Prišlo je skupno 64 držav (deset od njih kot opazovalke), ki so sprejele 14 pomembnih dokumentov. Med njima sta najbolj pomembni »Deklaracija o miru, neodvisnosti, razvoju, sodelovanju in demokratizaciji mednarodnih odnosov« ter »Deklaracija o neuvrščenosti in gospodarskem napredku«.

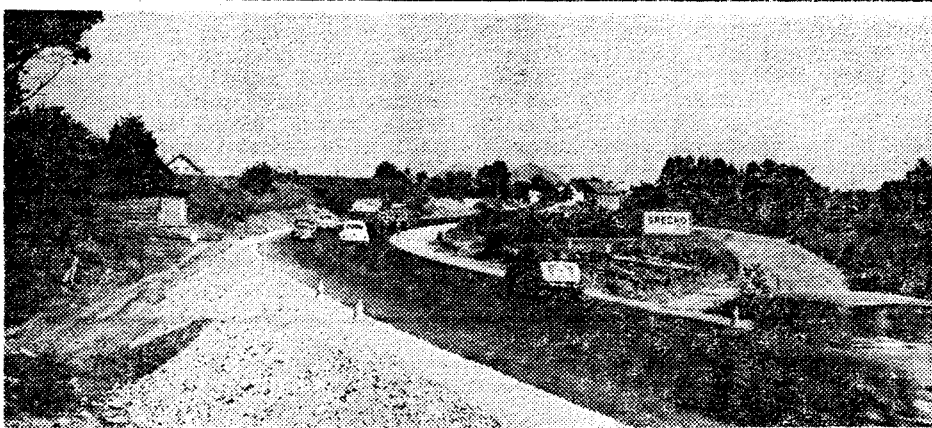
Lusaka konferenca se je zavzela za še pogostejša srečavanja med državniki neuvrščenih držav, tako da bi neuvrščena skupnost s svojo kontinuirano dejavnostjo lahko vsak hip posegla v mednarodno dogajanje. Tako so si po letu 1970 sledili številni sestanki, bodisi dvostranski, bodisi večstranski, med državniki neuvrščenih držav, začelo se je širiti medsebojno gospodarstvo in trgovinsko sodelovanje, besedo neuvrščenih pa je bilo vse pogostejše slišati tudi na zasedanjih OZN.

Avgusta lani je bila v gvajanskem glavnem mestu Georgetownu nova pomembna konferenca neuvrščenih: sestali so se zunanji ministri kar 71 neuvrščenih držav, od tega številni novi iz Latinske Amerike. Trije sklepi Georgetowna so še posebno pomembni: da bo nova vrhunska konferenca leta 1973 v Alžiru; da sprejmejo v neuvrščeno skupnost začasno revolucionarno vlado Južnega Vietnama in kamboško vlado nacionalne enotnosti princa Sihanuka; da dobi dejavnost neuvrščenih neko bolj organizirano obliko — tako s stalnimi vsakoletnimi srečanji neuvrščenih zunanjih ministrov v OZN kot z ustanovitvijo posebnega stalnega odbora sedmih neuvrščenih držav, ki bo usmerjal dejavnost neuvrščene skupnosti v času med ministrskimi in vrhunskimi konferencami.

Po Georgetownu so sledile priprave na alžirsko konferenco, obsežne in temeljite. Dnevni red za vrhunsko srečanje je zajeten. Iz njega bi lahko izluščili poglavitno misel: da je treba tokove svetovnega razvoja usmeriti v bolj demokratične in pravičnejše struge, tako da bi zdajšnji proces popuščanja napetosti in dogovarjanja ne privedel do stabilizacije krivic in razlik v svetu. To je slejkoprej želja večine človeštva, ki je vključeno v neuvrščeno gibanje, pa tudi številnih tistih, ki v njem ne sodelujejo. Prav to pa je poročstvo za uspeh sedanje četrte vrhunske konference neuvrščenih v Alžiru.

KOMENTATOR

naši delovni uspehi

Delavci Cestnega podjetja Kranj že dalj časa prenavljajo cesto Škofja Loka-Jepca. V prvi etapi so zgradili sodobno cesto od Lipice do Godešiča in voznike rešili ozkega mostu in zagonetnega Traškega grabna. Sedaj urejajo odcep od Godešiča do železniškega prehoda, ki bo na novo speljan in bo vodil naravnost skozi vas. Prihodnje leto bodo prenovili še preostalih 8 kilometrov te ceste. Naša fotografija kaže, da Traškega grabna ni več.

(Besedilo in fotografija: Stane Jesenovec)

Spomenik padlih borcev v Zireh je eden najlepših in dostojno predstavlja revolucionarni delež Zirov v minuli vojni. Fotografija je bila posneta med polaganjem vencev.

V Žireh res prava množičnost

Slavnostni govornik na proslavi trojne jubileja v Zireh je bil Ivan Franko-Iztok, sekretar ZIS, eden prvih partizanov na Gorenjskem in znani vojaški strokovnjak.

Zirovci so v soboto in nedeljo proslavljali kar trojni jubilej: 30-letnico prve osvoboditve Zirov, 29-letnico ustanovitve jurišnega bataljona 31. divizije NOV in POJ in 29-letnico ustanovitve prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem. Nedeljski del proslave se je odlikoval z množičnostjo, ki jo v tako majhnem kraju le redko zasledimo. Že dolgo ni bilo v Zireh zbranih toliko ljudi na enem prostoru.

V nedeljo na vse zgodaj so začeli z budnico, nato pa je bila v tamkajšnjem zadržnem domu slovesna seja Krajevne skupnosti Ziri, ki so se je udeležili tudi člani prvega NOO na Gorenjskem. Preživelim in svojem padlih so ob tej priložnosti podelili spominske plakete. Osrednja proslava v središču Zirov se je začela z govorom Ivana Franka-Iztoka, sekretarja zveznega izvršnega sveta, ki je poudaril, da so bile Ziri za Gorenjsko tisto, kar je bilo Cerkno za Primorsko — baza slovenske partizanske vojske in partizanskega zaledja. Zlasti zadnji dve leti vojne so bili Ziri z okolico več pod partizansko kot pod sovražno oblastjo. V kulturnem sporedu so sodelovali združeni pevski zbori iz Zirov, oktet iz Gorenje vasi, recitatorji in godbeniki ter

dokazali, da je kulturni amaterizem na podeželju živ in da dosega kar lepo raven. Sledila je otvoritev nove tovarne »Etiketa«, kjer je slavljenec pozdravil najprej predsednik delavskega sveta tovarne Roman Albrecht, tovarno pa je odprl predsednik občinske skupščine Skofja Loka Tone Polajnar. Ta delovni uspeh je pokazal, da imajo Zirovci kaj slaviti in se veseliti, pa je tudi popoldansko tovariško srečanje borcev jurišnega bataljona 31. divizije, aktivistov OF, borcev partizanskih enot, ki so operirale na tem področju, mladine in drugih občanov izvenelo v res pristnem in radostnem razpoloženju.

Besedilo in fotografije: Edi Šelhaus

Spominsko plaketo v spomin na ustanovitev prvega NOO na Gorenjskem je prejela tudi Marjana Mlinar, vdova po padlem Leandru Mlinarju, članu prvega narodnoosvobodilnega odbora v Zireh.

Srečanje gubčevcev

Čeprav živimo po raznih koncih domovine, delamo v svojih kolektivih in živimo s svojimi družinami, pa smo še vedno tesno navezani na kolektiv, s katerim smo pred tremi desetletji krepko posegli v našo usodo in našo zgodovino, kolektiv, s katerim smo zaorali brazde novega življenja, ki ga še danes z enakim elanom po svojih močeh gradimo in dopolnjujemo. Ponosni smo na pripadnost svoji partizanski brigadi in zato se pač z največjim veseljem od časa do časa srečujemo s soborci, s katerimi smo tako tovariško nekoč delili vse trpljenje in napore, pogum in odgovornost, zmagoslavje in zanos.

Tudi gubčevci smo se pogosto zbirali in srečevali. Včasih na veličastnih zborih brigade, včasih pa kar tako, brez posebnih vabil, z ljudmi v domicilni občini, ki so nam med vojno dali več, kot so mogli, in od koder je prihajal pretežni del borcev v brigado. Tudi letos bo srečanje nekdanjih gubčevcev brez posebnih vabil. Skupno s prebivalci trebanjske občine bomo počastili občinski praznik, to je rojstni dan Gubčeve brigade. Prišli bomo med stare znance, da se skupno z njim veselimo dveh novih, pomembnih uspehov v občini. Odprta bo sodobna cesta od Biča do Velikega Gabra in Stranja in odprta bo osnovna šola v Velikem Gabru.

Vsi ti kraji bodo v vsakem borcu oživel obilo spominov. A več kot spomini bo srečanje s starimi znanci, s prebivalci teh krajev in spoznanje, kako danes živijo, kako uresničujejo vizijo pred tremi desetletji zastavljenega novega življenja. Prav gotovo smo nekdanji borci tisti, ki nas prijetno vznemirja vsak uspeh kjerkoli v naši domovini. Saj tudi naš boj ni bil nikdar geografsko omejen, jamstvo za uspeh smo videli le v enotnosti zavesti in akcije v vsej naši domovini. To spoznanje se je zasedrlo v našo zavest in tudi danes velja enako, kot pred tremi desetletji. A tisto področje, ki smo ga tako temeljito spoznali, kjer se stalno srečujemo in kjer živi toliko nekdanjih soborcev, nas razumljivo še bolj zanima. Prav to naše zanimanje pa je prispevalo, da je tudi med mlado generacijo v trebanjski občini živ občutek, da je bila Gubčeva njihova brigada, da je legenda o njej postala njihov simbol in da mladi čutijo potrebo nadaljevati svetle tradicije Gubčeve brigade in vrednote naše revolucije tudi v sedanjem razvoju.

Prav zaradi tega nas ne bo malo nekdanjih gubčevcev, ki se bomo v nedeljo, 2. septembra, pridružili prebivalcem Velikega Gabra pri praznovanju njihovih delovnih uspehov in prazniku občine Trebnje.

SERGEJ VOŠNJAK

Zdravljenje invalidov in nabava protez v tujini

Določila zakona o vojaških invalidih omogočajo vojaškim invalidom tudi zdravljenje v tujini. Za izdajo podrobnejših predpisov o tem je bil pooblaščen zvezni sekretariat za delo in socialno politiko. Ti in drugi zvezni predpisi določajo:

- Vojaški invalidi (vojni in mirovni, nosilci spomenice, narodni heroji in španski borci), bodisi da so v delovnem razmerju, upokojeni ali zavarovanci delavskega ali drugega zdravstvenega zavarovanja, pa tudi če niso zavarovani lahko uveljavijo zdravljenje v tujini po postopku in pod pogoji predvidenimi v zakonu o vojaških invalidih in po določilih pravilnika, sprejetega na temelju tega zakona, in to vedno v breme sredstev, zagotovljenih v proračunu federacije.*

- Uživalci družinske invalidnine, ki niso socialni zavarovanci in imajo pravico do zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških invalidih, lahko pridejo do zdravljenja v tujini na isti način in pod istimi pogoji, ki veljajo za osebne vojaške invalide; tisti družinski invalidi, ki pa so v delovnem razmerju oziroma ki so upokojeni, pa lahko uveljavijo pravico do zdravljenja v tujini le na način in po postopku, ki je predviden za zavarovance, in to v breme skladov zdravstvenega zavarovanja.

- Upravičence lahko pošljejo na zdravljenje v tujino le:

- a) če gre za bolezen oziroma obolenje, ki ga ne morejo uspešno zdraviti v Jugoslaviji;

- b) če v deželi, kamor upravičenca pošljejo, obstajajo možnosti za uspešno zdravljenje te bolezni oziroma obolenja.

- Postopek za pošiljanje upravičenca na zdravljenje v tujino se začne na zahtevo upravičenca ali na predlog zdravstvene organizacije, v kateri se zdravi. Zahtevek ali predlog se vložijo pri občinskem organu in naslovi na republiški oziroma pokrajinski sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo.

- Izjemno od pravila, da o pravicah vojaškega invalida odloča na prvi stopnji občinski organ uprave, izda prvostopno odločbo o zdravljenju v tujini pristojni republiški oziroma pokrajinski organ uprave. Pred izdajo odločbe pa ta organ pripravi mišljenje strokovnjakov iz vrst univerzitetnih profesorjev medicinske fakultete in drugih medicinskih strokovnjakov. Leti ugotovijo, ali so izčrpane vse možnosti zdravljenja upravičenca v Jugoslaviji in ali obstaja možnost zdravljenja v kaki tuji zdravstveni ustanovi in v kateri ter kakšen

uspeh je mogoče pričakovati od takega zdravljenja.

Na temelju tako pripravljenega mnenja pošlje pristojni organ uprave upravicence na zdravljenje v tujino, mu določi zdravstveno ustanovo, v kateri se bo zdravil, trajanje zdravljenja in način prevoza. Če pa odkloni predlog, določi kaj je treba ukreniti za zdravljenje v Jugoslaviji in v katero zdravstveno ustanovo ga je treba napotiti.

- Obstaja tudi možnost nabavljanja protez ali drugih ortopedskih pripomočkov v tujini. V takih primerih se postopa prav tako kot takrat, ko gre za zdravljenje v tujini.

Po »4. julij«

* Pravilnik o pošiljanju oseb, ki imajo pravico do zdravljenja po zakonu o vojaških invalidih na zdravljenje v tujino, je izšel v zveznem Uradnem listu št. 18/73.

KOSOVELOVCI POZOR!

Odbor »Kosovelove brigade« vabi na 30. obletnico ustanovitve vse borce, ki so se borili v njenih enotah, ter borce južnoprimorskega odreda ter svoje padlih, da se udeležijo naše proslave v Štanjelu na Krašu, ki sovpada s proslavo kmečkih uporov na Primorskem, 30. obletnico množičnega upora Primorcev proti fašizmu in s proslavo občinskega praznika naše domicilne občine Sežana. Proslava bo združena z velikim ljudskim zborovanjem Primorcev s te in one strani meje. Ob tej priložnosti bodo vsi nekdanji borci, ter sorodniki padlih in umrlih borcev prejeli spominsko knjigo »Kosovelova brigada«.

Pismenih vabil ne bo, zato vzemite to sporočilo kot vabilo. Na veselo snidenje Kosovelovcev v Štanjelu — 2. septembra 1973!

BORCI 5. SNOUB IVANA CANKARJA!

Udeležimo se srečanja bivših aktivistov in borcev NOV, kateri bo 9. septembra v IVANČNI GORICI!

Krajevna skupnost Grosuplje z družbenopolitičnimi organizacijami organizira srečanje v spomin na dogodka pred 30. leti, ko so borci NOB z aktivisti OF razorožili okupatorjeve pomočnike v postojankah bivšega Grosupljsko-stiškega okraja.

V teh akcijah so sodelovali borci Cankarjeve brigade, neposredno II. in III. bataljon, kar nas zavezuje, da se srečanja udeležimo v kar največjem številu.

Slavnost se bo pričela ob 9. uri pred železniško postajo Ivančna gorica, borci pa se zberemo ob praporu brigade, kjer bomo dobili potrebna navodila.

ODBOR

OBVESTILO

Odbor aktivistov OF Ljutomerskega okrožja vabi borce Lackovega odreda, Kalniškega odreda ter drugih enot NOV in POS, mladino in občane k udeležbi na zboru aktivistov OF Ljutomerskega okrožja, ki bo 9. septembra 1973 v Ljutomeru. Aktiviste, ki ne bi prejeli pismenih vabil, vabimo s tem sporočilom. Hkrati jih prosimo, naj pošljejo svoje sedanje naslove, rojstne podatke, partizanska imena, kdaj in kje so sodelovali v NOB!

ODBOR AKTIVISTOV OF LJUTOMERSKEGA OKROŽJA

Po puške k vermanom

Bilo je deževnega poletnega dne 1942. Komisar Modras, Antonesko, komandir čete in Peter so sedeli pod košatimi smrekami blizu četnega taborišča na Bohorju. Polglasno so razpravljali in obračali specialko; vse je opozarjalo borce kozjanske čete, da se pripravljajo akcija.

»Kam neki jo bomo udarili nocoj?« je ugibal Gad. Menil je, da bi kazalo obiskati kakšno trgovino, češ da bi bilo prav, če bi se malo oskrbeli z margarino in s kavo. Menili so se o tem, kako so se nedavno dobro založili s cigaretami na Lesičnem. Ugibali so, ali bodo zdaj šli v zasedo v Smarje pri Jelšah, da bi uničili nemško patruljo. To si je zlasti želel Don, ki je patrulji tako zavidal zbrojevko.

Komandir je poklical Bliska. Dobil je nalogo, da bo vodil skupino borcev naslednjo noč. Modras je pripomnil: »Zadnjič si bil z nami na Rudnici nad Podčetrtno; do tja ti je pot dobro znana.« Blisk se je malo v skrbeh spomnil tiste temne noči, ko po kakšni poti niso hodili veliko in pravi si poti ne moreš tako zlahka zapomniti.

Modras mu je pojasnil, da so pripravili akcijo v Rogaški Slatini. Blisk pojde z vodom po petnajst pušk in nekaj šotorskih kril. »Vse je pripravljeno in treba je samo prevzeti. Ponoči se moraš z vodom prebiti do Rudnice. Tam boste počakali do večera, potem nadaljujte pot...« Peter pa je Blisku še pojasnil, da je dobil s posadko »Wehrmannschafta« v Rogaški Slatini zvezo; »vermani« bodo sami pripravili orožje in šotorska krila — vse to je treba le prevzeti na javki.

Modras je dal Blisku zemljevid in kompas, od Podčetrtna naprej pa jih bo vodil Don, ker pozna pot. Blisk je pomislil, čemu mu bosta zemljevid in kompas, ker ju ni znal rabiti. Zato je rekel, da vsega tega ne potrebuje, bo že brez teh pripomočkov opravil nalogo. »Nič se ne upiraj! Poglej, kako dolga je pot in v teh krajih (Pilštajn, Podčetrtek, Rogaška Slatina) je povsod mnogo Nemcev in »vermanšafta«, ki patrolirajo in postavljajo zasede,« ga je prepričeval Modras. Potem ga je še poučil, kako naj uporablja kompas in zemljevid. Blisk ga je sicer poslušal, a brez zanimanja, ker je menil, da tega ne bo potreboval. Končno je pripomnil, da so v vodu sami novinci

razen Dona in Črta, ki sta bila najstarejša partizana, a prišla sta šele pred tednom... Zato je Modras odredil, da jih bo spremljal še Tomo.

Kolona 17 borcev je tiho zapustila taborišče in odšla v noč. Blisk je poslal Dona in Risa v izvidnico. Do Podčetrtna je vodil Blisk. Do Lesičnega je še kar šlo. Potem pa je s skrbi opazoval mračne grebene hribovja in neodločno stopal dalje. Ko je nepričakovano stopil na neko cesto, ne da bi vedel, kam drži, sta Tomo in Blisk menila, da so zašli. Blisk je pogledal na uro: »Ena bo, do štirih bomo morali biti na javki. Ko bi vsaj vedel, ali smo na pol poti...« Spomnil se je zemljevida in kompasa v torbici ter se pokesal, zakaj se ni bolj pozanimal, kako ju je treba uporabljati. Ni bilo časa za premišljevanje. S ceste so se hitro umaknili v gozd. V gozdu so se Blisk, Tomo in Don pokrili čez glavo, da bi jih ne izdala luč baterije. Po zemljevidu so ugotovili, da cesta vodi v Podčetrtek in da so naredili velik ovinek. Morali bi pohiteti, če bi naj pred svitom prispeli na javko.

Dalje so napredovali brez večjih težav. Na Rudnico so prispeli, ko se je že daniло. Tam so počakali do večera, potem pa so nadaljevali pot proti Rogaški Slatini. Od tam je šlo vse kot po načrtu. Peter je imel dobre zveze. Ko so prišli na določen kraj, sta jih že čakala dva vermana. Pazljivo so pregledali bližnjo okolico, nakar so se povezali z njima. Blisk ju je prvi pozdravil, nezaupljivo je pomislil, da sta morda naša ali pa sta »jim skuhala kašo«. Vermana sta veselo pripovedovala, da jih je še več, ki so pripravljeni pomagati partizanom, a iz previdnosti, da bi česa ne opazili Nemci, sta prišla sama. Nato sta jim izročila 18 novih »mavzeric« in 10 šotorskih kril, povrh tega pa še nekaj suhe hrane za popotnico.

Ko so se prepričali, da sta vermana iskrena in pripravljena sodelovati, so ju začeli vpraševati, predvsem o vojaških zadevah. Predvsem jih je zanimalo, ali po cesti proti Podčetrtnu in Bohorju patrolirajo ter ali bi se lahko vračali kar po nji. Vermana sta se začudila, saj nista mogla razumeti, da bi bilo mogoče v eni sami noči priti na Bohor. Blisk je povedal, da se jim ni treba vrniti v eni sami noči; hodili bi

le, dokler bi se ne zdanilo, potem pa naslednjo noč nadaljevali pot. Vermana sta povedala, da po cesti patrolirajo z osebnim avtomobilom in motorjem, v okolici postojank, to je ob Rogaški Slatini, Smarju, Podčetrtnu, Podsedri itd., pa hodi na patrulje po kakšnih pet do osem Nemcev in vermanov.

Poslovili so se pozno ponoči. Blisk je tedaj vermanoma zaupal, da morajo biti že pred dnevom na Rudnici. Razšli so se očitno vsi zadovoljni. Na poti proti Rudnici jih je težko otovorjene neprijetno presenetil dež. Bili so že na Rudnici okrog treh zjutraj, ko so zaskočili v temnem gozdu nekakšno lomastenje in pokaanje dračja. Don in Tiger, ki sta bila v izvidnici, sta opozorila, da nekdo prihaja. Blisk je poveljeval na čelu kolone — plegli so v zaklon in pripravili puške. Potem se je Blisk pritihtapil do Dona in Tigra. Po korakih je presodil: »To bo civil!« Zaklical je: »Kdo tam? Roke gor! Naprej!« Neznanec je šepetaje odgovoril, »Civil!« in že so ga zagledali, ko je kot senca prihajal z dvignjenimi rokami. »Kaj pa delaš tako zgodaj v gozdu?« je vprašal Blisk. »Tu gori stanujem in vsak dan hodim v dolino na delo,« je povedal neznanec.

Blisk je bil še mlad in neizkušen, pa mu je verjel. Opomnil ga je le, naj pozabi, kar je videl. Neznanec pa je zagotavljal, da mu še na misel ne pride, da bi jih izdal. »Saj vem, kako trpite in kako ste ubogi!« je zatrjeval. »Mi nismo prav nič ubogi,« ga je zavrnil Blisk. »Ti se smišliš nam, ker delaš za švabe, medtem ko se mi bojujemo za svobodo — tudi zate in tvojo družino!« Dejal mu je še, naj pri delu sabotira in napravi okupatorju kar največ škode. Nato ga je spustil. V zadnjem trenutku pa ga je vprašal Tomo: »Kje pa delaš?« Neznanec je mirno odgovoril: »Doli na žagi, pri Podčetrtnu.«

Nato so se razšli. Ko se je zdanilo, so si v gozdu poiskali kraj, kjer bi naj počakali noč. Blisk je določil dve stražarski mesti in napravil razpored stražarjev. Razdelil je suho hrano in dejal, da bodo zvečer, ko bo bolj varno, skuhali krompir na masti, ker blizu ni bilo vode. Krompir in mast so že pri enem izmed prejšnjih pohodov dobro skrili, da bi imeli hrano pri roki, ko bi kdaj spet prišli tja. Tomo in Črt sta poiskala skrivališče in tam shranila puške in šotorska krila.

Utrujeni in premočeni so kmalu zaspali v gostem smrekovem gozdu. Bedeli so le stražarja in dežurni. Okrog desetih je Bliska prebudil Črt, ki je bil dežurni. Prosil ga je, naj bi ga zamenjal, da bi se malo naspal, češ, saj ni nevarnosti, da bi prišli Nemci. Blisk pa je menil, da je do dveh popoldne še zmeraj nevarnost. Zato bi naj Črta zamenjal Zuti.

Blisk je šel na ogled okolice taborišča. Nič sumljivega ni nikjer opazil. Našel je prostor, ki se mu je zdel dober za uspešno obrambo, če bi jih napadli Nemci. Sklenil je, da bodo še malo počakali, in nato bodo zakurili, da se bodo posušili in si skuhali krompir. Ko so že nekaj časa kurili, je Tone opozoril, da so drva mokra

in se preveč kadijo. Zato je Blisk poslal še enega tovariša k ognju, da bi »pihal« in preprečeval, da bi se močneje kadilo, ker bi jih dim utegnil izdati. Ris je vprašal Bliska, ali se lahko sezuje in si pri ognju posuši nogavice. Blisk mu tega ni dovolil. Menil je, da morajo biti vsi obuti in opasani.

Ko so bili tako vsak pri svojem opravi-lu, je stražar nenadno polglasno opozoril, da prihajajo Nemci. Blisk je pohitel k stražarju. Zagledal je, da je bilo na poti kakšnih dvesto metrov od taborišča okrog 30 Nemcev in vermanov. Na čelu kolone sta šla dva vermana. Blisk se je s stražarjem vrnil v taborišče. Nemudoma je razporedil borce na položaje in odredil, da brez povelja ne sme nihče streljati. Hotel je pustiti Nemce, da bi odšli mimo, potem pa opazovati, kam se bodo namenili.

»Poglej, svinje! Sem gredo! Izdani smo!« je opozoril Tomo in že naperil puško nanje, da bi ustrelil.

Blisk ga je zadržal, češ, naj počaka, da se bodo še bolj približali.

»Jaz bom streljal na prvega, ti, Tomo, pa na drugega vermana,« je predlagal Blisk. Menil je, da je treba najprej pobiti vermana, ker je pričakoval, da Nemci sami potem ne bodo znali nadaljevati poti.

Nastala je popolna tišina. Borci so napeto pričakovali usodni trenutke.

»Obstali so, streljajva, Tomo,« je dejal Blisk. Strela sta pretrgala smrtno tišino. Prvi verman se je zgrudil na kraju samem, kjer je obstal. Nemci so zbegani poskakali v zaklon in začeli streljati z avtomatskim orožjem. Strelci partizanov pa so bili redki, toda zanesljivi. Ravnali so se po geslu: Za vsakega švaba le en naboj!

Boj še ni trajal deset minut, ko je Blisk opazil, da jih Nemci obkoljujejo. Nemudoma je odredil umik navzdol v potok. S Tomom sta varovala umikajoče tovariše. Potem sta se previdno umikala drug za drugim še sama. Umaknila sta se v jarek, kjer so bili že drugi, le Ris in Janko, ki sta se umaknila že prej, ko je padel Zuti. Nemci so zagrizeno dalje streljali. Blisk je poveljeval: »Juriš!« in že prihodnje trenutke so bili iz obroča. Na veliko začudenje so zagledali, da so vermani, ki so bili na spodnji strani obroča, brezglavo bežali. Partizani so z nekaj strelji še pospešili njihov beg. Dva vermana sta obležala. Partizani so jima vzeli puški, nato pa se hitro umaknili na drugo stran hriba.

Se so slišali posamezni strelji in rafali z nasprotnega hriba. Tam sta padla Salezin iz Dobriše vasi pri Zalcu in Zuti iz Celja. Blisk pa je nadaljeval pot k svoji enoti.

Čeprav so jih Nemci nepričakovano obkolili, so naši prišli iz boja nepremagani in pridobili so si dragocene izkušnje. Pozneje so zvedeli, da neznanec, ki so ga zjutraj pustili, ni bil delavec, marveč gozdar na Rudnici in nemški voहन. Ko so ga izpustili, ni šel takoj v Podčetrtek, marveč jih je zasledoval, da je videl, kje so se utaborili, nakar je pohitel po Nemce in jih povedel na Rudnico.

FRANC GODLER

fotografija z vprašajem

Tokrat prinašamo fotografijo s prizorom ob delitvi hrane. Zanima nas, kdaj in kje je fotografija nastala, katero enoto prikazuje, radi pa bi dobili tudi imena, primke in partizanska imena za tiste, ki jih boste prepoznali.

Kati Rutar iz Čadrga

Umrla je mučniške smrti po dolgem in groznem mučenju. Domačini govorijo: »Padla je v roke Nemcem, hudo so jo mučili, z železnimi žebli so jo pribili za roke in noge, pa še grde reči so počenjali z njo.« Najbrže ni borca s tistega področja, da je ne bi poznal. In zato bi ji morali priznati čast po njenih zaslugah in pretresljivi ju-naški smrti.

Njene prizadevnosti v NOB se ne da primerjati z nikomer. Vključila se je v NOB poleti 1942. Neutrudljiva skrb obveščanja, vodenja javke v lastni hiši, hranjenje orožja, hrane, oblačil, obutve, skrivanje in negovanje v hiši ranjenih borcev, zalaganje skrite bolnice pol ure od doma v tesni nad Tolminko jo je preganjala noč in dan. V trajno napeto delo je vpregla vso družino. Dan za dnem, podnevi in ponoči se je v njeni samotni hiši stekala pošta 12 kurirjev. S sodelovanjem staršev in sestra jo je skrivala v hlevu, hiši, grmovju in skalovju poleg hiše, v koprivah in še posebej v »ravbarski jami« pod hišo nad visokim prepadom iznad reke Tolminke ter jo ravno tako skrbno predajala kurirjem, ki so odhiteli z njo dalje do partizanskih enot. Tudi sama je odnašala pošto in partizanski tisk po strmem pobočju v pol ure oddaljeno vas Čadrg, gospodarski komisiji, VOS, v bolnišnico in kamor je bila pošta namenjena.

Samotna Jevancetova (domače ime) hiša na Ozidju, zaselek pod Čadrgom, je bila v nenehni nevarnosti zaradi sovražnih patrulj, ki so nenadoma vstopale. Neko jutro zgodaj takoj za kurirjem so hipno vdrli v hišo Nemci, še predno so domači utegnili skriti zavoj pošte. Gospodinja Roza jo je naglo dela v zaboj za drva. Utrujeni Nemec se je usedel na zaboj. Vsa trda mu je gospodinja nalivala žganja, drugi pa so prebrskali omare po sobah, obračali lonce in stikali po vseh kotih. Oče Anton je bil stalno na straži, da jih ne bi presenetili Nemci. Ko je videla, da prihajajo, je Kati stekla v Čadrg, obvestila sodelavce in par-

tizane. Običajno so se vsi razen očeta Antona poskrili, a on je Nemce pomiril s svojo vojaško invalidsko knjižico iz prve svetovne vojne. Po kapitulaciji Italije je bila poleg hiše partizanska klavnica, v hiši pa čevljarška delavnica, ki jo je vodil brat Ivan. Vsak večer je odnesel nove in popravljene čevlje v Čadrg. Jevancetovi pa so drugi material skrivali. Neke majske noči se je Ivan vračal iz Čadrga s polnim košem krompirja za svoje delavce. V tem ni opazil, da je hiša od Nemcev obkoljena. Tik nad hišo ga je eden od njih ustavil. Ivan je v hipu zvil cigareto iz potrdila gospodarske komisije in kadil. Ker je Nemec videl, kako mirno se Ivan vede, je klical poveljnika, ki se je pogovarjal v le-seni bajti s stricem Mihom, slavnim lov-cem. Trenutno raztresenost Nemca je Ivo izkoristil in se skokoma pognal čez ogrado v globoko grapo. Druga straža pod Miho-vo bajto, deset metrov od hiše, je spustila za bežecim v temo rafal, a ga ni zadel. Strelji in kriki so dvignili Nemce, ki so streljali in tekli za Ivanom, ta pa je srečno ušel v prepaše nad Tolminko. Stric Miha, ki je govoril nemško, je Nemce s teža-vo prepračil, češ da pobegli neznanec ni član njihove družine in tako rešil vse Jevancetove, da jih niso odgnali.

Brat Anton, ki je odšel k partizanom že v jeseni 1941 je po hudem prehladu pri prehodu Bače delno okreval, je bil najprej intendant partizanske bolnišnice, nato pa član gospodarske komisije kot nabavnik živine. Težka bolezen ga je spravila v prera-ni grob. Očetu so Nemci prestrelili prsni koš, ko je pripravil seneno breme nad Čadrgom 17. decembra 1943 ob vdoru Nem-cev v vas Čadrg. Neustrašena Kati je bila takoj pri njem, ko se je s težavo privlekel do njene sestre Roze v Čadrg in iskala zdravniške pomoči kljub streljanju in kri-kanju Nemcev. Ko je ranjenec kazal svojo vojno knjižico, so ga pustili. Roza je mo-rala z Nemci v Tolmin. Vozila je s svojim konjem ranjenega Mongolca na saneh. Niso

Dekleta iz vasi Čadrg so bila vsa partizanske sodelavke. Kati Rutar je druga z leve.

ji dali časa, da bi se obula. Z eno boso nogo in drugo v raztrgani copati je morala po zasneženi in poledeneli poti v Tolmin. Otroci, vsi majhni, so ostali sami. Ko so od Jevanceta v Podpasico premeščeno klavnico odkrili Nemci (to je v globoki grapi pod gornjim koncem vasi Čadrg), so se znešli nad Rozo, gospodinjjo pri Seljanu: pobrali so ji vso živino v hlevu.

Kati je odšla na učiteljski tečaj v Kojško in postala partizanska učiteljica. Učila je pri Košanu v Čadrgu, v Javorci, na Perbli in v Tolminskih Ravnah. Otroci so jo vzljubili, saj so po mnogih letih spet imeli pouk v slovenskem jeziku. Nova in nadarjena učiteljica je vzbujala pri njih zaupanje in ljubezen do učenja. Njeno delo je bilo zelo tvegano, česar se je dobro zavedala, a je pogumno delala med mladino kljub stalni nevarnosti. Njeno prejšnje delo doma je prevzela sestra Marica, ki ga je ob pomoči očeta in matere odlično opravljala. Sestra Anica, ki je pri vseh opravilih na terenu sodelovala z največjo prizadevnostjo, je bila po medicinskem tečaju bolničarka v raznih partizanskih bolnišnicah.

Kati je hotela za vsako ceno obiskati brata Ivana na Vojškem. Odpravila se je na nevarno pot 12. marca 1945. Uspelo ji je, da je prišla do brigade in se sestala z bratom. V Zagačniku pa so jo prijeli Nemci, ker jo je neki domačin med njimi izdal. Štirinajstletnega dečka, ki je bil z njo so pretepali in je najbrže pod batinami povedal, odkod sta. Kati je morala prenašati tri dni težak tovor municije za sovražnika. Med pohodom so Nemci ujeli tri pripadnike NOV. Ko so se nenadoma pojavili avioni, so Nemci plegli v grmovje. Oni trije so v tej stiski Nemcem ušli. Kati, ki je bila pod težkim bremenom pa ni mogla bežati. Po treh dneh, sestradano in do smrti izmučeno pod težo bremena so jo zaprli v klet pri kmetu Kolenču v Mrzli rupi. Kolenčevi so v smrtnem strahu vso noč poslušali pretresljivo boleče krike. Mučenje je trajalo do zore, ko so jo privlekli iz kleti. Izbili so ji zobe, polomili čeljusti in ji

izpulili lase. Bila je znakažena, podobna zamazani krpi. Stala je v krogu svojih mučiteljev, ki so se razstopili. Po prvih streljih je padla in sledil je rafal. Ker se je še malo zganila, jo je eden predrl z bajonetom. Kolenčevi so od daleč opazovali grozljivi prizor.

Zločinci so jo pustili v krvi in odšli. Kasneje so jo pokopali domačini. Kmalu nato je šla mimo nemška enota. Odkopali so grob in ponovno pustili pokojnico nepokopano. Domačini so jo v drugič pokopali. — Ko je brat Ivan zvedel za umor ljubljene sestre, je odšel s svojo četo, da izsede napade Nemce. Toda padel je v nemško zasedo. Požgal ga je rafal nemške brzo-strelke. Oba sta padla istega dne 19. marca 1945.

To je kratek opis bojne poti skromne in junaške Kati Rutar ter njenih skevov. Dolžnost borcev je, da Kati ne bo pozabljena.

F. R.

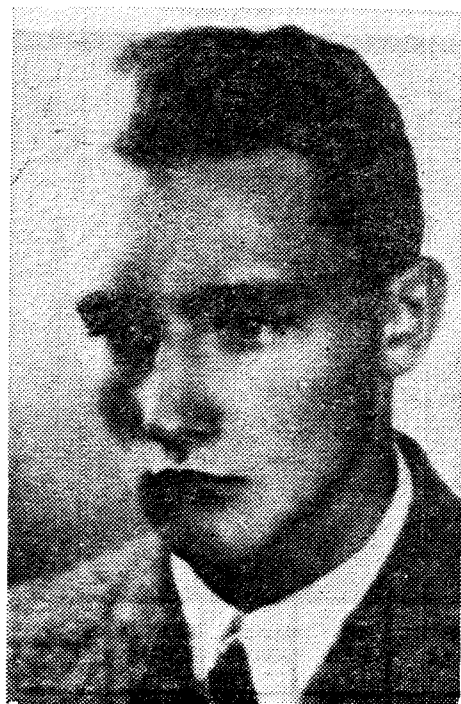
PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

Medicinci, padli v NOB

Franček Šumak

Rodil se je 1. decembra 1923 v Spodnjem Krapju pri Ljutomeru. Ze v času šolanja v Murški Soboti je bil povezan z naprednimi študenti. Junija 1941 je pred nemškimi okupatorji zbežal v Ljubljano, kjer se je jeseni istega leta vpisal na medicino. Končal je dva semestra. V Ljubljani se je takoj povezal z OF in postal član narodne zaščite. Junija 1942 so ga ob velikih italijanskih racijah zaprli in odpeljali v Gonars. Ko se je ob kapitulaciji Italije septembra 1943 vrnil v Ljubljano, je takoj naslednjega dne odšel k partizanom na Dolenjsko. Bil je v Cankarjevi brigadi, padel pa je 16. marca 1944 v hudem boju na Javorovici kot bolničar 4. bataljona Cankarjeve brigade. Pokopan je na Urhu.

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Opekarna Črnuče 2.000,00 din; SOB Brežice 5.000 din; Družini Oblokar Solkan, Soška 26 pri Gorici 200 din; Polypex — Šošanj 1.875,00 din; LIO Mojstrana, LIP Bled, sind. podr. 185,00 din; Obč. odbor ZZZ NOV Laško 2.908,00 din; Kmet. komb. Sentjur pri Celju 980,00 din; Cestno podjetje Ljubljana, Stolpniska 4.525,00 din; KO ZB NOV Litija — Savšek I. 450 din; Kmetijska druga Dravograd 940,00 din; Hotel KOSENJAK, Dravograd 440,00 din; Hotel »Diana«, Murska Sobota 740 din; OSS trg. podj. Ojstrica, Dravograd 440,00 din; ZB Vrhpolje 510 din; ZB Klanec 693 din; Inst. za hmeljarstvo Zalec 1.580,35 din; Lovska družina Jelovica-Lesce 440,00 din; Papirnica Količev 15.000 din.

LIP — Slovenj Gradec, 290 din; OS KK Ptuj, DE Osojnik, 1.010,00 din; ZB NOV Sentviška gora, 400,00 din; aktiv ZMS osnovne šole Dobova, 92,00 din; osn. org. sind. SO Šmarje pri Jelšah, 2.135 din; KOVINAR, Črnomelj, 151,40 din; OOS delovna enota PTT Ptuj, 2.179 din; OOS KK Ptuj — obrat »Slovenske gorice«, 387,00 din; skupščina občine Ptuj, 624 din; tovarna filca, Mengeš, 2.116,00 din; obč. sind. svet Novo mesto, 2.000,00 din; cestno podjetje Centralni obrati, Ljubljana, Stolpniska 10, 760,00 din; ALMIRA, alpska modna industr., Radovljica, 390 din; KO ZB NOV Stara Ljubljana, 970,00 din; vodovod Jesenice, Jesenice, 720 din; krajevni odbor ZRVS Zirovnica, 200 din; KO SZDL Logarovič, 1.065 din; OOS podružnica za vzdrževanje proge Ptuj, 340 din; sindikat pekarne in slašč. Rogaska Slatina, 1.000 din; »NOVOTEKS«, 4.000 din; IUV — IGRAD, Vrhnika, 7.000 din; »NOVOTEKS«, 40.000 din; obč. odbor ZZZ NOV Trbovlje, 4.317,00 din; ABA, foto optičko podjetje Maribor, 500 din; obrtno podj. »Zidar«, Vipava, 210,00 din; ALMIRA, Radovljica, 2.330,00 din; obrtno podjetje »MEZA«, Dravograd, 150,00; podružnica sind. Nova oprema, Slovenj Gradec, 920,00 din; občani krajevne skupnosti VIC — Ljubljana, 1.387,00 din; OOS PETROL, Murska Sobota, 850,00 din; sind. podr. gozdne obrate Predvor, 547,00 din; TRO Prevalje, 5.400 din; LB podružnica Kranj, enota Tržič, 500 din; »ISKRA«, Semič, 10.000 din; Ljubljanska banka,

enota Radovljica, 1.000 din; obč. odbor ZZZ Nova Gorica, 42.711,00 din; splošna bolnica Jesenice, 200,00 din; KO ZB Zavrč, 283,00 din; KO ZB Središče ob Dravi, 1.150 din; obč. odbor ZZZ NOV Ptuj, 165 din; OOS železniške postaje Trebnje na Dol., 364,00 din; KO ZB NOV Prebold, 680 din; uprava javne varnosti Nova Gorica, 3.125 din; mestni odbor ZB Slovenj Gradec, 552,00 din; »Javor«, lesna industr. Pivka — obrat Bač, 4.696,00 din; sind. podr. KK Ptuj, DE Dornava, 1.140 din; obč. odbor ZZZ NOV Ptuj, 135 din; AVTOBUSNI PROMET — MARIBOR, poslov. Murska Sobota, 940 din; delavec Ljublj. banke PE Radovljica, 260 din; OOS Slovenjales — »Zičnica«, Ljubljana, 1.060 din; kinopodjetje Kranj, 1.000,00 din; OOS splošna uprava GG Bled, 250 din; tovarna strojev STROJNA, Maribor, 2.000 din; občinski odbor ZZZ NOV Ilirska Bistrica, 680 din; ZZZ NOV Sežana, 595 din; kmet. komb. Ptuj — obrat Tehnoservis, 2.038 din; ZZZ NOV občine Ptuj, 151 din; Gorenjski sejem, Kranj, 130,00 din; OOS MEXX Celje — enota Ravne, 1.000 din; OOS »PETA«, Radeče, 500,00 din; Servisno podjetje Kranj — SSP, 2.000,00 din; GG Slovenj Gradec, 600,00 din; ZRVS občine Sevnica, 960 din; gozdno gosp. Slovenj Gradec, centralno lesno skladišče, Otiški vrh, 320,00 din; obalna konferenca ZMS Koper, 1.685,40 din; krajevna organ. ZZZ NOV Tolmin, 582,00 din; krajev. organizacija ZB Globoko, 1.020 din; društvo prijateljev mladine Artič, 200 din; prosvetno društvo Artič, 200 din; Jaka Bruder, Obrežje — Brežice, 100 din; ZB Dobova, 1.420 din; člani SZDL Ayber — Sežana, 185 din; Gabrijel Fuzelj, Domžale, Prešernova 34, 200 din; hotelsko podjetje GORENJSKA, Jesenice, 2.000 din; LABOD, Novo mesto, 7.341,90 din; gozdno gospodarstvo Novo mesto, 11.720,00 din; sind. podr. »Belinka«, Beltinci, 3.581,60 din; DENTAL, Ljubljana, 500 din. Skupne zbranih prispevkov do 22. avgusta 1973 je 6.146.186,90 dinarjev ali 40,97 odstotka od predvidene vsote za Slovenijo.

Odbor za izgradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu se zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da pošiljajo prispevke na tekoči račun št. 50100-678-46402 Odbor za gradnjo doma v Kumrovcu pri RO ZZZ NOV Slovenije.

PRISPEVAJTE H GRADITVI SPOMINSKEGA DOMA BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU — DOM BRATSTVA IN ENOTNOSTI JUGOSLOVANSKIH NARODOV IN NARODNO

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Med spreminjanjem naturalnih dajatev v denarne se je marsikje ali menda celo na splošno uveljavilo plačevanje »gornice«, vinogradniškega davka, z denarjem. To pa je bil zelo hud davek.

Zgodovinar Adamček sklepa po razčlenitvi razmer v šestnajstem stoletju na Hrvaškem in Slovenskem, da se je položaj kmetov poslabšal. To je tudi odločna zavrnitev trditve nekaterih posameznikov, da je bil položaj slovenskega kmeta tedaj »razmeroma ugoden«. Po sodbi Adamčka pa sta bila vzrok tega poslabšanja monopol plemstva v trgovini s kmetijskimi pridelki in zvečanje podložniških dajatev.

To je tudi prepričljiva ugotovitev, da ni treba vanjo dvomiti, zlasti še spričo vseh podatkov, kolikor smo se doslej seznanili z njimi o kmečkih podložniških razmerah v stoletju od prvega slovenskega kmečkega gibanja v petnajstem stoletju in o prvem velikem slovenskem kmečkem uporu 1515 pa do hrvaško-slovenskega upora leta 1573.

Tudi Adamček opozarja na zvezo upora leta 1573 s prejšnjimi upori ali s kmečkim gibanjem leta 1478 na Korškem. Prejšnji upori so vplivali — kot pravimo temu — idejno; bili so izkušnja in zametek naprednih spoznanj, ki niso mogla biti pozabljena. Zato pač ne more biti prazna trditev, da kmečko gibanje, ki je pri nas dobilo organizirano obliko v »kmečki zvezi« ni nikdar popolnoma zamrlo. Če se ni kazalo tako, da bi o tem kaj pričale listine v obdobju med dvema velikima kmečkima uporoma, pa je bila njegov izraz trajna, žgoča kmečka upornost, čeprav podtalna. Ni verjetno, da bi bil naš kmet mi-

ren le zaradi tega, ker bi bila njegova »vrlina« pohlevnost ali ponižnost ter spoštljivost do gospode; bolj upravičeno verjamemo, da ni nikdar prebolel stoletnega poniževanja in zatiranja ter da je zmeraj vrelo v njem. Upornost našega kmeta pa je izbruhnila v vseh naših vseljudskih vstajah, od kmečkih uporov do vseljudske vstaje med narodnoosvobodilno vojno z vso neukrotljivo močjo in je pokazala našega, slovenskega človeka v pravi luči. Zato bodo morali zgodovinarji, ki sodijo o našem kmetu drugače, po tistem predvojnem kopitu, češ da je bil slovenski kmet »steber države kot posvetni in duhovni oblasti zvest podanik« korenito spremeniti svoje presoje. Resnica je le, da so našega kmeta skušali zmeraj tako vzgajati — »pokorščina« in spoštovanju do gospode, kot potrpežljivega garača in »domovini zvestega« vojščaka, ki je moral strelja krvaveti v vojnah za habsburško monarhijo. pod geslom »Vse za vero, dom, cesarjale«.

Šele v naši dobi se je začelo uveljavljati spoznanje, da je bil prav slovenski kmet — ne »steber države«, marveč tisočletni branik slovenstva in temelj za razvoj slovenskega naroda; da je bil slovenski narod izrazito kmečki, skoraj popolnoma brez meščanstva in da je velika večina njegovega izobraženstva izšla iz kmečkega rodu; da je slovenski delavec, ki se je razvil iz kmečkega garača, prevzel od našega kmeta svojo delavnost, vztrajnost, varčnost in tudi značajnost ter spoštovanje do dela kot vira vseh vrednot.

Prava narava našega kmeta se je kazala že med velikimi tlačanskimi upori, toda tega tedaj menda ni nihče opazil. Zdelo se je najpomembnejše le, kaj so sodili o kmečkih uporih tisti, ki so iz listin fevdalnih oblastnikov razbirali, da je »žlahtna gospoda« obsojala našega kmeta kot zarobljenega, divjaškega brdavsja, ki je s svojo nepokorščino zaslužil najhujšo kazen...

21

Medtem ko je med slovenskimi kmeti nedvomno bilo še zelo živo izročilo velikega slovenskega upora leta 1515 in — kakor je treba znova poudariti — kmetje nikakor niso pozabili »kmečke zveze«, tako da je njihova organizacija živela vsaj v njihovi zavesti, idejno — pa tudi hrvaški kmetje pred uporom leta 1573 niso bili brez uporniških

izročil. Med drugim je bil menda najmočnejši vpliv tako imenovane križarske vojne na Ogrskem leta 1514. Tedaj je papež napovedal križarsko vojno Turkom kot sovražnikom krščanstva; njegovemu klicu je sledila ogrska duhovščina in na pohod proti Turkom se je zbrala precej močna vojska kmetov. Ti vojščaki so bili križarji, kakor so že v starem veku imenovali evropske viteze, ki so se udeleževali vojnih pohodov na Bližnji vzhod. Na Ogrskem je ime »kuruc« pomenilo »križar«. Zato so pozneje s tem imenom tudi na Hrvaškem imenovali uporne kmete; ogrski pohod »križarjev« proti Turkom se je namreč spremenil v pohod proti domačemu plemstvu. Križarji — »kuruci« — so obrnili orožje proti svoji gospodi. V poznejši slovenski zgodovini, ko so Madžari napadli slovenske kraje, so kuruci pri nas dobili ime »Krucic«, kakor da so to bili pripadniki posebnega plemena ali naroda.

Ogrske »križarje« je leta 1514 vodil plemič Juraj Doža, eden revnih plemičev iz vrst nižjega plemstva. Uporniška »križarska«, večinoma kmečka vojska je požela nekaj velikih zmag, ki so poglale oblastniški strah v kosti. Plemiška vojska je končno po hudih bojih premagala glavne uporniške oddelke pri Temešvaru.

Plemstvo se je seveda tudi tokrat surovo maščevalo nad tlačani. Na področju ogrskega kraljestva — s hrvaškimi deželami vred — so oblastniki izdali zakon, ki je za kazen kmetom prepovedoval vsako selitev. Kmetje so bili v položaju jetnikov v svojem domačem kraju. Ta zakon je veljal tudi za hrvaške kmete, ki sicer niso bili udeleženci uporniške vojske. Toda ogrska »križarska« vstaja je sicer vzbudila močan odmev.

Značilno pri tedanjem divjaškem obračunu oblastnikov z uporniki je bilo, da so pobili množico upornikov, njihovega voditelja, poveljnika kmečke vojske Dožo pa so usmrtili s strašnim mučenjem prav tako kot pozneje čez pol stoletja, Gubca. Posadili so ga namreč na razbeljeno železni »prestol« in ga kronali prav tako z razbeljeno železno »krono« (to je bil menda mrežasti nagobčnik za govedo). Plemstvo je torej tudi imelo svoje izročilo, ko se je leta 1573 po končani kmečki vojni zdijvalo nad uporniki ter med drugim »kronalo« njihovega »kralja«. Ta kazen s »kronanjem« bi naj bila »vvečen opomin« podložnikom, da bi jih nikdar več ne napadle »grešne« uporniške skušnjave. (Se nadaljuje)

Nagradna križanka „LEK“ št. 76

[illegible]

Razpis nagradne križanke

Tovarna farmacevtskih in kemičnih izdelkov »Lek« iz Ljubljane se letos prvič predstavlja našim reševalcem nagradnih križank. Lansko leto so nas kar zasuli s križankami — no pa smo jih tudi letos malce »pregovorili« in — prva je že tu pred vami. Ne bo težka, zato pa do 10. septembra 1973 pošljite rešeno na naš naslov. V 37. številki, ki izide 13. septembra, bomo objavili rešitve. Pa da

ne bo med vami koga, ki bi se trinajstega datuma ustrašil — izidemo namreč ta dan!

Nagrade smo malce spremenili: Prva je knjižna nagrada »Ku-Klux-Klan« avtorja B. Bucalo, druga »Sovražnik je med nami« avtor R. Kennedy in tretja avtorja V. Trinkausa »Prvi bataljon«.

Lepo pozdravljeni

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Kulturno delo kluba starih goriških študentov

Skupina mož starejšega rodu je prišla na lastno pobudo do svojevrstnega društva. Ti »stari študentje« so si zadali za nalogo, da bodo načrtno odkrivali plosče in spomenike zaslužnim možem iz svoje ožje domovine.

Clani so prijatelji iz časov pred prvo svetovno vojno. Skupaj so obiskovali nekdanjo nemško in slovensko gimnazijo v Gorici. Pred desetimi leti jih je bilo še dvainštirideset, ki so maturirali do prve svetovne vojne. Zbrali so se v gostilni Komel v Kromberku: profesorji, inženirji, politiki in duhovniki. Najstarejši med njimi, geograf dr. Prijatelj, je kljub osemdesetim letom prišel na sestanek iz Ljubljane s kolesom. Duša kluba je France Gorkič iz Vrtojbe, ki se je kot študent udeležil pogreba Simona Gregorčiča. Sklenili so, da bodo postavili spominski ploščo založniku Andreju Gabrščku in politiku dr. Antonu Gregorčiču. Izbrali so odbor in začeli zbirati denar. Po dveh letih dela sta bili plošči vidani. Klub ni imel nobene podpore in ni bil niti uradno priznan. Študentski veterani niso imeli nobenih posebnih ambicij. Tedaj si niti predstavljali niso, da bo postavljanje plošč postalo njihova stalna kulturna dejavnost. Pozneje je prišlo tudi priznanje od zunaj in na odkritja plošč so prihajali predstavniki političnega življenja.

V brošurici, ki jo je letos izdal in založil Goriški muzej (avtor Tomaž Pavšič), podrobneje pojasnjujejo, kako so prišli do svoje zamisli:

»Obetavna doba Slovencev v Gorici se je morala zaključiti, ko se je novembra osemnajstega leta pojavila Italija... Naši politični, kulturni in strokovni delavci so se razpršili, se zatekli v Jugoslavijo ali pa postali žrtve preganjanja. Za slovenskega učitelja ni bilo več mesta v domačih krajih. Ostala je le majhna peščica, ki je imela v sebi dovolj moči za borbo, včasih tiho, in morda tudi več možnosti, a zato je morala prevzeti nase delo, ki so ga opravljali mnogi v normalnih razmerah. Doraščale so generacije brez slovenskih šol. Slovenski jezik si je ohranil zadnje zatočišče edino še v cerkvi. V času najhujše tiranije se je primorsko ljudstvo kot en mož uprlo. Po zmagoviti vojni so se Slovencem v Gorici odprle nove poti, a le za kratek čas. Po pariški mirovni pogodbi z Italijo je Gorica že drugič ostala onstran...

Zato je toliko bolj vredno občudovanja kulturno delo nekdanjih goriških študentov, ki s postavljanjem vidnih znamenj v spomin na »bojevnike za napredne pravice« iz prejšnjih časov napolnjujejo tisti prostor neneh-

ne tradicije kontinuitete narodnega zorenja v svobodo, ki bi sicer ostal praznina, kar nam pa nikakor ne bi bilo v ponos. Na stara leta, ko so svoje poklicno delo v glavnem že zaključili, so se še bolj sproščeno oprijeli nekega izjemnega dela, ne le da bi rešili svoje spomine, obnavljali mladostne ideale, ampak predvsem, da bi iz lastnih pobud in po svoji presoji izpolnili neko poslanstvo, ki bi brez njih morda res ostalo neizpolnjeno... Med tem, ko celo bogata Slovenija ni mogla urediti skromnega Navja, našega Panteona, so goriški rojaki, prijatelji študentje posejali naše severno Primorje s ploščami in spomeniki s tem, da so v začetku levji delež prispevali in zbrali sami.

Postavili so že 15 spominskih obeležij, ki jih navajamo: spominska plošča založniku Andreju Gabrščku v Kobardu leta 1965; dr. Antonu Gregorčiču, poslancu na Dunaju, na Vrsnem leta 1965; skladatelju Vinku Vodopivcu v Kromberku leta 1966; pisatelju dr. Ivanu Preglju v Mostu na Soči leta 1967; skladatelju Vinku Vodopivcu (drugo ploščo) v Ročinju leta 1968; pisatelju dr. Ivo Sorliju v Podmelcu leta 1968; Slovenski čitalnici v Vrtojbi ob njeni stoletnici leta 1968; kmetu in skladatelju Ivanu Laharnarju na Sentviški gori leta 1969; borcu za Jugoslavijo dr. Dragu Marušiču v Opatjem selu leta 1969; jezikoslovcu p. Stanislavu Skrabcu na Kostanjevici leta 1970; kulturnemu delavcu Ernestu Klavžarju v Vipavi leta 1971; buditelju briških Slovencev Andreju Znidaršiču v Višnjeviku leta 1971; politikoma dr. Josipu in dr. Nikolaju Tonkli v Breginju leta 1972; skladatelju Stanku Premrlu v Podnanosu leta 1972. Lani so postavili spomenik pisatelju Franu Erjavcu v Novi Gorici. V Standrežu so dali obnoviti nagrobni napis dr. Antonu Gregorčiču. Pri goriški občini (Italija) so dosegli, da ni treba več plačevati pristojbine za grobova Frana Erjavca in politika dr. Karla Lavriča. Na Erjavčevem grobu so dali obnoviti Gregorčičeve verze, ki so jih v času fašizma neki ljudje premazali s cementom. Na viskem pokopališču v Ljubljani so predlanskim postavili nagrobnik založniku Gabrščku.

Stari goriški študentje so lahko ponosni na svoje delo. Dokazali so, da so bili in da so tudi oni zavedni borci za svobodo in obstoj našega naroda. Zavzetost teh ljudi bi lahko služila za vzor pri obnavljanju spominskih obeležij iz časov NOB na širšem področju naše domovine.

Polde VRBOVŠEK

SODNI DAN NA VASI

Pred tridesetimi leti se je velik del sveta oddahnil: Mussolini je moral odstopiti, kmalu nato pa je morala kapitulirati Italija. Najbolj so se tega zgodovinskega dogodka razveselili primorski Slovenci, saj so že davno pred drugimi spoznali fašistično strahovlado. Vse narodno, kulturno in gospodarsko življenje primorskih Slovencev je bilo s prihodom fašizma na oblast presekano. Teror se je še stopnjeval ob vstopu Italije v drugo svetovno vojno. Tedaj se je kljubovanje primorskih Slovencev še povečalo, saj se je z začetkom NOV upanje na osvoboditev še povečalo. Tako je prišlo do požiga vasi Ustje pri Ajdovščini, kjer se je partizanski odpor razširil še pred kapitulacijo Italije. Poleg tega, da so vas do tal požgali, so pobili še osem ljudi, druge pa odpeljali v zapore. O tem govori tudi novela pisatelja Danila Lokarja »Sodni dan na vasi«. — Oddajo je pripravila Dorica Makuc, snemal je Ubald Trnkoczy, uvodno besedo pa bo spregovoril

dr. Metod Mikuž. — Oddaja bo na TV sporedu 6. 9. ob 20.40.

PARTIZANKA ANA

Na tretjem programu radia bo 2. 9. ob 20.40 v okviru oddaje »Utrinki iz domačih opernih odrov« na sporedu odlomek iz opere Rada Simonitija »Partizanka Ana«.

Na prvem radijskem programu bo 5. 9. ob 9.40 dvajsetminutna oddaja pod obetajočim naslovom »ZGRADBA MARKSISTICNEGA MISLJENJA«.

»JALTA, JALTA« V KRIZANKAH

Na »XXI. mednarodnih kulturnih prireditvah« v ljubljanskih Križankah bo 30. 8. ob 20.30 na sporedu zdaj že slavno odsko delo Milana Grgiča in Alfija Kabilja »Jalta, Jalta«. Kot pove naslov, gre za zgodovinske dogodke konference na Krimu, na kateri so se veliki trije zavezniki sporazumeli o ureditvi in razdelitvi sveta po zmagi nad silami trojnega pakta. Tisti, ki so brali zapisnike, izhajajoče pravkar v »Delu«, bodo s posebnim zanimanjem prisluhnili temu delu, ki

BOMBAŠI — TV NADALJEVANKA

Po filmu »Bombaši«, ki je doživel v puljski areni velik uspeh, nameravajo posneti televizijsko nadaljevanje. V filmu igra ta naslovni vlogi Ljubiša Samardžić in Bata Živojinović, film pa je režiral Predrag Golubović.

JOKAJTE!

Med predvajanjem filma »Sutjeska« je direktor Deličevega filma Nikola Popović sedel poleg nekih žensk. Ker je v filmu dosti pretresljivih scen, so gledalke glasno jokale. Nikola Popović pa jim je govoril:

— Samo jokajte! Vi niti ne veste, da je vaš jok zame najlepša glasha.

NOB V BESEDI IN SLIKI

»Ilustrirana zgodovina narodnoosvobodilne borbe v Jugoslaviji« je naslov knjige zagrebške založbe »Stvarnost«. Na več kot tristo straneh velikega obsega nam to delo prinaša kronologijo in okoli dvesto štirideset dokumentarnih fotografij o najvažnejših dogodkih iz naše polpretekle zgodovine. Avtorji »Ilustrirane zgodovine narodno-

osvobodilne borbe v Jugoslaviji« so: Leopold Kobsa, Srečko Ljubljanič in Marijan Ristič.

RAZSTAVA ROMUNSKÉ KNJIGE

V Prešernovi dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti so 21. avgusta odprli razstavo romunskih knjig, ki jih je Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani podelila ambasada Socialistične republike Romunije. Te dni praznujejo v Romuniji namreč obletnico vstaje, ko je leta 1944 Romunija napovedala Nemčiji vojno.

beleške

RAZSTAVA O NEUVRŠČENIH DRŽAVAH

Ob konferenci neuvrščenih v Alžiru so v Galeriji kulturnega centra v Beogradu odprli razstavo »Neuvrščene države — uveljavljeni dejavniki miru«. Okoli osemdeset fotografij in zemljevidov bo obiskovalcem razstave predstavilo razvoj neuvrščenih dežel.

Razstava bo odprta deset dni.

Dejavnost pionirjev na Dolenjskem

Pionirski odredi na Dolenjskem so bili letos literarno aktivni kot nikdar doslej. Tudi pionirje zanima življenje v šoli in dogajanje v družbi. Zelo radi prisluhnejo vzgojiteljem, kadar jim govorijo o NOB. Za otroke je velik dogodek, kadar jim pride govorit v razred kak nekdanji partizan. To takoj zapišejo, pa tudi naslikajo po svoje, kar je lepo razvidno iz pionirskega glasila na posebni šoli v Novem mestu. Pionirji osnovne šole »Milka Šobar-Nataša« že pet let izdajajo glasilo »Prvi poganjki«. Junjska številka je posvečena dvema velikima obdobjema slovenske zgodovine: kmečkim uporom in narodnoosvobodilnemu boju. Pionirji so svoje članke lepo opremili z risbami in slikami gradov. Med članki smo odkrili naslove »Junaki našega naroda«, »Ob naši puntarski književnosti«, »Z uporniki v napad«, »Na razvalinah gradu Mehovo«. Pionirke Renata, Jelka in Miranda so opisale tri dogodke iz NOB po pripovedi svojih očetov, ki so bili partizani. S članki v tem listu tekmujejo na temo »Kmečki upori«.

Pionirji Gorjanskega bataljona in aktiv ZMS na osnovni šoli Grm v Novem mestu imajo glasilo »Mladi ob Krki«. Letos so izdali osem števk. Zadnja je posvečena kmečkim uporom in NOB. Odrasli udeleženci zaključne akademije 23. junija so bili prijetno presenečeni, ko so iz rok pionirjev te šole prejeli lično knjižico »Pesmi«, ki so jo natisnili kot prilogo šolskega glasila. Na štiriinšestdeset straneh je kar dvainšestdeset pesmic šestindvajsetih avtorjev. Nekaj teh pesmic so nato recitali. Pesmico »Kurirček« in »Prvi april« avtoric Marije Trun-

kelj in Vesne Pečaver iz 6. razreda so celo uglasbili. Prvo pesmico bomo gotovo še večkrat slišali ob Kurirčkovih pošti. Pionirka Silva Kralj iz 8. c razreda v pesmi »Vojna« obsoja nasilje s preprostimi in ganljivimi verzji: »Otroci umirajo, mnogi trpe, nihče pa pomagati ne more ali ne ve. Vsak nase le gleda, zase skrbi in gleda v svet zaprtih oči... o vojna, ti pošast strašna, v obliki pekla, mar res nam brez tebe prihodnosti ni?«

Veliko otroške iskrenosti in modrosti je v teh delcih, da jih je res veselje prebirati. Mladim dolenjskim književnikom lahko samo čestitamo pa tudi njihovim mentorjem na solah.

MARJAN TRATAR-UCO

V NOvem ŠOLSKEM LETU

Izšla je prva številka priljubljene revije KURIRČEK, ki jo izdaja zavod Borec v Ljubljani. Naši pionirji bodo na moč zadovoljni z njo. Naslovno stran je opremil Milan Bizovičar. V vsaki številki bo prikazovala po eno zgodbo iz Levstikovega »Martina Krpana«. Barvne slike z zgodbicami so tudi na ostalih treh straneh ovitka (Jelka Reichman na drugi, Melita Vovk-Štih na predzadnji in zadnji strani). Ne manjka veselih in poučnih zgodbic kot v prejšnjih letnikih. Potem je še »Javka za ugankarje«. Prijetna novost sta tudi večja nagradna križanka in dve strani za tehnično bolj nadarjene pionirje: tokrat o izdelavi zmagaja. Zgodba o Čričku se bo nadaljevala na željo mladih bralcev, Kurirčkovim torbi pa so že v prvi številki namenjene kar štiri strani.

Staršem in mladim bralcem naj pove- mo še to, da novi letnik Kurirčka kljub popolnejši obliki ni prav nič dražji, saj bo posamezna številka stala samo dva dinarja. Priporočamo, da je revija primerna za mladino nižjih razredov osnovne šole.

ne zamudite

POL MILIJONA AMERIŠKIH VOJAKOV V TUJINI

Američani imajo v tujih deželah približno 500.000 svojih vojakov. Na vojnih ladjah, ki se zadržujejo ob tujih obalah, pa je kakih 100.000 mornarjev.

Največ ameriških vojakov je v Evropi (313.000), manj pa v drugih deželah (45.000 na Tajskem, 40.000 na Okinavi, 42.000 v Koreji, 8.000 na Formozi, 15.000 na Filipinih, 18.000 na Japonskem itd.)

IZIGRAVANJE SPORAZUMA

William Clemens, ameriški podsekretar za obrambo, je pred kratkim izjavil, da ZDA posvečajo veliko pozornost nekemu novemu tipu jedrske rakete, ki ni zajeta v sporazumu o omejevanju strateškega orožja.

Gre za tako imenovane »krožne rakete«, ki se razlikujejo od balističnih raket. Krožne rakete je mogoče izstreliti z letal, ladij ali kopnega do 1.600 km daleč. Te rakete dosežejo večje višine od balističnih, lete pa lahko s hitrostjo, ki je večja ali pa manjša od hitrosti zvoka. Krožne rakete je tudi lažje usmerjati kot balistične.

Napovedujejo, da bodo nove rakete prve dobile letalske sile. Res pa je, da komisija za oborožene sile pri senatu za to leto ni odobrila kreditov.

MRHOVINARIJI

Ameriški tednik AVIATION WEEK je v članku, ki se je nanašal na nesrečo sovjetskega potniškega letala Tu-144 pri Parizu, sporočil tudi to, da so predstavniki obveščevalne službe ameriškega letalstva prihiteli takoj po nesreči ne reševati morebitne preživele potnike, ampak pobirati ostanke razbitega letala. To so storili prej, preden so francoski varnostni organi prepovedali pristop k razbitinam. Zaradi manjkajočih delov bo vsekakor še težje ugotoviti prave vzroke nesreče.

zanimivosti

Sedaj v laboratoriju za preskušanje tujih tehnoloških dosežkov pri ameriških letalskih silah že analizirajo ostanke sovjetskega nadzvočnega potniškega letala. Ameriške strokovnjake zlasti zanimajo deli motorja N-K-144, ki ga je konstruiral Kuznecov in katerega izpopolnjena verzija je uporabljena tudi na strateških bombnikih »Tupolev« (Backfire).

UMIK AMERIŠKIH LETAL IZ JUGOVZHODNE AZIJE

Združene države Amerike namestavajo po prenehanju bombardiranja Kambodže zmanjšati svoje letalske sile v jugovzhodni Aziji, čeprav bodo na tamkajšnjih letališčih, zlasti še na Tajskem, zadržali ustrezno število vojnih letal, med njimi tudi strateške bombnike B-52, z namenom, da bi lahko še nadalje ustrahovali nasprotnike in obnovili bombardiranje v primeru kake nove severnovietnamske ofenzive.

Američani bodo iz tega dela sveta umaknili 45.000 pripadnikov letalskih sil in 660 letal, med njimi 430 bombnikov. Vse te sile bodo premestili v ZDA ali pa v druga oporišča na Tihem oceanu. Izpraznili bodo tudi večino oporišč, ki jih imajo na Tajskem, vendar bodo še nadalje ostali v oporiščih za težke bombnike B-52 in pomorskih lukah. Za izgradnjo teh oporišč so porabili 90 milijonov dolarjev.

Američani bodo zmanjšali tudi sile, ki jih imajo na otoku Guam. Se vedno pa bo tam ostalo kakih 140 strateških bombnikov B-52.

SOVJETSKA ZVEZA PREIZKUŠA IZPOPOLNJENE BOJNE GLAVE

Predstavniki ameriškega Pentagona je pred kratkim izjavil, da so sovjetski strokovnjaki zgradili naprave za izstreljevanje raket z več bojnimi glavami. Njihove rakete te vrste po natančnosti ne zaostajajo za ameriškimi.

Sovjetska zveza je doslej poskušala z raketami, katerih domet je večji od 5000 milj, opravljala na Tihem oceanu, rakete s po več bojnimi glavami pa preskuša na sovjetskem ozemlju, kar so registrirali ameriški sateliti.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Letalska vojna med ZDA in Zahodno Evropo

Hladna vojna med Zahodom in Vzhodom je prenehala že pred leti, sedaj pa se velike sile dogovarjajo, kako bi v obojestranskem interesu omejile pretirano oboroževanje. Vse kaže, da bo zdrava pamet dokončno zmagala in da se nam v takšnih okoliščinah ni bati svetovnega spopada.

Namesto klasičnega soočanja Zahod—Vzhod pa v zadnjem času prihaja do sicer nekrvavih, vendar zelo ostrih spopadov ne toliko na liniji Zahod—Vzhod kot pa med ZDA in zahodno Evropo. To velja med drugim tudi za področje civilnega letalstva.

Huda konkurenca med ZDA in zahodno Evropo na področju zračnega prometa traja sicer že vrsto let, toda prav sedaj se je napetost med političnimi in vojaškimi zavetniki na obeh bregovih Atlantskega oceana zaostрила do skrajnih meja. Vse doslej so mislili, da bo tudi še nadalje veljal nekakšen modus vivendi, po katerem naj bi Združene države Amerike gospodarile predvsem na področju medcelinskih letal, zahodni Evropi pa naj bi pustile živovariti vsaj s pomočjo letal, namenjenih za krajše polete (do 4000 km). Od 5205 reakcijskih letal, kolikor jih imajo letalske družbe na svetu (razen sovjetske in kitajske), je kar 4538 ameriških letal (boeing 2518, McDonnell-Douglas 1648, Lockheed 199).

Evropski letalski industriji so potemtakem ostala le še letala za srednje proge in poslovna letala (sprva viscount in fokker friendship, kasneje pa caravelle, bac III, trident in mistere 20). Sedaj pa se to ne velja več, kajti mogočni ameriški politično-industrijski in bančniški kompleks ne dovoljuje, kot vse kaže, Evropi niti te izbire. Tako vsaj trdi francoska revija PARIS MATCH.

Tako na primer je imela Francija doslej utrjen položaj na področju poslovnega letalstva. Sedaj pa se je tudi na tem področju pojavila nevarna ameriška konkurenca v obliki letala fanjet 600 kot neposrednega tekmeča francoskih letal falcon 10 in corvette. Američani ga že sedaj ponujajo po konkurenčni ceni, čeprav ga bodo začeli pošiljati na tržišče šele čez tri leta. »Potrpite,« prepričuje ameriško podjetje Cessna naročnike, »zakaj s tem letalom boste marsikaj pridobili.«

To pa še ni vse. Ko so Francozi listali po katalogu ameriškega Douglasa — to pa je podjetje, ki je s svojimi letali DC-9 (doslej 757 prodanih letal) skoraj povsem onemogočilo zelo podobna francoska letala caravelle (samo 280 prodanih letal), — so ugotovili, da Američani pripravljajo prototip letala, namenjenega letalonosilkam. Letalu zadostuje že kratko vzletišče, je pa tudi zelo tiho. Skoraj enako letalo, usposobljeno za pristajanje in vzletanje z letališč v mestih pa so Francozi prikazali že leta 1971. Potemtakem grozi Francozom huda konkurenca tudi na tem področju.

Pa tudi to še ni vse.

Ko so Francozi leta 1971 prvič razstavili svoj concorde, so takoj dobili 76 prednaročil. Zato so bili prepričani, da bodo do leta 1980 prodali vsaj 160—220 teh letal. Hkrati s concorde je prihajalo na trg tudi letalo mercure za proge od 400 do 1000 km. Računali so, da jih bodo takoj prodali kakih tristo. Letalo airbus so razstavili šele kot maketo. Imelo bi prostora za 281—331 potnikov, letelo pa bi lahko na do 2600 km dolgih progah. Ker je bilo edino letalo te vrste, so bili prepričani, da s prodajo ne bo nobenih težav. Prodali pa naj bi jih kar šeststo.

Ze je kazalo, da se za francosko letalsko industrijo začnajo zlati časi. Francozi so leta 1970 prodali v tujino za 5707 milijonov frankov letal, naslednjega leta pa še vedno za 4996 milijonov frankov. Po drugi strani pa je bila ameriška letalska industrija v hudi krizi. Tako na primer je moral prodajni oddelek podjetja Boeing kar trinajst mesecev čakati na prvo novo naročilo letala boeing 747.

Kot od concorde so si Francozi mnogo obetali tudi od letala airbus, ki bo zagledal luč sveta v prihodnjem letu. Njegovi motorji povzročajo za 25 decibelov manj hrupa od letala boeing 747 in za 8 decibelov manj od letal tristar in DC-10. Obratovalni stroški bodo za 15 odstotkov manjši od ustreznih stroškov dosedanjih najboljših letal te vrste in za 11 odstotkov manjši od stroškov najnovejših ameriških reakcijskih letal. Na predlanski hannoverski letalski razstavi so Francozi samozvestno zatrjevali:

»Svetovno tržišče potrebuje 1200 letal te vrste. Mi jih lahko prodamo polovico. Od šeststo letal bo šlo v Združene države Amerike 250, v Evropi bo ostalo 200, v Srednjo Ameriko bomo prodali 50, na Daljni vzhod pa 100 letal. S tem bomo zagotovili kruha za 60.000 evropskih družin.«

Medtem ko so se Francozi uspravili in sanjali o prednostih svojih letal in možno-

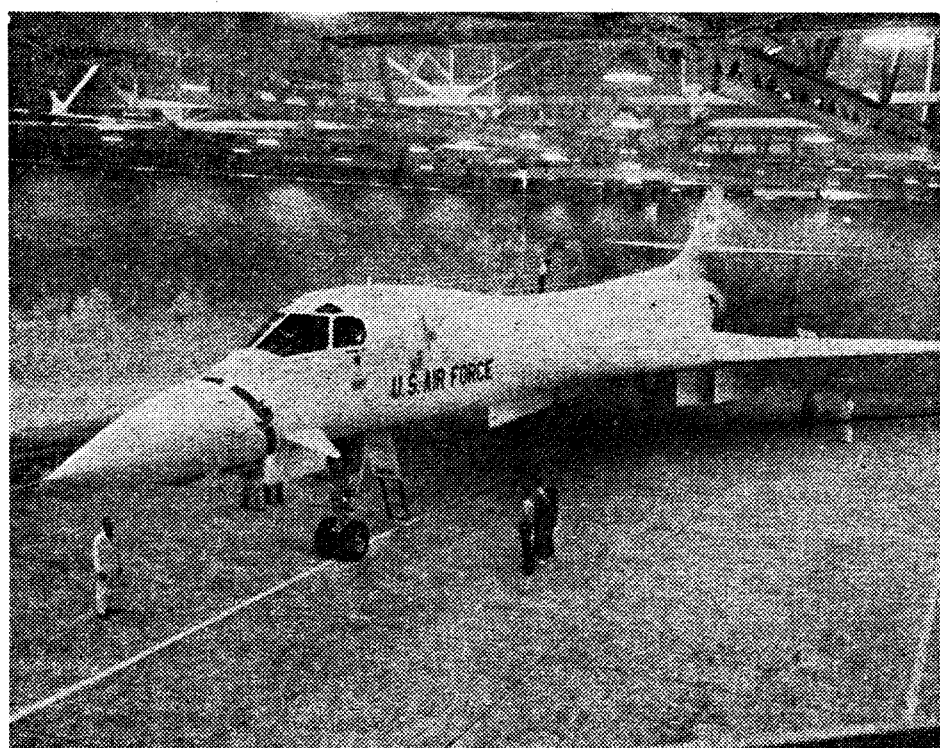
stih njihove prodaje, so se razmere na tržišču bistveno spremenile. Ameriška letalska industrija medtem ni spala, ampak je krenila v odločno ofenzivo z namenom, da si znova osvoji že skoraj izgubljena tržišča. Pri tem je dosegla pomembne uspehe. Samo v zadnjih šestnajstih mesecih je Boeing prodal 168 letal boeing 727, Douglas 67 novih letal DC-10 in Lockheed 82 letal tristar. Hkrati s tem pa je skoraj povsem zastala prodaja francoskih letal. Tako na primer je tovarni Dassault uspešno pridobiti za toliko opevano letalo airbus enega samega naročnika (Air Inter jih bo kupil deset), medtem ko so letalske družbe dežel, ki so sodelovale v gradnji letala (francoska Air France, zahodnonemška Lufthansa, španska Iberia in britanska Sterling) zagotovile nakup šestnajstih letal airbus.

Po drugi strani pa se ameriški trg moč-

no zapira in je le malo verjetno, da bodo uresničene optimistične napovedi, po katerih naj bi ameriške letalske družbe kupile 250 letal airbus. Verjetnost je toliko manjša, ker je v zadnjem času vrednost dolarja padla za 23 odstotkov, za vsako uvoženo letalo pa morajo ameriške letalske družbe plačati še poseben davek v višini 5 odstotkov njegove vrednosti. Najhuje pa je to, ker se kar tri velika ameriška podjetja pripravljajo na proizvodnjo konkurenčnih letal po dumpinskih cenah.

Pa tudi concorde ima zelo resnega tekmeča. To je ameriško vojaško letalo, strateški bombnik B-1, ki ga bodo začeli izdelovati tudi kot potniško letalo. Iz slik in podatkov, ki so bili objavljeni, je razvidno, da je to letalo izredno podobno francosko-britanskemu concorde. Ima skoraj enako obliko in enako hitrost (2800 km na uro). Ameriško letalo je nekoliko težje (180 ton, concorde pa ima 176 ton), prepeljalo pa bo 150 potnikov približno 8000 km daleč, ne da bi mu bilo treba vmes pristati. Letalo bo v prometu že naslednje leto.

Sedaj se mnoge letalske družbe sprašujejo: »Ali ne bi bilo bolje počakati na ameriško nadzvočno civilno potniško letalo B-1 kot pa takoj kupiti concorde?«

Prvi posnetek ameriškega nadzvočnega letala B—1

Južnoafriška republika se militarizira

Južnoafriška republika, ki jo podpirajo nekatere zahodne države, predvsem članice pakta NATO, je začela modernizirati svoje oborožene sile. Država, ki je simbol rasizma, apartheida, kolonializma in glavni pobudnik v boju proti neodvisnim, svobodnjaškim državam in osvobodilnim gibanjem na afriški celini, je začela z novo etapo okrepitve militarizacije.

Ta njen cilj je moč prepoznati po tako imenovani »beli knjigi« o vprašanih obrambi in oborožitve Južnoafriške republike, ki jo je tamkajšnjemu parlamentu predložil obrambni minister Peter Botta. V njej je navedeno, da je vlada v Pretoriji že ukrenila vse potrebno, da bi letalskim silam nabavila nova letala lovce. Čeprav ni nikjer zapisano, za kateri tip letal gre niti iz katere države jih bodo uvozili, so sporočili, da so pogovori o tem že končani in tudi že podpisana pogodba o nakupu.

»Bela knjiga« tudi nakazuje, da bo Južna afriška republika kmalu začela sama izdelovati izpopolnjeno izvedbo reakcijskega letala tipa impala, ki so ga konstruirali na podlagi italijanskih letal in ki mu bodo vgradili močnejši motor. Hkrati je letalska družba Atlas že začela pripravljati proizvodnjo domačega lahkega bojnega letala.

Sedanji načrti na področju obrambe so del »desetletnega programa modernizacije in standardiziranja oboroženih sil Južnoafriške republike«. Obrambni minister je tudi poudaril, da je njegova država že dosegla velik uspeh na poti k idealni stopnji samozasčitve. Dejal je, da južnoafriške oborožene sile niso več odvisne od tujih proiz-

vajalcev orožja, in je naštel cel seznam izdelkov, ki jih za vojaške potrebe južnoafriška industrija že sama izdeluje — ali jih bo v bližnji prihodnosti. To so med drugim puške in lahke orožje, strelivo raznih vrst in tipov, oklepna vozila tipa elland, naprave za vžig min, protitankovske puške ter rakete »zrak—zrak«.

Sorazmerno tem velikim načrtom so veliki tudi finančni stroški za obrambo in oborožitev. Tako se bodo letošnji proračunski skladi v te namene v Južnoafriški republiki povzpeli na nič manj kot 626 milijonov ameriških dolarjev.

Hkrati pa po drugi strani narašča tudi moč osvobodilnih gibanj na jugu Afrike, boj proti kolonializmu in rasizmu postaja vse bolj organiziran, saj so dosedanje izkušnje osvobodilnih gibanj po vsem svetu pokazale, da tudi najmočnejša tehnična sila ne more premagati ljudstva, ki se bori za svojo osvoboditev in neodvisnost.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

Dva tedna v veliki družini

Letošnjega pohoda slovenske mladinske brigade AVNOJ 73 se je kot vsako leto doslej udeležil tudi naš novinar BRANE JAKOVLJEVIČ, ki je na poti vodil drugi ešalon brigade. Višje, zbrane v njegovem letošnjem dnevniku, ter vrsto njegovih posnetkov objavljamo v nekaj nadaljevanjih.

(Nadaljevanje)

Žan — častni vaški občan

Naslednjega dne navsezgodaj smo se napotili v Rore, v kamnito, revno in golo vasico. Brigada se je na Glamočnem polju ustavila ob spomeniku prvega sekretarja Skoja — Iva Lola Ribarja. Spomine na Lolino smrt je obujal človek, ki je bil leta 1943 priča tistega žalostnega dogodka. Potem je brigada položila svoj venec na spomenik, naša partizansko-vojaška skupnica pa je izstrelila častno salvo.

Kot sem že omenil, so bila prva, »bližnja« naloge brigade Rore, kjer naj bi po večerjali in prespali ter že naslednjega dne »jurišali« proti Drvarju, kar je pravzaprav naša »naslednja« naloga, kot temu pravijo taktiki. Vas je stara, hiše so večinoma iz kamna. Sredi vasi je trgovina z mešanim blagom, ki je, kot smo se pozneje prepričali, dokaj revno založena, potem stara osnovna šola in seveda gostilna. Cerkve nismo videli nikjer v neposredni bližini.

Predhodnico ali naš drugi ešalon so dočakali šolski ravnatelj Lazo Travar, nekaj starejših kmetov in skupina vasko mladine s harmoniko. Vse je kazalo, da veselja ne bo manjkalo.

Med mladimi se je izredno dobro počutil tudi prikupni starček Joško Pavič, ki si je pred osmimi leti naprtil deveti »križ«.

Mladina iz Ror je nestrpno pričakovala svoje sovrstnike iz Slovenije, ki so danes zavoljo neznosne vročine nekoliko zamudili. Zato smo kar se da hitro raztovorili naša dva tovornjaka ter ju poslali brigadi na proti. Tako je čez dobre pol ure naša mladina bila na cilju. Dočakali so jo pesem, harmonika in tovariški objemi; začelo se je pravo mladinsko rajanje.

Val veselja je zajel tudi starejše kmete in med njimi sem ugledal osemnasedeset let starega Joška Paviča. Pil je sadne sokove in pel z mladimi. Stari Joško je, vsaj na videz, zapuščen; neobrit je in raztrgan. Povedal mi je, da ima pet ali šest otrok in so vsi nekje v »belem svetlu«. Jo-

ško samotari in zato sem ga vprašal, kaj je z ženo.

— Krepala je, reva, — je odrezal starček, naši mladi pa so se iz srca nasmejali. Potem je glavno besedo prevzel naš brigadni električar Žan. Pa ne mislite, da gre za kakega Francoza. Žan je naše gore list, iz Srbije je doma, po poklicu pa je elektroinženir; piše se Mile Avramović. Ugaja mu, ko ga kličejo Žan, zli jeziki pa pravijo, da je Žan naš človek s francoskim rodovnikom. Kakorkoli že, naš električar je, tako kot vsi drugi, bil navdušen nad sprejemom v Rorah. Kar raztajal se je od ganotja in je v tesni kmečki gostilni častil vse navzoče ter mimoidoče mlade in stare domačine. Ni še ugotovljeno, koliko je zapravil, vendar je znano, da so ga kmetje razglasili za prvega častnega občana vasi Rore.

Drugače pa je brigada preživela noč v Rorah brez luči. A ne po krivdi našega električarja, kajti vas je še vedno brez elektrike in telefona in ravno zdajle poteka akcija za zbiranje prispevka. Upajmo, da bo drugo leto že prišla luč v domove teh izredno prijaznih in gostoljubnih domačinov.

Nekdo je padel v naš kanal

Na poti proti Drvarju, točneje v Bosanskem Grahovu, je našo motorizacijo doletela prva resnejša okvara. Tovornjak, ki je vlekel kuhinjo, je ostal brez zavor. Mehnik, vojak Drago Pešić je takoj ugotovil napako: počila je cevka za dovod zavorne olja.

Tako je drugi ešalon povsem nenadoma ohromel.

Plavalasi mehanik se je hudoval, ni pa klet! Nadomestne cevke ni imel, v Grahovu pa tudi ni nobene trgovine z avtomobilskim materialom. Tudi servisa ni. In kaj zdaj? Nič — znajdi se!

Rešil nas je neki starejši ključavničar. Zavaril je počeno cevko, potem si jo je natančno ogledal ter ponosno in prepričljivo vzkliznil: »Jamčim, boljša bo od nove!«

Seveda je po stari človeški navadi uslugo treba plačati.

— Bog varuj! — se je branil dobrodušni ključavničar, — ne maram niti pare. Saj vem, brigada iz Slovenije ste in sem vesel, da sem vam tudi jaz vsaj malo pomagal. Spomnite se me kdaj pa kdaj.

— Hvala lepa, tovariš, in na svidenje! Pa oprostite, da smo v naglici pozabili zapisati tvoje ime!

Tako je kolona, seveda z večjo zamudo, nadaljevala pot proti Drvarju. Našemu Vladu smo naročili, naj po radiu takoj obvesti brigado, da je okvara na tovornjaku polomila naš skupni načrt. Ne utegnemo namreč pravočasno priti v Drvar.

»Sava, Sava, tukaj Drava, javi se!«

Naš radiist je osupnil, ko je na svoji frekvenci »ujel« neznanega govornika.

»Mater, nekdo se mi je vmešal, padel je v naš kanal,« se je kar naprej jezil Vlado Černuta. Navsezadnje z zvezo ni bilo nič, radiista pa je pomirila mala Mirjana Buhovec.

»Kaj se sekiraš? Ti si vsaj trezen, kar pa ne velja za neznanega govornika. Verjetno se ga je pošteno »nalil« in je potem padel v naš kanal. Saj veš, kako težki so pijanci...«

Predpraznični Drvar

26. julij, predvečer dneva vstaje naroda Bosne in Hercegovine. V Drvarju smo. Povsod zastave, napisi, slike tovariša Tita in rože.

Drvar, simbol upornišтва bosanskega ljudstva.

Kljub težavam, ki jih prinaša pohod, tudi takih prizorov ni manjkalo. V zapuščenih avtobus ob cesti, nekje v Liki, so »vdrili« brigadirji. Dolžnost voznika je takoj prevzel Stane Skrabar z radia Ljubljana, čeprav je še vedno brez vozniškega dovoljenja. Motor sta nadomestila Andrej Triler, novinar Tovariša, ter brigadna intendantka Tončka Vodnik iz Kranja. Ni še ugotovljeno, koliko... moči je imel novi »motor« zapuščenega avtobusa. Znana je le vrsta »goriva«, ki jo je motor tedaj uporabljal.

In okamenela zgodovina antike. Sarkofagi, grobnice.

Drvar, kraj Hitlerjevega desanta.

In Drvar, simbol mladosti, ob vznožju živopisne Klekovače.

Titova jama in pogled na bele in razvejane betonske krake z motivi iz življenja in boja ljudstva tega kraja. Spomenik, ki se dviga nad mestom.

S tovarišico Ivo Artač, brigadno strojepisko in dvakratno avnojko, iščeva papir za bilten. V knjigarni ga nimajo, kaj moreva! Preložili bomo tiskanje.

Pred mesnicami opaziva dolge vrste ljudi. Čakajo. Spomnim se na čase, na skorajda pozabljeno obdobje, ko smo imeli tako imenovano zagotovljeno preskrbo.

Ljudje potrpežljivo čakajo. Možje, žene, otroci.

Jutri bo praznik, drvarske mesnice pa so zaprte in povsem prazne!

— Na meso čakamo, — je povedal starček, ko sem ga vprašal, za kaj pravzaprav gre. — A ni nič hudega, — je nadaljeval moj sobesednik, — hladilnik z mesom bo vsak čas tukaj.

Ljudje čakajo in upajo, meni pa ni bilo jasno, zakaj je Bosna brez mesa. Zakaj, ko že trdimo, da ga je dovolj?

Ne vem, kdaj je pripeljal hladilnik z mesom. Nisem zloben, vendar me je prizor z drvarskih ulic neprijetno presenetil. Na predvečer praznika vstaje. A kaj hočemo! Vse kaže, da o naši praznični mizi ne odloča naš žep, temveč taka ali drugačna trgovska mreža. Kakorkoli že, Drvarčani so čakali in dočakali.

V našem taboru pa se je po večerji začelo šušljati o jutrišnjem odhodu brigade na proslavo dneva vstaje, ki naj bi bila dvajset kilometrov proč od Drvarja, v nekem gozdu, imenovanem Borovača. Za prevoz brigadirjev so menda že poskrbeli domačini.

Ognjeni krst

Naslednjega dne sem se prepričal, da se je sinočnje šušljanje prelevilo v resnico. Sredi mesta je naše avnojce čakal velikanski avtobus in jih odpeljal na proslavo dneva vstaje.

Vreme je izredno lepo in sončno. Proti Borovači, po novi asfaltni cesti prava avtomobilska gneča. Za varnost prometa nenehno skrbijo motorizirane patrulje milice.

Proslave v Borovači se je udeležil tudi Zdene Mali, sekretar RK ZMS. Prišel je iz Ljubljane, zanimalo ga je namreč vzdušje v brigadi po petih dneh pohoda. Opazili smo, da njegovi brki, stari toliko kot pohod, lepo napredujejo.

— Pa si jih nisem hotel obriti, — se je hvalil sekretar, — čeprav sem te dni v Ljubljani doživljal najrazličnejše pritiske in podtikanje.

Potem si je Zdene zmagoslavno pogladil brke in me povabil v bližnji motel, na dva decij, kajpak.

V Borovači se je zbralo precej ljudi. Gnetli so se stari in mladi, ženketala so odličja na prsih veteranov in se bleščalo orožje partizanske enote, ki ji je Rudi Kolak za praznik izročil zastavo. Potem, tako kot povsod in tako kot je navada, kulturni spored, v katerem je poleg domačinov nastopila tudi novopečena kulturniška skupina mladih avnojev. Ko so zvedeli za obstoj te skupine, so domačini zahtevali »obvezen nastop mladih iz Slovenije« in zavoljo tega črtali iz sporeda nekaj svojih točk. Nastop je za naše pevce in recitatorje — vodila jih je Olga Štucin iz Škofje Loke — pomenil pravi ognjeni krst. Naše fante je sicer zgrabila trema, trepetali so pred nastopom, kar je popolnoma normalno, ker so nastopili pred več tisočglavo množico. No, pa je bilo vse v najlepšem redu. V gozdu Borovača, v srcu uporniške Bosne, je zadonela slovenska partizanska pesem. Ne vem, ali je Borovača v svojem dosedanjem obstoju že poslušala tako lepo pesem, kot jo je prinesel s sabo in zapel mladi rod iz naše republike.

Pred nevšečno uganko

Sobota je bila in nekako v prvih popoldanskih urah smo že pridrveli v Donji Lapac. Za nami koraka brigada in z njo, kot temu pravi naš zdravnik dr. Franc Rabič, stažist v JLA, — še približno nekaj sto žuljev. Mi pa moramo poskrbeti za dober »pristanek« brigade tu, v Lapcu. Zato sta se Tončka in Nuša podali v takojšnjo »hajko« za kruhom in mesom. Sicer je v našem skladišču na kolesih, v tovornjaku torej, še dovolj konzerv, vendar je ta zaloga le »zlati rezerv«.

Sobota je in pekarna je prazna. Mesnica tudi. Jutri namreč v Lapcu praznujejo obletnico osvoboditve, kajti Donji Lapac je bil prvi sedež okraja na Hrvaškem, ki so ga osvobodili partizani.

Včeraj, ko smo se veselili v Bosni, nismo niti sanjali, da bomo prav v Lapcu naleteli na nevšečno uganko. Domačini namreč niso imeli pojma o prihodu slovenske mladinske brigade in bi nas bili kmalu pustili na cedilu.

— Verjemite, šele pred dobro uro so mi iz medobčinske mladinske konference telefonirali o vašem prihodu, — se je opravičeval predsednik lapske mladine in se pri

Naš veliki prijatelj iz Donjega Lapca Rade Milovanović: Samo štiri leta je bil star, ko so ga ljudje rešili smrti, ki jo je prinašal ustaški nož.

tem pritožil, da ima polne roke dela za jutrišnji praznik.

Lepo, tovariš predsednik, in kaj zdaj? Kdo bo določil prostor za naš tabor, kjer naj bi brigada prenočila? Kaj je z vodo? Vemo, Lapac je brez vodovoda, cisterne jo razvažajo po mestu. Vsaka kapljica vode je dragocenost in so tu kadi in pogosto kopanje, preprosto povedano, pravo razkošje!

Premišljuje in se jezim na mlade Karlovčane, ki so bili pravočasno seznanjeni z našim programom in so prevzeli organizacijo bivanja brigade na območju Hrvatske, mlade v Lapcu pa so obvestili šele pred dobro uro. Medtem prisopihata Nuša in Tončka in sporočita, da kruha ni nikjer. Lahko ga zdaj naročimo, dobimo ga pa šele jutri, nekje okrog osme ali devete ure. Mi ga potrebujemo takoj, vsaj trideset ali štirideset kilogramov, za večerjo naših utrujenih brigadirjev.

O, kako krasno se je vse zapletlo!

V gostilni, na vrtu, dobimo sekretarja občinskega komiteja ZK in mu povemo o svojih težavah. V njegovi družbi je sedelo še nekaj borcev NOV, skratka ves pripravljani odbor jutrišnjega praznika.

— Brez skrbi, — so nas potolžili, — takoj bo vse urejeno.

Pa je res bilo.

— Tabor lahko postavite na nogometnem igrišču, — je dejal človek z očali.

— V neposredni bližini igrišča je lesno podjetje, čuvaju bomo takoj telefonirali, naj vam da toliko drv, kolikor jih potrebujete, — se je oglašil drugi.

— Cisterna z nekaj tisoč litri vode bo prišla v tabor čez dve uri in je do šeste zjutraj na voljo brigadi, — je bilo slišati iz ust tretjega.

Kaj pa bo s prehrano, s kruhom, z mesom?

— Tudi to bomo rešili, — se je znova oglašil sekretar. — Vse, kar potrebujete za večerjo, boste dobili v skladišču našega gostinskega podjetja. Brez plačila, prosim! Jutri kupite in vrnete podjetju. Mislim, da je tako bolje in ugodneje za brigado, čeprav bo naš »veliki gostilničar« utrpel majhno škodo.

In tako se je položaj zasukal za stoosdeset stopinj. S pomočjo sekretarja in borcev je bila uganka hitro rešena, vse naše težave so izginile. Seveda je tudi naš načrt potekal brez kakršnegakoli spodrsilaja.

(Nadaljevanje prihodnjic)

OBVESTILO BORCEM DOLENJSKEGA ODREDA!

Prvega decembra letos bo poteklo 30 let, odkar je bil v Kriški vasi pri Višnji gori ustanovljen Dolenjski odred. Ob tem pomembnem jubileju bo odbor odreda organiziral srečanje nekdanjih odredovcev. Srečanje bo 9. septembra pred železniško postajo v Ivančni gorici združeno s srečanjem aktivistov bivšega grosupeljsko-stiškega okrožja, ki praznujejo 30. obletnico prevzema oblasti in zmago nad italijanskimi okupatorji. Proslava se bo pričela ob 9. uri s kulturnim programom.

Vabimo vse borce Dolenjskega odreda, da se srečanja udeležijo v čim večjem številu! Do kraja srečanja se lahko pripeljete z rednimi vlaki in avtobusi. Posebnih prevozov odbor ne bo organiziral, ker je javnih prevoznih sredstev dovolj.

Odbor tudi ne bo pošiljal posebnih vabil, pač pa bo dal le objave v TV-15, dnevniku »DELO« in po radiu, zato te objave štejte za vabila!

Bilo je predvideno, da bomo na tem srečanju podelili borcem monografijo Dolenjskega odreda, vendar zaradi tehničnih vzrokov to ne bo mogoče. Knjigo bomo poslali vsem upravičencem kasneje po pošti, zato prosimo vse, da se ob srečanju v Ivančni gorici javite naši sprejemnici, kjer boste dali svoje naslove, obenem pa dobili tudi kupone za jedajo in pijačo!

Nasvidenje v Ivančni gorici!

dopisniki nam poročajo

KOZJE

ZBOR AKTIVISTOV KOZJANSKEGA OKROŽJA

Kratko smo že poročali, da bo zbor nekdanjih aktivistov kozjanskega okrožja 2. septembra v Kozjem. Odbor nekdanjih aktivistov OF kozjanskega okrožja je to sklenil letos 27. aprila, ko se je zbral na Planini pri Sevnici; navzoč je bil tudi Sergej Kraigher, nekdanji sekretar okrožja.

Ta zbor bo prvo povojno srečanje organizatorjev narodnoosvobodilnega boja na Kozjanskem. Udeležili se ga bodo tudi borci kozjanskega odreda, XIV. udarne divizije in drugih enot NOV in POS, občani tudi iz sosednjih občin in številna mladina. Ob tej priložnosti bodo občinske skupščine Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Sentjur in Šmarje pri Jelsah aktivistom izročile domoljubno listino.

Prireditve bo zlasti lepa priložnost, da bomo vso našo javnost s posebnim poudarkom opozorili na velike razvojne težave Kozjanskega in posledice gospodarske nerazvitosti. Šele v zadnjem obdobju smo se začeli malo bolj zanimati za Kozjansko ter se zavedati, da smo ji dolžni pomagati s pomembnimi dejavnostmi na vseh področjih družbenogospodarskega in kulturnega življenja. Dandanes moramo postati pravzaprav vsi aktivisti za lepšo prihodnost in neoviran razvoj Kozjanskega. Zato ima zbor nekdanjih aktivistov kozjanskega okrožja širši pomen in ne gre le za krajevno prireditev.

LJUTOMER

ZBOR AKTIVISTOV OF LJUTOMERSKEGA OKROŽJA

Na pobudo občinskega združenja zveze borcev NOV Ljutomer je bil imenovan delovni odbor, da pripravi 9. septembra letos v Ljutomeru zbor aktivistov OF. Zbor aktivistov OF bo organiziran z namenom ohranjanja in negovanja tradicij NOB ter prenašanja izkušenj iz časov borbe za osvoboditev in novi družbeni sistem na mlajše generacije, zlasti pa z namenom krepitev koncepta splošnega ljudskega odpora v primeru ogroženosti naše socialistične domovine in pridobitev revolucije. Povsod tam, kjer so v času NOB bili ustanovljeni odbori OF, so jih sedaj obnovili in bodo delovali v okviru krajevnih odborov SZDL.

Osrednja proslava bo v Ljutomeru združena s proslavo 30-letnice zhora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju. Na dan slavlja v Ljutomeru bo pohod pripadnikov partizanske enote, članov odborov SLO in članov mladinskih aktivov ob spominskih obeležjih iz NOB v občini. Zatem bo v parku I. slovenskega tabora v Ljutomeru zbor aktivistov OF s slavnostnim govorom. V kulturnem sporedu bodo sodelovali:

Pihalni orkester in mešani pevski zbor kulturno prosvetnega društva »Ivan Kaučič« ter recitatorji gimnazije »Fran Miklošič« iz Ljutomer. Po zborovanju bo tovariško srečanje bivših aktivistov OF. Izdali bodo tudi posebno brošuro spominskih obeležij na območju bivšega ljutomerskega okrožja.

STANISLAV FEUS

CERKNICA

ZBOR AKTIVISTOV OF NOTRANJSKE

V Cerknici se pospešeno in temeljito pripravljajo na zbor aktivistov OF Notranjskega okrožja in na proslavo 30-letnice ustanovitve Loške brigade — 13. SNOUB Mirka Bračica, ki bo 15. in 16. septembra 1973 v Cerknici pod pokroviteljstvom občin Cerknica, Logatec, Vrhnika in Ljubljana-Vič Rudnik. Ob tej priložnosti bo več pomembnih prireditev. Spored zanje je že znan.

Najprej bodo v soboto, 15. septembra 1973, ob 11. uri v prodajnem salonu tovar-

ne pohišta Brest v Cerknici odprli likovno razstavo slikarja Franca Dremlija-Aca z Vrhnike, ob 16. uri pa bodo v avli cerkniške osnovne šole odprli razstavo Notranjskega muzeja ljudske revolucije iz Loža. Med tem časom bodo ob 15. uri odkrili spominsko ploščo na hiši na Peščenku št. 18 v Cerknici, kjer je bil 7. julija 1941 ustanovljen okrožni komite KPS za Notranjsko, vence pri spomeniku padlim borcem v Cerknici pa bodo položili ob 17. uri. Ob 19. uri bo koncert notranjskih pevskih zborov in godb na pihala (iz vseh štirih občin) na prireditvenem prostoru pri cerkniški osnovni šoli, ob 21. uri pa se začne ognjemet na Slivnici in potem zabava s plesom na igrišču pri osnovni šoli.

V nedeljo, 16. septembra, se bodo prireditve začele z nastopom združene godbe na pihala iz Cerknice in Loža pred restavracijo »Jezero«. Od 9.30 do 10.30 bo zbor aktivistov OF Notranjskega okrožja, borcev Bračičeve brigade, Notranjskega odreda, Notranjskega vojnega področja, jurišnega bataljona 18. divizije, VDV bataljona, delegacij domicilnih enot iz drugih notranjskih občin, enote JLA, bataljona teritorialne obrambe, gasilcev, športnikov in lovcev pred tovarno Brest. Ob 10.30 se bo začel slavnostni pohod od Bresta do prireditvenega prostora pred cerkniško osnovno šolo.

V slavnostnem delu prireditve bodo podelili prapor in domicilno listino aktivistom OF Notranjskega okrožja in prapor enoti teritorialne obrambe občine Cerknica. Sledil bo govor predsednika OK ZKS Franceta Popita, nato pa kulturni program, v katerem bodo nastopili: Partizanski pevski zbor in Pihalni orkester Milice iz Ljubljane ter solisti ljubljanskih gledališč. Scenarij za ta del prireditve pripravlja režiser in nekdanji partizan Janez Vrhunc.

Oba dneva bo v Cerknici delovala informacijska pisarna, ki bo skušala zagotoviti prenočišča za oddaljene goste. Uredili bodo tudi parkirnišča in prometni režim. Izdali bodo posebne značke, za partizanski golaž pa bodo borci in aktivisti dobili lične keramične posodice z lesenimi žlicami, ki jih bodo lahko obdržali v spomin na srečanje. Dosedanje priprave, ki jih vodi poseben štab na čelu s predsednikom Nacetom Voljčcem in tajnikom Vinkom Šumrado-Radošem, kažejo, da bo zbor aktivistov OF Notranjskega okrožja odlično organiziran in, če bo količjak vremena, tudi odlično izveden.

S. F.

NOVA GORICA

223,450 DIN ZA DOM V KUMROVCU

Delovne organizacije in sindikalne podružnice v novogoriški občini so uspešno sodelovale pri zbiranju prispevkov za zgraditev spominskega doma v Kumrovcu. Do 23. avgusta se je nabralo v ta namen na žiro računu občinskega odbora 223.450 din.

Posamezne delovne in druge organizacije so doslej zbrale: »Istok« v Mirnu 3350, stanovanjsko podjetje občine Nova Gorica 1500, goriške opekarnice 1080, kmetijski zavod Nova Gorica 1000, Iskra Sempeter 5855, »Grosist« Gorica 21.593, sekcija za vzdrževanje prog Nova Gorica 2175, Vozila Gorica 17.505, Manufaktura 2900, Živilnopromet Gorica 6425, Aimira 1700, Branik 650, Goriški vodovod 1925, goriški muzej 2250, zdravstveni delavci za predšolsko mladino 780, zavarovalnica Sava Nova Gorica 2000, občinsko sodišče Nova Gorica 1000, Ljubljanska banka ekspozitura Nova Gorica 3380, centralna lekarna 780, carinarnica Nova Gorica 3380, uprava občinske skupščine 1131, občinski sindikalni svet 2000, sindikalna podružnica cestnega podjetja Nova Gorica 3225, sindikalna podružnica družbenopolitičnih organizacij Nova Gorica 875, sindikalna podružnica železniškega podjetja Nova Gorica 450 in sindikalna podružnica podjetja Grosist Gorica 70 dinarjev.

MILE GOJKOVIČ

LOGATEC

OB OBČINSKEM PRAZNIKU

Minilo je že 32 let, ko se je začela oborožena vstaja jugoslovanskih narodov. Tudi naša občina ni bila med zadnjimi, saj je že leta 1941 precej tovarišev odšlo k partizanom. V tem času so se začeli mraki dnevi za naše ljudi, ki so bili odpeljani v internacijo na Rab, Gonars ter zapore v Italijo. V začetku leta 1942 je italijanski okupator zverstno pobil prvih 8 talcev v vasi Horjul pri Vrhniki, ki so bili vsi iz Logatca. V njihov spomin je postavljen spomenik ravno tam, na kraju zločina.

V letu 1942 in v začetku 1943 je odšlo k partizanom precej novih tovarišev, kar je odločilno prispevalo k razširitvi partizanskih enot okoli logaške občine, Dolomitov, Primorske in Dolenjske. Tudi v tem obdobju je okupator z domačimi izdajalci zapiral nedolžne ljudi, požigal domačije, tako da je tudi v naši občini zgorelo precej hiš. Ob

njem Logatecu moderno šolsko poslopje s telovadnico. V zadnjih dveh letih je tudi precej napredovalo delo glede urejanja kraja, asfaltiranih je bila vrsta cest, zgrajena kanalizacija, javna razsvetljava.

Občinski praznik občine Logatec 12. septembra letos bomo praznovali z vrsto uspehov, čeprav bomo morali narediti še marsikaj.

FRANC JERINA

STOPERCE V HALOZAH

VAJE TREH KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Odbori za vseljudo obrambo pri krajevnih skupnostih Stoperce, Majšperk in Ptujška gora so v sodelovanju z občinskim štabom civilne zaštite iz Ptuja pripravili vajo in preskušili pripravljenost prebivalstva. Letos so vaje imele v Stopercih, medtem ko so bile lani v Majšperku. Sodelovalе so vse enote civilne zaštite treh krajevnih skupnosti in gasilci, letalski napad pa

kapitulaciji Italije je šlo veliko mladih fantov k partizanom. V Žilbršah pri Turnetu je bil tedaj ustanovljen logaški bataljon. Ta bataljon je potem čez nekaj dni vodil hude boje skupaj z drugimi enotami v Črnem vrhu pri Godoviču, ki je bil ob tisti priložnosti popolnoma požgan. V teh bojih, ki so trajali več dni, je padlo več tovarišev iz Logatca.

Logaški bataljon je bil po dveh mesecih razpuščen, borci pa so bili razdeljeni v Prešernovo, Gradnikovo in Vojkovo brigado.

Iz logaške občine je padlo precej borcev v bojih po Primorski, Gorenjski, Notranjski in Dolenjski, zelo veliko pa jih je ostalo po internacijah in zaporih, zlasti v Italiji in Nemčiji. To nam pričajo spomeniki, ki jih je skupaj 20, na njih pa so izpisana imena več sto padlih in umrlih tovarišev in tovarišic. Logaška občina je plačala visok krvni davek in s tem veliko pripomogla za osvoboditev naše domovine.

Prišla je svoboda. Logaška občina je bila brez industrije. Z voljo delovnih ljudi in lastnimi močmi smo po vojni zgradili industrijo, trgovino ter druge obrate, tako da imamo sedaj zaposlenih 2000 delavcev. V zadnjem času teče odgovorna naloga za gradnjo šol, ki naj bi bila uresničena v letu 1976, tako da bi imeli v Gornjem in Dol-

so prikazali z letali ptujškega aerokluba iz Moškanjceve.

Vaje so bile na splošno uspešne in so potrdile, da so zadnje čase delavni tudi krajevni štabi za civilno zaščito prebivalstva v prometno precej oddaljenih krajih. Udeleženci so pokazali dobro tehnično izurjenost in disciplino.

Sodelovanje teh krajevnih skupnosti je postalo lep zgled, tako da bi se po njem lahko zgledovali tudi marsikje drugod.

F. HOVNIK

KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU

PARTIZANSKO TABORJENJE

Združenje borcev NOV v Križevcih pri Ljutomeru že vrsto let prireja v mesecu avgustu tradicionalno »Partizansko taborjenje«. Prireditve je bila minulo soboto in nedeljo.

Na predvečer so pripravili kresovanje, križevska mladina pa je ob tabornem ognju zapela venček partizanskih pesmi. V kulturno zabavni program partizanskega srečanja so poleg članov Zveze mladine iz Križevca sodelovali tudi »trio« iz Križevca in ansambel »Žibert« s pevci. Za vse udeležence srečanja so pripravili »partizanski golaž«. Prireditve je zelo dobro uspela.

STANISLAV FEUS

REŠITEV KRIŽANKE ŠT.74

Vodoravno: STRATEG, TRAGIKA, ROTATOR, BETI, ANE, MOLAT, NO, DP, DANE, ARON, METER, ARAT, VAS, MALI, METLA, LETO, ITAS, ATRI, IC, KOREVT, STIKAVT, RA, KR, KAJA, OER, AKT, AO, OTROŠKE, JA, HLACE, SLA, URBAN, OT, GOTIKA, SALO, SUKANEK, STENAR, TRI, ARESTANT, APO, KRK, AVA, PULI, OTOMAN, POLINOM, LT, IK, NAMA, MA-NEVER, ISTRA.

Knjižne nagrade prejmejo: »Veliki petek« Janko JAMNIK, Preska 26 a, p. 61215 Medvode; »Jezdec brez konja« Jože HORJAK, Cesta zasavskega bataljona 20, p. 61270 Litija in »Rdeči signal« Tanja JELEN, Čopova 7, p. 63000 Celje.

Nagrade bo založba »Borec« razposlala po pošti.

Uprava lista

novi stanovanjski pohištveni uni program
v novo odprtem salonu stol interier na duplici pri kamniku

PISMO IZ KANADE

Dragi Ciril, zadnjič sem ti na razglednici obljubil, da ti bom napisal obširno pismo.

Zelo sem bil vesel, ko sem bil februarja v Ljubljani in me je stric Franci (Majo) povabil v klub poslancev. Seveda sem tam srečal stare borce, ki sem se z njimi bojeval za obstoj slovenskega naroda in uničenje fašizma.

Ob tem lepem srečanju sem se vprašal, le kaj jaz delam v Kanadi in postalo mi je hudo. Videl sem, da je v domovini dovolj kruha za vse. Toda, kaj hočemo! Ko je človek mlad, kot sem bil tedaj jaz, ko sem odšel v tujino, je neizkušen. Ko bi tedaj vedel, kar vem zdaj, bi si ne služil kruha v Kanadi. Tolažim se le z upanjem, da bova nekoč z ženo živela v Ljubljani. To je tudi ženina želja, saj je tudi ona Slovenka.

Kako je tukaj v Kanadi? Imamo sicer precej slovenskih klubov, a po pravici povedano, ne bi se smeli imenovati slovenski. Tudi sam sem bil nekaj časa član takšnega kluba; ko so začeli obešati zastavo brez peterokrake zvezde, sem izstopil. Zato se nas zdaj nekaj dobrih Slovencev zbira zdaj pri tem, zdaj pri drugem rojaku, kjer pristrano pokramljamo o domovini.

Z ženo obiščeva večkrat jugoslovanski konzulat v Torontu, obvezno pa vsako leto 29. novembra. Ne morem ti opisati, kako ponosen se počutim ob takšnih priložnostih; zdi se mi, da sem v domovini. Leta 1971 (4. novembra) sva bila z ženo povabljeni v Ottawo. Tedaj je bil tovariš Tito v Kanadi. Zelo sem bil srečen, da sem videl starega. (Prilagam ti izresek poročila, ki sem ga napisal o tem srečanju s tovarišem Titom v Rodni grudi.)

Ciril, bliža se čas, ko boste proslavili

obletnico ustanovitve X. SNOUB (Ljubljanske), a na žalost se proslave ne bom mogel udeležiti. Zato pa prosim, pozdravi vse znanke iz ljubljanske brigade!

DANNY in KATI KISEL,
Oshawa, Kanada

OBISKA SLOVENSКИH IN ITALIJANSKIH PIONIRJEV

Po razpadu Italije pred tridesetimi leti se vsi naši ljudje niso mogli vrniti v domovino. Marsikdo je moral ostati v Apeninih. Tako je bilo tudi s skupino internirancev, ki so bili doma s področja občine Ribnica na Dolenjskem. Pridružili so se enotam garibaldinske brigade, ki je delovala v okolici mesta Arcevia v pokrajini Ancona. Skupaj z njimi so se bojevali proti nacistom do osvoboditve tistih krajev. Ustvarile so se prijateljske vezi in po zaslugi tovariša Nosana, predsednika skupščine občine Ribnica, sta se obe občini pobratili. Najprej so izmenjali obiske nekdanji soborci, nato pa še predstavniki družbenih organizacij in obeh občin. Dne 5. maja letos so predstavniki ribniške občine obiskali Arcevia, ki tedaj slavi svoj partizanski praznik. Vznikla je zamisel, da bi izmenjali skupine pionirjev in mladincev. Sredi julija je prišlo v naše kraje deset starejših pionirjev iz Arcevia. V dveh tednih so prepoštovali Dolenjsko in spoznali kraje, ki so znani iz NOB. Ob istem času pa se je mudilo v Arcevi deset mladih Ribničanov.

O tem srečanju mi je pripovedoval pionir Lado Mohar iz Loškega potoka. Gostitelji so jim pokazali svoje mesto in okolico, Ancono, Rimini in San Marino. Kopali so se na bližnji jadranski obali. Marsikaj so zvedeli o življenju svojih očetov in o bojih

proti nacizmu. Pred koncem bivanja so se pomerili še v nogometu na čudovitem športnem igrišču, ob slovesu pa jih je sprejel tudi mestni župan, nekdanji borec. Za spomin jim je dal umetniško vazo s posvetilom. Mladi tovariš mi je to pripovedoval z velikim veseljem. Tisti kraj je vzljubil in rekel mi je, da bi še rad šel tja na obisk. Ko sem ga pobaral, kako je bilo z jezikom, mi je zatrdil, da je kar šlo, posebej pri igri in športu. Sicer pa se mladina zna sporazumevati povsod.

Zelet bi poudariti, da borci pozdravljamo taka srečanja med mladimi. Morale bi jih uvesti tudi druge občine, ki imajo pobratimske zveze s tujino.

MARIAN TRATAR-UČO

PO SLEDOVIH ČRNOROKCEV

Pod tem naslovom smo v predzadnji številki objavili prispevek Jožeta Vidica, v katerem sprašuje za nekatere dogodke v zvezi

pravna posvetovalnica

PREDČASNA UPKOJITEV

I. H., Kamnik

Vprašanje: V svojem dopisu pišete, da imate 31 let pokojninske dobe, da ste stari 49 let. Dvojnega štetja nimate priznanega, ker ste ga prepoznali uveljavljali. Zdravstveno stanje se vam v zadnjem času močno slabša, zato boste primorani iti kmalu v pokoj. Ker pa vidite, da bo po letu 1973 bolj težko s predčasno upokojitvijo, prosite za nasvet kaj storiti? Ne bi sicer še radi šli v pokoj, vendar boste zaradi zdravstvenega stanja to primorani storiti. Nihakor ne boste mogli napraviti 35 let pokojninske dobe. Prosite za odgovor, če greste lahko v pokoj že letos ali pa kasneje in koliko bi znašala vaša pokojnina.

Odgovor: Očitno je, da najbrž ne veste, da se za predčasno upokojitve za moške zahteva, da izpolnjujejo dva pogoja: tako starostni kot glede delovne dobe. Moški se torej predčasno upokojuje, ko dopolnijo starost 55 let in imajo vsaj 35 let pokojninske dobe. Ker vi teh pogojev ne izpolnjujete, ne morete doseči predčasne upokojitve. Predčasna upokojitve pa bo možna samo do konca letošnjega leta. Zato prihaja za vas v poštev le invalidska upokojitve. Seveda vas mora za tako upokojitve predlagati zdravnik, ki vas zdravi. Res je sicer, da tudi sami lahko zaprosite za upokojitve pri zavodu za socialno zavarovanje, vendar bo konec koncev vse odvisno od zdravniške komisije, ki bo oz. če bo ugotovila vašo popolno nezmožnost za delo.

ALI JE TO MOGOČE?

S. P., Koroška Bela

Upokojeni ste bili leta 1969 kot specialist VK delavec. Prejemate 1300,00 din mesečne pokojnine, obenem pa še 300 din borčevskega dodatka. Priznanih vam je bilo 35 let in 11 mesecev delovne dobe. Zato se vsi čudijo zakaj imate tako nizko pokojnino kot »stare babek«. Drugi, ki so delali isto delo imajo preko 2000,00 din pokojnine. S štiričlansko družino ne morete živeti s 1600,00 din, zato ste bili prisiljeni, da se zaposlite pri težkem delu. Tako zaslužite preko 387,00 din in menite, da ste pokojnino krvavo zaslužili, da vam je torej ne morejo trgati.

Odgovor: V svojem dopisu načenjate dva problema. Na eni strani zatrjujete, da imate nizko pokojnino, nižjo kot jo imajo drugi. Drugo vaše vprašanje pa se tiče znižanja pokojnine zaradi ponovne zaposlitve upokojencev.

z delovanjem črne roke. Pisec nam je povedal, da je dobil že več pisem, v katerih mu bralci obljubljajo pomoč pri zbiranju gradiva za zbornik VOS na Gorenjskem. Tako ga je diplomirani ing. Pavel Prinčič iz Sentvida pri Ljubljani obvestil:

»Krajevni poverjenik OS St. Vid 27/44 pisec tov. GAL se piše Ciril Peršin, je domačin. Zaradi izdaje je padel 8. junija 1944 z domačinom Jožetom Jama-Sinetom, medtem ko je bil Vinko Hafner ujet in nato konec avgusta 1944 ustreljen v Begunjah. Gal je zapustil ženo Marijo in hčerko Majdo, ki živi v stavbi bivše občine Sentvid.

Iz katerega vira je GAL črpal podatke, bi vam morda vedela povedati še živeča takratna obveščevalca.

Ivan Bečan, Valjavčeva ulica 9, Kranj in Janez Gabrovšek, Celovška 364, Ljubljana.

Za obvestilo se zahvaljujemo. Upamo, da se bosta javila tudi Bečan in Gabrovšek, kakor tudi drugi vosovci in obveščevalci, ki so med vojno razkrinkovali in preganjali plavogardiste.

Nemogoče je primerjati dvoje ali več upokojencev, ki so bili zaposleni pri istem delu. Žal so bili dosedanja predpisi pokojninskih zakonov taki, da so nujno nastale razlike glede višine pokojnine med istimi poklici. Tudi med takimi, ki so bili upokojeni v približno istem času. Ni bila važna samo pokojninska doba, temveč predvsem višina osebnih dohodkov, čas upokojitve, bolovanja in podobno. Prav zato novi predpisi o pokojninskem zavarovanju skušajo odpraviti te včasih boleče krivice. Kot rečeno pa je vsako primerjanje pokojnin zgrešeno in ne vodi do nobenega pametnega rezultata.

Glede drugega vprašanja pa sledeče: predpisi glede zaposlovanja upokojencev so se spremenili. Četudi imate več kot dve povprečni plači (zaslužek in pokojnina skupaj) mesečnih dohodkov, če torej dobite skupaj več kot 3870,00 din (vi ste navedli napačno številko), vam zdaj od pokojnine ne bodo trgali. Plačati boste morali le poseben davek.

ODLOČA OPOROKA

I. K. Krašič

Vprašanje: V dopisu postavljate vprašanje glede dedovanja, vendar pa pri prikazovanju razmer niste povsem razumljivi. Tako pišete, da imate otrok, da ste vso zemljo razdelili med sorodnike, da pa imata z ženo še hišo in 60 arov z vrtno in sadovnjakom. To zemljo s hišo želite zapustiti dekletu (po hčerki?), ki je poročena in ima tri otroke. Grozijo pa vam (kdo?), da testament ne bo nič veljal. Zato sprašujete, če človek ne sme s svojim razpolagati in dati komur hoče.

ODGOVOR: Zdjaj, ko veljajo še določbe zakona o dedovanju glede dedovanja nepremičnin, ni nobenih omejitev in lahko s svojo lastnino z oporoko razpolagate, kakor hočete. Seveda imajo nujni dediči, ki pa jih pri vas najbrž ni, pravico zahtevati nujni delež, četudi je oporočitelj z oporoko razpolagal z vsem premoženjem. Pripravlja pa se nov zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč, ki pa še ni bil sprejet. Po novem zakonu bo mogoče kmetijo z oporoko zapustiti tistemu, ki prihaja v poštev kot zakoniti dedič in izpolnjuje pogoje za dedovanje kmetijskih zemljišč. Če pa takega dediča ni pa tudi drugi osebi, ki po zakonu o kmetijskih zemljiščih velja za kmeta.

OPROSTITEV RADIJSKE NAROČNINE

K. K. Radeče

Vprašanje: Pišete, da ste invalid III. skupine, da imate telesno okvaro, in sprašujete, če izpolnjujete pogoje za oprostitev radijske in televizijske naročnine. Omenjate še, da prejimate ortopedski dodatek.

Odgovor: Ne moremo vam odgovoriti, ali boste radijske ali televizijske naročnine oproščeni ali ne. Vsekakor morate na oddelek za naročnine pri RTV Ljubljana napraviti ustrezno prošnjo in zaprositi za oprostitev naročnine. Pri tem morate vedeti, da niso vsi invalidi oproščeni plačila radijske oz. televizijske naročnine, temveč le nekateri. Gre za najtežje invalide, to je tiste, ki imajo 100-odstotno telesno okvaro ali ki prejema dodatke za tujo nego in pomoč. Uprava RTV postavlja še pogoje, da so edini hranilci družine ali pa samski in da imajo le po en radijski oz. televizijski sprejemnik. K vlogi za oprostitev naročnine morajo prosilci priložiti vsa potrebna dokazila.

PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR NA KOROŠKO

Partizanski pevski zbor iz Ljubljane bo ponesel našo partizansko in evropsko revolucionarno pesem na Koroško. Zapel bo v Slovenskem kulturnem domu v Celovcu, dne 1. septembra, ob 20. uri. Naslednjega dne ob 13. uri bo nastopil še v Robežu pri Apačah na Koroškem. 9. septembra pa bo nastopil še v Milanu.

imeli smo ljudi

Pavel Petrovčič

Pavel Petrovčiča smo 15. avgusta v Podkraj nad Vipavo položili k večnemu počitku. Na zadnji poti ga je spremljala množica prijateljev, znancev in sorodnikov. Član lovske družine so izstrelili častno salvo. Med vojno so Italijani mobilizirali tudi Petrovčiča v kazenski bataljon kot učetele slovenske fante na Primorskem. Poslali so ga na Sicilijo. Po izkrcanju zavezniške vojske na Sicilijo so naše ljudi poslali v Tunizijo. Petrovčič se je opredelil za NOVJ Dodeljen je bil k letalstvu, Novembra 1944 je prispel v Bari, od tam je odšel v Dubrovnik in nato je moral napraviti dolgo pot peš v Novi Sad, kamor je bil dodeljen k letalstvu. Po vojni je bil zelo vester član številnih družbenopolitičnih organizacij v Podkraju. Umrl je v ljubljanski bolnišnici.

Jožef Strajnar

Od Jožeta Strajnarja iz Skranj pri Mirni smo se poslovili 18. avgusta na mirenskem pokopališču. Bilo mu je 58 let. Vse njegovo življenje je bilo boj delavca-proletarca. Med narodnoosvobodilno vojno je bil eden najboljših borcev, zgleden tovariš v pravem pomenu besede. Prejel je številna odlikovanja in napredoval je za oficirja JLA. Zaradi zrahljanega zdravja je bil leta 1960 upokojen. Na zadnji poti so ga spremljali med drugimi tudi njegovi soborci 3. bataljona VDV.

Viktor Krivec

Imeli so ga radi zaradi njegovega poštenega značaja, zaradi tega, ker je ljubil domovino, ljubil petje in razdaljal drugim, kar je znal. Od njega se je poslovilo 18. avgusta letos na pokopališču na Barbari mnogo znancev, prijateljev, pevcev, njegovih sodelavcev in sosedov.

Viktor Krivec je bil rojen 20. 12. 1905 v Lokvah pri Gorici. Ker je bil Slovenec, je že v zgodnji mladosti občutil, kaj je fašizem, vendar je kljuboval. Tako je naneslo, da je leta 1937 prišel v Zelenbreg na Koroško, se vži-

vel v okolje, v katerem se je počutil kot med svojimi, pa tudi Korošci so ga vzeli za svojega. Že leta 1942 je začel sodelovati z NOB, od leta 1944 pa je bil borec v koroškem odredu. Tudi po osvoboditvi ni poznal počitka. Kot aktivist in član ZK je bil v raznih političnih organizacijah pobudnik graditve opustošene domovine. V železarni Ravne je bil eden prvih predsednikov delavskega sveta.

Marta Trobec — Nevenka

Množica Koprčanov se je 8. avgusta prišla posloviti od Marte Trobec in koprsko pokopališče, preden so jo odpeljali v njeno rojstno vas, Gabrovico pri Komnu. Marta se je rodila leta 1925 v številni kmečki družini. V mladosti si je morala poiskati službo v Trstu. Ko si je sama služila kruh, se je hkrati tudi samostojno izobraževala. Prebrala je mnogo slovenskih knjig, ki so skrivaj krožile med kraškimi rojaki v tistih časih fašističnega zatiranja. Po italijanski kapitulaciji se je Marta pridružila našim borcem. Bila je neustrašna politična delavka. Dodeljena je bila v ilegalni zborovanih kot članica agitacijsko propagandne komisije in kot skojevka. Po osvoboditvi je sodelovala v okrajnem narodnoosvobodilnem odboru v Nabrežini. Zadnja leta je bila nadvse delavna v mestnem ZB NOV Koper in v drugih organizacijah, razen tega, da je bila zaposlena v zavarovalnici v Kopru.

Radisav Radojević

Od našega sodelavca in borca NOV Radisava Radojevića smo se za vedno poslovili 8. avgusta na ljubljanskem Zalahu. — Rodil se je leta 1904 v Lutovem v Crni gori v številni revni kmečki družini. Leta 1921 je prišel v Slovenijo kot gojenec podoficirske šole. Ob izbruhu druge svetovne vojne so ga Nemci ujeli in ga odvedli v vojaško taborišče v Nemčijo, kjer je zbolel Mednarodni Rdeči križ je posredoval zanj, da so ga poslali na zdravljenje v Beograd. Tam je kmalu dobil zvezo z narodnoosvobodilnim gibanjem. Med boji za osvoboditev Beograda se je pridružil 8. črnogorski brigadi. Pozneje je bil med drugim tudi na sremski fronti. Kmalu je napredoval za namestnika komandirja čete, nato je bil imenovan za namestnika inženirskih enot v I. proletarski diviziji NOV in POJ. S to divizijo se je bojeval za osvoboditev Slovenskega primorja in Trsta. Po osvoboditvi je služboval kot oficir JLA v več krajih po državi. Po upokojitvi leta 1955 je živel v Ljubljani in bil zlasti delaven v družbenopolitičnih organizacijah bežigradske občine.

Bila sem na otoku smrti

Pred zborom aktivistov OF notranjskega okrožja, ki bo 15. in 16. septembra v Cerknici, začenjamo objavljati spomine Matjonove Francke s Pudoba pri Ložu, ki predstavljajo pretresljivo in nepotvorjeno pričevanje o veličini, trpljenju in žrtvovanju notranjskih ljudi.

S tem opisom svojega trpljenja bi rada opomnila sedanjo mladino, da narodno-osvobodilni boj, naša revolucija, nasilje fašističnih okupatorjev v naših krajih, početje domačih izdajalcev in strahote, ki smo jih preživeli po taboriščih — niso še tista oddaljena zgodovina, ki bi se nas ne tikala neposredno. Mladina vsega tega ne more dovolj poznati. Prav tako pa se starejši vselej ne poznamo bolje med seboj in drug za drugega ne vemo, kako je kdo preživel tiste usodne čase...

Prijazna Loška dolina pod notranjskim Snežnikom, sredi obširnih in bogatih gozdov, je obdana z nizkimi griči in posejana z vasicami. Med temi vasicami je tudi moj rojstni kraj Pudob. Tam sem živel in odrasla v številni družini. Bilo nas je devet otrok. S starši je živel tudi teta, očetova sestra Rezka. Preživljali smo se večinoma s pridelki borne notranjske zemlje. Kaj malega denarja je prisluzil le oče, ki je priložnostno prevažal les na Kovačevo žago.

Priprave na vojno smo v dolini čutili že pred razpadom stare Jugoslavije. Leta 1938 so začeli v dolini graditi tako imenovano Rupnikovo linijo in vojaške bunkerje. Tudi vojno samo smo dočakali sredi živahnih vojaških priprav.

1.

Loško dolino so zasedli Italijani. Nihče med nami ni mogel niti pomisliti, da bi se med domačini našli ljudje, ki se bodo vdnjali kot izdajalci okupatorju.

Italijanski postojanki sta bili v Ložu in Starem trgu. Napad partizanov na Lož je Italijane močno prestrašil. Za maščevanje so začeli ob sodelovanju izdajalcev prijemat in zapirati kot talce mirne domačine. Talce so pogosto postavili pred puške. Komande naših borcev pa spričo tega niso držale križem rok. Odločno so obračunavali z izdajalci in vojna je pokazala svoje pravo lice. Italijani se niso več čutili varne v Loški dolini.

Poletje 1942 je bilo lepo. Polja so obilo obrodila kakor že dolgo ne. Kdor pozna Loško dolino, pač ve, kako je lepa, ko posije sonce iznad Snežnika, po dolini pa zapihlja hladilna sapica. Tistega leta pa je okupator divjaško uničeval sadove dela pridnih ljudi...

Tedaj sem bila že skojevka in sem vneto sodelovala v organizaciji. Tudi moj brat Jože, ki mu je bilo komaj 17 let, je že odšel k partizanom. Na sestanku SKOJ sem zvedela, da Italijani pripravljajo s pomočjo domačih izdajalcev veliko ofenzivo.

Dne 29. julija se je ofenziva res začela. Sovražnik je hotel v Loški dolini in njenih gozdovih pobiti vse naše zavedne ljudi, ne glede na to, ali so se bojevali za svoje pravice ter svobodo s puško ali brez nje. Ljudstvo pa je tudi v najhujših časih požrtvovalno in odločno sodelovalo z našimi borci. Pomagalo jim je vsestransko, jim poročalo o vsem, tako da naših enot ni mogla izslediti in presenetiti še tako skrbno pripravljena sovražna ofenziva.

Ko so ljudje v dolini delali na poljih in doma opravljali vsakdanja opravila, so Italijani s pomočjo izdajalcev sestavljali sezname ljudi, ki so sodelovali v OF. Na podlagi teh seznamov so začeli streljati talce požigati domove in počenjati grozovitosti, ki jih ni mogoče opisati.

Sovražna ofenziva se je usmerila v Loško dolino od treh strani. Prva kolona je prodirala čez Markov hrib, druga, glavna, od Cerkniškega jezera in tretja od Leskove doline, Grajševke in Snežnika.

Dne 29. julija je bilo lepo sončno vreme, zato so ljudje sušili seno. Tudi pri nas smo se namenili sušiti. Zgodaj zjutraj smo se odpravili — teta Rezka, brata France (16 let) in Maks (13 let) ter jaz. Senožet je bila kar dve uri daleč. Od vseh strani po dolini smo slišali streljanje z mitraljezi in topovi, nad dolino pa so krožila letala. Popoldne se je pripeljal oče s parom konj po seno. Spremljal ga je moj bratec Feliks, ki mu je bilo šele 9 let. Senožet Cinkovec je visoko nad dolino, zato smo lahko že od daleč opazili, da se je iz doline valil črn dim nad Babno polico. Tistega dne je pogorela vsa vas do tal, ostala je le cerkev. V strahu smo hiteli, da bi se kar najhitreje vrnili. Ko smo se hoteli odpeljati, pa so nam domačini povedali, da

se ne bomo mogli vrniti po glavni cesti — ki pelje iz doline na Mašun — ker so partizani na več krajih posekali drevje, da je padlo čez cesto. Zato smo se napotili po stranskem kolovozu, ki drži skozi gozd mimo Grajševke in vasi Vrh v dolino. Kolovozna pot je bila tako slaba, da nismo upali posesti na s senom naložen voz, marveč smo šli za vozom. Teta Rezka se je ločila od nas, ker je odšla po bližnjici skoz gozd.

Teta se je srečno vrnila domov, za mojeg očeta, tri brate in mene pa je bila tista pot usodna. Vozili smo le kakšne četrte ure do Grajševke. Tam je bila večja lovska stanovanjska hiša, ob nji pa je bil hlev. V hiši je stanovala večja družina; trije njeni sinovi so bili pri belogardistih. Tik preden smo pripeljali do hiše, smo zagledali Italijane. Med njimi sta bila tudi dva moška v civilni obleki, a tudi oborožena. Bila sta doma iz Črnih Lazov pri Trsuju. Otroci smo se ustrašili, oče pa nas je hrabil, češ da se nam ne bo nič zgodilo. Obstali smo pri očetu, oče pa nas je še enkrat spodbudno pogledal, ko so že pristopili Italijani. Izrgali so mu bič iz rok, mu prerežali pas in ga vklenili. Brate in mene so spodili. Konji pa so ostali vpreženi, kjer smo se ustavili. Italijani so očetu odvzeli osebno legitimacijo in ga začeli zasliševati. Dali so mu tri minute časa, da jim pove, kje se skrivajo partizani in kje imajo taborišča. Izza vogala hiše sem slišala njegovi zadnji besedi: »Ne vem.«

Italijani s tistima civilistoma so nato očeta odgnali le nekaj korakov od hiše v gozd. Od tam sem zaslišala strašen krik, nato pa strel. Na ves glas sem zavpila in obupno zajokala. Brž so se zgrnili okrog Italijani in eden izmed njih je dejal: »Da ne črhneš niti besedice! Sicer bomo ubili še tebe!«

Bratje so me med jokom tolažili, češ da očeta morda le niso ubili. Toda tolažba je bila prazna. Stopila sem h gospodarju hiše in ga vprašala, kaj se je zgodilo z očetom. Vedela sem, da je sodeloval pri tem z Italijani, zato pa je tudi osorno odgovoril: »Nič ne vem!« Malo pozneje pa se je celo hvalil, da je sodeloval pri strahovitem hudodelstvu. Italijani so očeta strahovito mučili; pulili so mu nohte, mu v glavo zabili 30 centimetrov dolg žebelj, nato pa ga ustrelili. Pokopali so ga le površno. Pozneje sem zvedela, da so naslednji dan partizani našli truplo. Med temi partizani je bil tudi moj brat Jože. Partizani so izkopali globlji grob. Materi so sporočili, kje je oče pokopan. Mati si je šele čez mesec dni stežka pridobila dovoljenje za prekop in pokop na domačem pokopališču. Tedaj Italijani niso dovoljevali moškim hoditi v gozd, zato se je mati sama z večjim ročnim vozičkom odpravila v gozd po mrtvega očeta. Krsto ji je na hitro izdelal poudobski kolar. Med potjo so se materi pridružile še druge ženske, da so ji pomagale opraviti žalostno opravilo. Potem so krsto pripeljale na pokopališče v Viševku in opravile še pogreb.

V spomin na očeta je partizan Vinko Šumrada-Radoš napisal prirčno pesem.

Tako smo otroci po tem hudodelstvu ostali sami sredi gozda — prestrašeni na smrt, na pol oblečeni, lačni. Kmalu nato so Italijani privedli še druge ljudi, ki so jih polovili po senožetih. Zvečer, ko je postalo že hladno, so nas Italijani nagnali na hlev. Tam je bilo še malo starega sena. Hlev so zaklenili. Zagrozili so nam, da bodo hlev z nami vred zažgali. Vsi smo onemeli v grozi. Prepričani smo bili, da bomo živi zgoreli.

Noč je bila mirna. Slišati je bilo le strazanje, ko so se menjavali. Nihče izmed nas ni mogel spati. Med nami je bila tudi Mica Mlakarjeva, maloletno dekle, ki ga doklek nisem poznala. Prišla je na dopust k svoji materi v Iga vas in jo je doletela enaka usoda, ko je pomagala sušiti seno. Iz Iga vasi sta bili tudi Alojzija in Milka Bavec. Ravšeljnova mama (Erjavčeva) je imela pri sebi dva majhna otroka; ko so sušili, so Italijani že na senožeti, kar vprico vseh ubili očeta...

Naslednje jutro so Italijani poklicali mene in Milko Bavec. Odgnali so naju v gozd. Prepričani sva bili, da naju bodo ubili. Bili sva popolnoma mirni. Misli sem le na mamu in se tolažila, da vsaj ne ve, kaj se godi z njenimi otroki.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Nekaj misli o naši zakonodaji

Večkrat razmišljam o naši zakonodaji in o številu potrebnih ali nepotrebnih zakonov. Zdi se mi, da smo družba z največ zakoni in predpisi. Nerazumljivo mi je, da je republiški izvršni svet pripravil kar 129 zakonov, ki naj bi jih republiške skupščine sprejele do konca leta, da ne upoštevam že sprejetih zakonov.

Ko človek bere prispevke v časnikih o tem, se mu zdi neverjetno, da mora posamezna področja urejati kar več zakonov. Na primer stanovanjsko problematiko ureja kar pet zakonov. Čemu? Saj smo enotna družba z enotno stanovanjsko politiko! Zdi se mi, da čim več zakonov imamo, tem več je možnosti za razna izmikanja. Več zakonov, več lukenj v njih! Kako to gre nam najbolj izpričuje zakon o kmečkem zavarovanju. Nejasnosti, in to v škodo kmečkih zavarovancev, so se pokazale šele potem, ko je zakon začel veljati. Sprejel ga je socialno-zdravstveni zbor republiške skupščine, a sedaj se sam jezi nanj.

Vsiljuje se mi tudi misel, da je preveč skupščinskih zborov. Vsak od teh sprejema zakone za svoje področje dela. To mi vsiljuje vprašanje ali ne bi bilo dovolj, če bi v zvezni skupščini imeli le zbor delovnih organizacij za urejanje vse družbene problematike ter zbor narodov, ki bi urejal sodelovanje med republikami in pokrajinami.

V obstoječih zakonih imamo več ali manj pomanjkljiva določila o privatnem kapitalu in o zasebnem delu, zato so mnogi obogateli prav zaradi nejasnosti zakonskih določil in lukenj v zakonu. Privatni sektor je sicer sedaj še nujen, toda za socialistično družbo je nesprejemljiv. Saj nas menda v komunizem ne bo pripeljal privatni sektor. Zato upam, da bo delo v privatnem sektorju uredil zakon o zasebnem delu.

Zaradi hitrega sprejemanja zakonov in po mojem njihovega prevelikega števila prihaja nujno do nenehnih sprememb in dopolnitev posameznih zakonov, kar jemlje skupščini preveč časa.

Posebej bi se dotaknil kazenskega zakonika. Zanj je bilo več predlogov. Eni se zavzemajo za enoten zakon za vso Jugoslavijo, drugi pa bi radi kar sedem zakonov, poleg zveznega še republiške in pokrajinske. Menim, da bi moralo kazensko pravo biti urejeno enotno za vso državo, kajti kaznivo dejanje je kaznivo ne glede na to, v kateri republiki je storjeno. Če bi sprejeli več kazenskih zakonikov bi bila kazenska politika povsem neenotna in zapletena. Kazenska zakonodaja pa mora biti v vsaki državi enotna. Menim tudi, da je v zakonu

treba kazni jasneje določiti in zmanjšati razpone za kazniva dejanja kot so: gospodarski kriminal, kazniva dejanja proti ljudstvu in državi, mladinski kriminal in drugo. V posameznih členih namreč predvideva zakon kazni od 6 mesecev do 10 let. Tak razpon kazni je vsekakor prevelik. Navedem naj le nekatere teh členov:

Člen 250 (večja kraja) kazen do 10 let strogega zapor. Člen 235 (davčna utaja) zapor od enega do 5 let strogega zapor. Člen 314 (zloraba službenega položaja) zapor do 5 let. Člen 119 (nacionalna, rasna in verska mržnja) kazen do 12 let strogega zapor. Menim, da so ti razponi preveliki in se dogaja, da so za ista kazniva dejanja kazni različne. Vse to pa naj bi upoštevali še preden bo zakon sprejet.

VELIMIR PANIC

ZAHVALA

Ob smrti Alojzija Kurnika iz Čet nad Trbovljami se zahvaljujemo tovarišem iz Soštanja, ZB, ZVVI, upokojenec, ki so pokojnika pospremili s prapori, nadalje govornikom SZDL, ZB in gasilcem iz Čet. Vsem najlepša hvala.

Družini Kurnik in Zakonjšek iz Trbovelj

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok
stropnik monta — višine 12 cm
in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm
v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI«
je na razpolago ves ostali
gradbeni material (apno, cement,
ni strešnik, salonit, elementi za
dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965
ali 61-805

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

Pregled zbranih prispevkov za dom v Kumrovcu

STRUKTURA POTREBNIH SREDSTEV ZA IZGRADNJO DOMA V KUMROVCU (glede na število prebivalstva, narodnega dohodka in število zaposlenih v družbenem in zasebnem sektorju) IN ORIENTACIJSKI PREGLED ZBRANIH SREDSTEV PO OBČINAH V SRS DO 1. AVGUSTA 1973.

OBČINA:	POTREBNA SREDSTVA:	ZBRANA SREDSTVA:	%
AJDOVSCINA	150.000 din	30.845,16 din	20,56
BREZICE	150.000 din	50.203,75 din	33,46
CELJE	630.000 din	460.870,65 din	73,15
CERKNICA	125.000 din	6.600,00 din	5,28
CRNOMELJ	105.000 din	35.134,00 din	33,46
DOMZALE	259.500 din	113.534,65 din	43,75
DRAVOGRAD	49.500 din	4.588,85 din	9,27
GORNJA RADGONA	130.000 din	37.723,00 din	29,01
GROSUPLJE	135.000 din	59.879,20 din	44,35
HRASTNIK	99.000 din	53.361,00 din	53,90
IDRIJA	130.000 din	54.834,40 din	42,18
ILIRSKA BISTRICA	109.500 din	22.597,90 din	20,63
IZOLA	105.000 din	21.898,70 din	20,85
JESENICE	285.000 din	27.555,10 din	9,66
KAMNIK	205.500 din	62.106,30 din	30,22
KOČEVJE	139.500 din	26.085,25 din	18,69
KOPER	385.500 din	83.730,50 din	21,71
KRANJ	560.000 din	212.453,50 din	37,93
KRSKO	180.000 din	21.885,85 din	12,15
LASKO	130.000 din	44.407,60 din	34,15
LENART	64.500 din	50.969,50 din	79,02
LENDAVA	144.000 din	51.425,50 din	35,71
LITIJA	105.000 din	61.395,00 din	58,47
LJUBLJANA-BEZIGRAD	535.500 din	258.010,50 din	48,18
LJUBLJANA-CENTER	1.099.500 din	490.314,20 din	44,59
LJUBLJANA-MOSTE-POLJE	549.000 din	136.814,85 din	24,92
LJUBLJANA-SISKA	709.500 din	178.454,95 din	25,15
LJUBLJANA-VIC-RUDNIK	505.500 din	116.189,05 din	22,98
LJUTOMER	105.000 din	33.066,50 din	31,49
LOGATEC	49.500 din	18.770,65 din	37,92
MARIBOR	1.624.500 din	627.390,95 din	38,62
METLIKA	60.000 din	15.456,00 din	25,76
MOZIRJE	94.500 din	1.530,00 din	1,61
MURSKA SOBOTA	370.500 din	151.000,80 din	40,75
NOVA GORICA	495.000 din	126.261,35 din	25,50
NOVO MESTO	439.500 din	115.896,85 din	26,37
ORMOZ	94.500 din	33.035,20 din	34,95
PIRAN	159.500 din	58.011,80 din	41,58
POSTOJNA	169.500 din	16.453,30 din	9,70
PTUJ	384.500 din	126.479,35 din	32,89
RADLJE OB DRAVI	99.000 din	6.046,75 din	6,10
RADOVLJICA	274.500 din	119.784,30 din	43,63
RAVNE NA KOROŠKEM	219.500 din	60.916,00 din	27,75
RIBNICA	75.000 din	500,00 din	0,66
SEVNICA	114.000 din	13.593,45 din	11,92
SEZANA	195.000 din	21.564,30 din	11,05
SLOVENJ GRADEC	109.500 din	20.649,75 din	18,85
SLOVENSKA BISTRICA	189.000 din	43.544,70 din	23,03
SLOVENSKE KONJICE	129.000 din	43.295,00 din	33,56
SENTJUR PRI CELJU	75.000 din	25.588,60 din	34,15
SKOFJA LOKA	279.000 din	49.007,20 din	17,56
SMARJE PRI JELSAH	165.000 din	60.706,55 din	36,79
TOLMIN	154.500 din	8.532,00 din	5,52
TRBOVLJE	189.000 din	55.410,00 din	29,31
TREBNJE	90.000 din	62.343,00 din	69,27
TRZIC	120.000 din	1.000,00 din	0,83
VELENJE	319.500 din	11.000,00 din	3,44
VRHNIKA	105.000 din	62.245,00 din	62,13
ZAGORJE OB SAVI	120.000 din	97.538,10 din	81,28
ZALEC	240.000 din	82.762,20 din	34,48
SKUPAJ:	15.000.000 din	4.950.248,66 din	33,00

Za tri km ceste gre

Moj naslov je bil izpisan s tako velikimi črkami, da je bilo na ovojnici prostora le še za znamko. Na robu popisanega lista je pisalo: Skadaniščina, dne tega in tega. Med tem, ko sem presenečen prebiral vrstico za vrstico, sem v podzavesti mislil na vse kaj drugega kot na tisto, kar mi je pisec hotel sporočiti.

Najprej sem pomislil na Marijo, mladinsko aktivistko iz Skadaniščine, ki je imela zvezo z našim bataljonom. Tam, v gozdu so rastle čudovite divje potonke. Utrgal sem najlepšo in jo skrbno nesel v vas, da bi jo poklonil Mariji. V vasi pa sem zvedel, da se z njo že spogleduje naš komandir čete.

Potem sem pomislil na dogodek, ko mi je blizu Skadaniščine šlo za življenje. Pet partizanov, s štirimi nahrbtniki čevljev, ki smo jih nesli iz štaba Istrskega odreda v I. bataljon, nas je obkolila in napadla skupina več kot 30 Nemcev. Bilo je ob 6. uri zjutraj, ko smo se v neki globači hoteli oddejati.

Tako so nas presenetili, da smo se lahko samo še razbežali. Pribežal sem v dno podmostne zasede in se ustavil sredi sovražnih vojakov, ki so se mi stojič režali. Bili so prepričani, da me bodo ujeli živega, česar sem se pravzaprav najbolj bal. V naslednjem trenutku sem se pogel mednje. Začeli bodo streljati name, sem si mislil, in z ujetim živim partizanom ne bo nič. In res so začeli, samo ne takoj, ker bi streljali drug na drugega. Šele, ko sem imel vse Nemce za hrbtom so, verjetno z občutkom ogoljufanih za dober plen, začeli strahovito streljati za mano. Niso me zadeli. Opraskali so me le drobci skal, ki so jih svinčenke poginjale v zrak, ko so zadevale apnenčeve skalne gmote. Prek njih sem bežal in med njimi je ostala tudi moja italijanska puška. Rešilo se nas je vseh pet.

To je bilo 16. junija 1944, en dan za tem, ko so Nemci edino krat prišli v Skadaniščino in presenetili štiri partizane, od katerih se je rešil le zdravnik

Istrskega odreda Jože Verlič. Dan za tem jih je namreč tja, kjer so postavili zasedo nam, pripeljal Skadarčan Jože Hrvatini. Bili so ga ujeli in našli pri njem propustnico I. bataljona Istrskega odreda. Mučili so ga, toda šele, ko so ga oslepili na eno oko jim je pokazal kraj, kjer je I. bataljon dolgo tega taboril. Našli so opuščeno taborišče, tedaj pa so zagledali nas.

Ko so se vračali, so Jožeta tik pred vasio ubili in pustili ležati sredi ceste, kjer ga je našla, da bi bila nesreča še hujska, njegova sestra, ko se je vračala iz kurirske poti iz Brkinov.

Na ta dva dogodka sem mislil, ko sem bral pismo iz Skadaniščine, tako, da sem ga moral potem prebrati še enkrat.

Skadanci se v njem obračajo na vse, ki so s čemerkoli vezani na njihovo vas, da jim pomagajo asfaltirati 3 km dolgo pot, od ceste Reka—Trst. Za asfaltiranje te poti bo vsaka družina iz vasi prispevala več sto udarniških ur in do 10.000,00 din. Pomagala bo tudi skupščina občine Sežana, vendar bo denarja še vedno premalo.

In kje je ta Skadaniščina, kakšna vas je to?

Naj povzamem nekaj podatkov iz prispevka Maksa Zadnika, ki je bil objavljen v Primorskih novicah.

Vas je na brkinski strani, pod travnatim Slavnikom, ki je na robu Slovenske Istre. Spada k slovenskemu delu Čičarije, vendar se vaščani ne štejejo med Čiče. Skadanci si vztrajno prizadevajo, da vas ne bi izumrla. Kmalu po letu 1800 je bilo v njej 126 oseb, med NOV jih je bilo 90, sedaj pa jih je v 12 družinah še 53, v katerih danes živi, kar je zelo razveseljivo, 12 šoloobveznih otrok.

Skadaniščina je imela pomembno vlogo v času NOV, zaradi povezovanja Brkinov z Istro. Skoraj vse tamkajšnje narodnoosvobodilne zveze so vodile prav skozi to vas. Skadaniščina je bila počivališče in oskrbovališče za istrske novince, ki so prostovoljno, in na poziv odborov OF, v skupinah tudi do

150 borcev, odhajali k partizanom, v Brkine, na Notranjsko ali na Dolenjsko.

Za vasio, ki je nastala v 17. stoletju, je vzpetina, kot nalašč za opazovanje okolice, zlasti proti cesti Reka—Trst. Iz nje so že opazovali v Istro vdirajoče Turke, da ne govorimo o pomenu te vzpetine v času NOV.

Skadanci so redili goveda in ovce, v Trstu pa prodajali mlečne proizvode, volno in drva. Ceprav so vas verjetno ustanovili hrvaški ubežniki pred Turki, so Skadanci zavedni Slovenci.

Terenski odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda so ustanovili leta 1942, leto dni kasneje pa tudi osnovno partijsko organizacijo. Ob italijanski kapitulaciji so vsi odrasli prijeli za orožje in na cesti Reka—Trst pomagali razoroževati moštvo italijanske divizije Eugenio di Savoia.

Leta 1943 se je v Skadanski gori utaboril II. bataljon Istrskega odreda, ki ga je leta 1944 zamenjal I. bataljon. Zlasti aktiven je bil skadanski mladinski aktiv, v katerem je bilo 15 mladink. Mladinke niso opravljale samo kurirske naloge temveč so poleg mnogih drugih poslov tudi prale in šivale partizanom perilo in obleke. Vas je dala 4 življenja za slobodo. Nemci so ubili Jožeta Hrvatina in Jureta Gerdejeviča, v bojih pa sta padla še Leopold Poles in Jože Vranjec.

Zdaj vrli Skadanci gradijo ustreznejšo cesto v svojo vas. Borci nekdanjega Istrskega odreda pokažimo našo solidarnost z njihovimi sedanjimi željami, saj so nam ti ljudje pomagali, ko je bilo za vse nas najtežje!

V pismu pišejo: »Na našo akcijo opozorite znanee in prijatelje. Za vsak prispevek se zahvaljujemo! Na svidenje ob otvoritvi nove ceste!«

Denarni prispevek lahko pošljete na žiro račun št. 52220-645-45473 pri Kreditni banki Sežana, na naslov: Krajevna skupnost Materija in s pripisom: za cesto v Skadaniščino. Lahko pa denar odnesete kar v vas. Vsak bo vedel povedati, kje je blagajnik Jurišević!

Tudi sam jim bom takoj poslal del prihrankov in vroče želim, da bi po svojih močeh pomagal še kdo, ki ni iz Skadaniščine, pa se je v tistih krajih boril za našo svobodo.

STANE KOMAN

dobro je, če veste

IZ DLANI JE VENDAR MOGOČE KAJ DOGNATI... Doslej so le vedeževalke odkrivala z dlani skrivnostno usodo zaupljivih, praznovernih ljudi, poslej pa bodo gledali v dlan tudi znanstveniki. Sovjetski učenjaki so namreč dognali, da je zveza med oblikami črt kože na prstih, to se pravi med prstnimi odtisi, in nekaterimi boleznimi. Bolezen namreč ovira pravilno menjavo snovi v telesu, kar ne ostane brez vpliva tudi na kožne črte. Te črte so razvrstili v tri vrste: podolgovato iztegnjene, zanjasto zavite in spiralne (svedraste). Pri človeku z večino spiralistimi črtami kri vsebuje mnogo beljakovin, medtem ko je v krvi posameznikov s podolgovatimi kožnimi črtami beljakovin precej manj. Niso pa še dognali, kakšne bi naj bile kožne črte zdravega, pravilno razvitega človeka, vendar menijo, da bo v prihodnosti lahko zdravnik že z dlani razbral, ali je človek zdrav ali ne...

OTROCI BLISKA — se bodo lahko imenovali kdaj v prihodnosti naši potomci, če bodo znanstveniki, biologi, izpopolnili način umetnega oplajanja. Na varšavski univerzi so dosegli že pomembne, presenetljive uspehe pri raziskovanju oplajanja jajčec samici sesalcev — z električnim iskro, brez semenčice samca. Dokazali so, da je jajce mogoče oploditi z električnimi udarci, iskrami primerne napetosti in določene količine elektrike. Razvili so se zametki, ki pa so doslej živeli le največ deset dni. Ni še bilo mogoče doseči, da bi zametki dosegli popoln razvoj. Toda bistveni uspeh je že v tem, da je sploh mogoča oploditev brez semenčice.

MORSKI ZAKLADI SO NEIZMERNI — a bodo tudi dosegljivi morda že v bližnji prihodnosti. V Ameriki posvečajo izredno pozornost velikim znanstvenim nalogi, da bi kolikor mogoče hitro uveljavili donosne načine pridobivanja dragocenih surovin iz morja. O tem so razpravljali tudi v amerškem kongresu (parlamentu). Od tej priložnosti je javnost zvedela pomembne podatke o nekaterih najnovejših raziskovanjih morskih globin. Tako so npr. ob obali Nove Anglije odkrili velikanske »naselbine« (kolonije) morskih rakov, skorajda neizčrpno zakladnico hrane. Ne gre pa le za ribolov in pridobivanje hrane ter surovin za živilsko industrijo, marveč je najbrž še pomembnejše pridobivanje rudnin, industrijskih surovin iz morske vode. Rudna ležišča so marsikje že izčrpana in za mnoge rude je že precej natančno znano, koliko jih je še na zalogi. Zelo hitro se bliža čas, ko bo treba za rudnike najti nadomestilo — v morju.

STROJE ZA SNAZENJE, POMILVANJE OKEN UVAJAJO. Prvi stroj na električni pogon te vrste so nedavno izdelali v Franciji. Zdaj pa imajo tudi v Italiji svojo podobno napravo. Francoski stroj se je takoj uveljavil, ker je delo z njim razmeroma lahko in hitro. Za manjša gospodinjstva pa je najbrž na splošno predrag. Najmanjši stroček stane 250 frankov.

V obrazih naših topa je bolest

Kje je gorska vasica Stanovišče? Na strmem pobočju Stola, med Kobaridom in Breginjem. To siromašno planinsko vasio so Nemci kar dvakrat požgali do temeljev. Novembra leta 1943 je pogorelo 42 hiš; vse razen treh starih, kjer ni nihče stanoval. Ljudje so si spet za silo popravili bivališča in živeli v vasi, kot se je pač dalo med vojno živeti.

Februarja 1945. leta je bilo menda v Plazeh nad Breginjem partizansko taborišče. Iz Kobarida je po cesti prišla nemška kolona s tovornjaki in napadla taborišče. Medtem so partizani na cesti pod vasio Stanovišče postavili mino, ki je eksplodirala, ko se je nemška kolona vračala. Menda je bil pri tem en vojak ubit, nekateri pa so bili opraskani. Nemci so besni pridrveli v vas in iz hiš spodili vse ljudi, staro in mlado. Odgnali so jih na cesto. Tam so zbrali okrog 150 vaščanov. Sploh jih niso spraševali, zasliševali. Kar na slepo so odbrali 11 moč in fantov. Nihče ni slutil, zakaj. Menili so, da jih bodo odgnali v internacijo.

Nad vasio je nebo zažarelo. »No, zdaj greste pa lahko v vas,« so se zakrohotali in odšli naprej. S seboj so vodili odbrane vaščane. To se je zgodilo ob šestih popoldne. Vas je pogorela do tal. Ljudje so gasili, toda ogenj je bil močnejši. Ostala je samo Potokarjeva hiša, ki je malo oddaljena od vasi in jo menda Nemci sploh niso videli. V daljavi so počili strelji. Toda v tej okolici je pokalo vsak dan in se zato nihče ni zmenil za te strele.

In kje so ljudje spali ponoči? Vseposod. Pri Potokarju se je gnetlo pet družin. Nekateri so prvo noč prespali zunaj, drugi v kleteh, ki jih ni uničil ogenj. Bilo je hudo: brez hrane, odej, oblek, perila, goriva in strehe nad glavo. Sovrag je upepelil siromaštvo, toda ni upepelil njihovih zavednih src.

Rano zjutraj je vas onemela od groze. Popotnik, ki je prišel iz Borjane, je povedal, da v grabnu pod porušenim cestnim mostom leži več ustreljenih moč in fantov. Spomnili so se streliv in besnih nemških obrazov, krutih in morilskih. Žrtve so pokopali na pokopališču na Sedlu. Na pogrebu je bilo veliko ljudi, obred so opravili trije duhovniki. Srečna Primorska, ki je edina od vseh slovenskih pokrajin imela med duhovniki veliko pristašev osvobodilnega boja!

Cestni most pri Borjani je bil že dolgo porušen. Nemci niso zgradili novega, temveč so zgradili po grabnu obvozno cesto.

Pozneje je nemški vojak v Kobaridu pripovedoval, da so jih deset ustrelili pred mostom, enajsti pa jih je moral zmetati čez most v globok graben. Potem so na robu prepada ustrelili še njega. To se je zgodilo 19. februarja 1945. leta. Pri dveh hišah sta bila ustreljena oče in sin. Tako sta bila med ustreljenimi 60-letni Ivan Sabotič in njegov 30-letni sin Mirko. Nadalje 59-letni Jože Filipič in njegov 15-letni sin Jože. Nemški vojak je v Kobaridu pripovedoval, da je vseh deset talcev prosilo nemškega oficirja, naj pusti tega otroka, toda kljub prošnjam so ga ustrelili.

Za prvi maj sem obiskal vas Stanovišče. Vaščani so mi povedali, da so vas in porušeni cestni most obnovili Anglo-američani, ko so po vojni spadali v njihovo cono. Prispevali so z denarjem in materialom le toliko, da so obnovili vas tako, kot je bila pred požigom. Če je kdo hotel razširiti okna ali postaviti boljša vrata, je moral sam doplačati.

Glede požiga vasi mi je zanimive podatke posredoval bivši kurir Franc Hrast iz Livka, ki zdaj živi na Jesenicah. Kar dajmo mu besedo: »V vasi Stanovišče je bila kurirska postaja. Njen komandir je bil Čebokli iz Stanovišč. Poleg mene so bili še kurirji: Polde Hrast iz Livka, Janko Baloh iz Homca pri Breginju, Slavko Tratnik in Anton Miklovič iz Idrskega ter Alojz Juretič. Vaščani so nas imeli radi in mi njih. Na žalost je bila med nami bela vana in to prav domačin vasi komandir kurirjev Čebokli. Sumili smo, da skriva odpira kurirsko pošto. Nekoč smo ga opazovali skozi okno, kako odpira pošto, bere pisma in si nekaj zapisuje. To smo javili našim predpostavljenim. 14. februarja 1945 je prispelo pismo od komandanta, da je Čebokli premeščen na štab korpusa za komandirja kurirjev. Vsi smo vedeli, da je to le zanka in da gre komandir na vojaško sodišče. Na tej zadnji poti ga je spremljalo pet kurirjev, toda padli so v domobransko zasedo in Čebokli je pobegnil. Zdaj živi v Kanadi. Pet dni po tem dogodku so Nemci požgali vas. Pa ne zaradi tiste mine, ampak zato, ker je Čebokli povedal, da vsa vas sodeluje s partizani. Glede miniranja na cesti pa še to: cesto je miniral nekdanji komandir čete Škerjanc. Bil je doma iz goriških Brd. Škerjanc je bil drzen partizan, ki ga je vseposod gnala sla po maščevanju. Za to je imel vzrok. Nemci so mu umorili očeta, mamo in sestro. Vse tri so žive vrgli v gorečo domačo hišo. Po vojni je bil poročnik milice v Sežani. Tri leta po vojni je padel v boju s četniki,

ki so se umikali v Trst. Doma hranim fotografijo, na kateri sva skupaj slikana avgusta leta 1944.«

Kako je bilo med vojno v vasi, sta mi pripovedovali Pavla Sabotič in 80-letna Anastazija Filipič. Obe sta izgubili moža in sinova kot talca pri mostu.

Pri tem srečanju sem doživel neljubo počutje. Pavla Sabotič mi je namreč potolažila: »Poglejte, ustrelili so mi moža in sina. Mož je bil zidar, zemlje za preživljanje nimam. Imam še enega sina, ki je poročen, toda ne more mi pomagati, ker je že več let bolan na hrbtnici in je letno po več mesecev na zdravljenju. Mesečno dobivam 250 dinarjev družbene pomoči od tolimske občine. S tem denarjem ne morem ne živeti ne umreti. Mi lahko kaj pomagata. Saj nimam niti za kruh in mleko, stara pa sem 81 let.«

Bo tale zapis kaj pomagal?

Opomba: Naslov članka je povzet s spominske plošče pri borjanskem mostu, kjer so ustrelili vaščane Stanovišče.

JOŽE VIDIC

Anastazija Filipič in Pavla Sabotič iz vasi Stanovišče, ki so jima Nemci ustrelili moža in sina.

Odposlanec iz Istre

Na zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju od 1. do 3. oktobra 1943 so prvič v naši zgodovini prišli do besede preprosti ljudje. Vsak izmed 650 izvoljenih ali delegiranih udeležencev kočevskega zbora je simbolično predstavljala kraj in ljudi, ki jih je zastopal, obraz vsakega je imel izklesano revolucionarno podobo, vsak je imel za sabo svojevrstno revolucionarno pot. To bo potrdila tudi zgodba o Avguštinu Starcu iz Loparja pri Kopru.

V Lopar so se Starci doselili v Napoleonovih časih, ker niso marali biti podrejeni velikemu zavojevalcu. Ze takrat so bili to odločni, ponosni in pošteni ljudje, ki so se vedno zavzemali za resnico in pravico. Spopadli so se s suho istrsko zemljo, ki je bila trda in skopa, da jih je komaj preživljala.

Avguštin Starc izhaja iz družine, v kateri se je rodilo 12 otrok, 4 hčere in 8 sinov. Zaradi lakote in bolezni jih je večina pomrla že v najzgodnejši življenjski dobi, dva pa sta padla v zadnji vojni. Avguštinov 20 let mlajši brat Renato je padel kot bорец 3. prekomorske brigade v bojih pri Kninu. Tega so bili fašisti pobrali pozimi leta 1943 in ga vtaknili v bataljon speciale, od tam pa se je po italijanski kapitulaciji prebil v Gravino in Bari. Hudo nesrečno pa je končal Aleš. Tudi ta je bil pri partizanih. Med sovražno ofenzivo pa se je ustrašil smrti, naporov in gladovanja, in je pobegnil. Ponovno so ga mobilizirali in spet je ušel. Slednjič celo k fašistom v Koper. Ko pa so partizani prišli ponj tretjič, se je uprl z orožjem in bil med spopadom z orožjem pokončan. To je bila ena izmed najbolj bolečih kapelj pelina, ki so Avguštinu kanile na srce.

Avguštin se je rodil 7. novembra 1904 v Loparju, kjer še danes živi. Pomanjkanje med prvo svetovno vojno, ko je bil oče na fronti, je pretolkel tako, da se je vdinjal pri premožnejših sorodnikih v Laborju. Revolucionarnemu gibanju se je priključil star komaj 17 let. Po vaseh slovenske Istre je takrat vrel in prišlo je do upora v Marzagah. Tistikrat so nastali zarodki revolucionarnih jeder, ki so več kot 20 let kljubovali fašistični strahovladi. Avguštin je od leta 1921 dajal in zbiral prispevke za rdečo pomoč, prebiral je tajni tisk in opravljal zaupne naloge. To je trajalo do leta 1929. Takrat jih je nekaj prišlo v zapor, Rudolf Bernetič pa je pobegnil in tako so ostali brez zveze z vodstvom.

Ponovno me je povezal Ivan Cah-Iskra. Začel sem delati za osvobodilno fronto. Pravzaprav me je za zaupnika v domači vasi določila Tilja Dobrinja. Potem je bil tukaj Milan Guček, učitelj Flegar iz Ljubljane in drugi. 7. junija 1943 so me nad Rižano izvolili za tajnika rajonskega odbora OF. Te posle sem opravljal vse do odhoda na operacijo v bolnišnico. Med tem časom je kapitulirala Italija in nastalo je osvobodeno ozemlje. Obvestilo, naj tudi Istrani pošljemo delegate na zbor odposlancev v Kočevje, se je precej zakasnilo, zato nisem mogel biti izvoljen tako, kot je določal odlok. Ivan Cah-Iskra mi je kratkoma ukažal, naj se pripravim na dolgo pot in naj krenem brez oklevanja.

Nas šest Istranov se je do Podgorij prepeljalo s kamionom. Tam smo imeli nekakšno kosilo. Od tam smo šli peš na Skadanci, kjer je bila javka. Tamkajšnjim partizanom je bil za političnega komisarja moj znanec Valerij Jakomin. Od tam smo šli zvečer čez cesto, ki vodi s Kozine na Reko ter prišli opolnoči na Tatre. Od tam

smo šli skozi Rijavče. Potem smo morali čez vodo, čez cesto in železnico, ki vodila s Pivke proti Reki. Rado Pišot-Sokol je z dvema tovarišema odjezdil naprej na konjih v izvidnico. Pri vodi so naleteli na Nemce. Morali so pustiti konje in zbežati, ne da bi kolono odposlancev lahko obvestili, kaj se je zgodilo. Mi smo dolgo časa čakali, nato pa po drugi poti odšli dalje. Proti jutru smo srečno prišli do Knežaka in Koritnic. Dotlej se nas je iz Istre in Brkinov nabralo 25 ljudi. Bili smo sestradani, kajti na Tatrah smo dobili le nekaj neoslakane črne kave in po kakšno jabolko. V Knežaku so nam skuhalo polento z mlekom. Ta jed je bila zame pretežka, ker sem bil bolan na želodcu, a bil sem lačen in od lakote se me je lotevala slabost, zato sem vseeno jedel. Pa sem potem vse vrgel iz sebe. Od tu čez Koritnice smo se na dveh vozeh pripeljali v Mašun. Tam so nas sprejele enote 14. divizije. Nahrnili so nas in nas s kamionom poslali v Kočevje.

Zbor odposlancev v Kočevju se je bil tisti večer ob 21. uri že začel (1. oktobra 1943), mi pa smo v Kočevje prišli šele proti jutru ob štirih. Tako smo prvo noč zborovanje zamudili, navzoči smo bili le v noči na 3. oktober. Spominjam se Kardelja, ki je govoril. Od mojih tovarišev sta govorila Lazar Bordon s Čežarjev in eden iz Skofij. Enodušno smo se izrekli za priključitev Istre, Primorske in Beneške Slovenije k Jugoslaviji.

Tiste dni so Nemci začeli veliko ofenzivo, ki je zajela Istro in Brkine, zato se nismo mogli takoj vrniti domov. Nastanili so nas v Livoldu pri Kočevju. V tamkajšnji šoli smo čakali, da ofenziva mine. Pogosto smo poslušali godbo na pihala, ki je igrala partizanske pesmi. Neke noči so nas spet naložili na kamion in prepeljali na Mašun. Od tam pa previdno proti Koritnicam. To je bilo prav na nedeljo. Tam smo naleteli na sledove tankov in oklepnih avtomobilov, zato se nismo upali nič ustavljati po hišah. Hranili smo se le z jabolki. V Brkinah smo se razšli. Nas šest Istranov je krenilo proti Podgorjam. Po poti smo naleteli na pastirja, ki je povedal, da so v zasedi ob cesti Nemci. Svetoval nam je, da se jih izognemo v velikem loku proti Kozini. Tako smo tudi naredili. Naprej v predhodnico je šel Franc Oljčnik iz Šmarji pri Kopru. Potem smo šli še čez železnico. Zašli pa smo v novo nevarnost. Neki drvar nam je svetoval, da se skrijemo, ker je povsod polno Nemcev. Mi smo skрили le puške in titovke, pištole in bombe pa smo zadržali. Pri Rižani smo morali potoči v grmovju ob cesti, kjer nas je presenetil oklepni avto. Toda nemški vojaki nas niso opazili. Imeli smo srečo. Od tu sem se potem najprej prebil k sorodnikom v Kubed. Tam sem izvedel, da je najhuje že minilo in odšel sem na terensko delo v domačo vas...

Po tistem se je Avguštinu Starcu zdravje zelo poslabšalo. Že prej je bil sedemkrat operiran na želodcu, potem se je še prehladil in dobil vnetje rebrene mrene. Partizanski zdravnik mu ni mogel pomagati. Svetoval mu je, da gre tajno v tržaško bolnišnico. Šel je. Tam ga je dr. Deste spet operiral in ga zdravil dober mesec dni. Toda zanj so zvedeli fašisti in kvestura. Moral je hitro pobegniti. Domov v Lopar je prišel z bergljami in tehtal je le 45 kilogramov. Nemci so ga iskali takoj drugi dan. Spraševali so, kje je številka 248.

Andrej Dobrinja je rekel, da je moja hiša na koncu vasi. Ni pogrešil dosti, zgrešil je le za dve hiši. Marija Berbič pa je Nemce poslala čisto na drugi konec vasi, tako sem se lahko rešil. Skril sem se v bunker. A mi je huda predla. Mislim sem: 'Imam pištolo. Enega bom ubil in potem ubijem še sam sebe, če me dobijo...' Pa ni bilo treba. Imel sem tri bunkerje. Enega za propagandno gradivo in hrano. Drugega so uporabljali terenci, tretjega pa samo jaz. Naredil sem si ga v kamnitem plotu, ki je bil zložen kakor zid med njivami in vrtovi. Tako sem hodil v skrivališče, ne da bi po travi, blatu ali snegu pušal sledove. Z mojim odhodom in tržaško bolnišnico so izvolili novega tajnika rajonskega odbora OF, po vrnitvi iz bolnišnice, septembra 1944, pa sem prevzel posle tajnika krajevnega odbora OF, kar sem bil še tudi po osvoboditvi...

Še enkrat sem se znašel v hudi nevarnosti. Nemci iz Skofij so me večkrat iskali, toda njihovi tovariši iz postojanke v Zabajlah niso vedeli, kakšen človek sem. Ti zadnji so me nekega večera presenetili v kuhinji, ko mi je žena pripravljala večerjo. Ukazali so mi, da moram prihodnjega dne zbrati hrano in jim jo pripeljati v postojanko. Seveda tega nisem storil. Hitro sem jo popihal v bunker in v njem prebil do osvoboditve...

Seveda pa Avguštin Starc v skrivališču ni miroval. Predstavljal je ljudsko oblast, ki je maja 1945 tudi formalno prevladala.

FRANCI STRLE

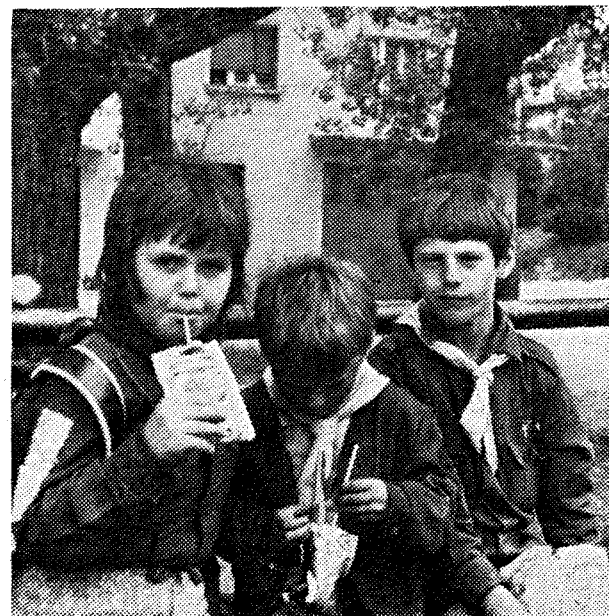
Kot gobice po dežju so zrasli šotori Čričkov, so mi povedali Belokranjci ondan, ko sem hodila po vasi Podzemelj ob Kolpi in iskala tabor naših dobrih znancev. Pa nikar ne mislite, da je bil to običajen dan! Naši taborniki so se tega lepega poletnega jutra pripravljali na sprejem predstavnikov Odbora partizanskih kurirjev in vezistov, ki naj bi jim na prapor partizanskega taborniškega odreda Bičkova skala — kamor sodijo tudi Črički — pripeli pokroviteljski trak. Kar zadošten razlog, da bežigrajske tabornike na tem mestu že drugi predstavljamo.

Pravo mravljišče... Da, prav to sem pomislila ob pogledu na tabor Čričkov. Komu bi neki najprej zastavila vprašanje, da bi ga ne zmotila pri opravljanju naložene mu naloge? »Najbolje bo,

ček blizu Tomačevega ter ga očistili. »Gozdiček je ostal prav tako ljubko zelen, na njegovem robu pa se je nabral velik kup smeti.« Slišali smo tudi nekaj misli o taborniškem mnogoboju medvedkov in čebelic, praznovanju prvega maja na Rožniku, partizanskem pohodu v Ilirsko Bistrico in še in še. Gorazd Maslo pa se je v imenu Čričkov zahvalil podjetjem »Žito«, »Ljubljanskim mlekararnam«, »Sadje-zelenjavam« »Karbonu« iz Zagreba in »Državni založbi Slovenije« za darila, ki so taboru še kako prav prišla.

Spis, ki ga je prebrala Darka, je govoril o pohodu na Koroško:

»... skupno s kurirsko zastavo se je pred spomeniki, simboli narodno osvobodilne borbe, poklanjal tudi naš odredni prapor. Korakali smo med nek-

Pozdravljeni, naši vzorniki!

če greste pod tisti veliki šotor,« mi je dejala kakih sedem let stara tabornica, katere imena si žal nisem zabeležila.

Tam pod šotorom je sedela vodnica Pika Kresal in sestavljala slavnostni govor:

»Najprej velja pozdrav kurirjem, ki so se ljubeznivo odzvali našemu vabilu. Prav tako lepo pozdravljam druge goste in seveda starše. Veselimo se vaše prisotnosti in smo hkrati počaščeni z njo. Danes vas pač lahko pozdravimo bolj po naše, taborniško. Kajti že dober teden živimo v naravi — v Beli krajini, deželi velikih src in hrabrih partizanov. Tu v Podzemlju tabornimo že tretje leto. Vsako leto se trdneje povežemo z domačini tega lepega koščka slovenske zemlje s tako slavno preteklostjo. In vi, dragi kurirji, dopolnjujete nepozabno podobo Bele krajine, zatorej dobrodošli v naši sredi, naši vzorniki in prijatelji!«

»V tridesetih šotorih domuje dovinšestdeset tabornic in tabornikov od četrtega do šestnajstega leta starosti,« je Pikine besede dopolnila starešina tabora, tovarišica Majda Severjeva.

Pol ure zatem sem prisostvovala slovesnosti s programom, v katerem so nam Črički — tako kot znajo samo oni — predstavili svoje delo, na katerega so lahko ponosni.

Moja nam je za uvod povedala pesmico o mačicah, Ljubica pa o lakastih šolenčkih. Zvedeli smo, da tabornike ne ustavi prav nič, ko iz strupene ljubljanske megle hito soncu ob Kolpi v objem. Jolanda je spregovorila o že tradicionalni akciji Ilegalec, ki je letos stekla 14. aprila v organizaciji partizanskega taborniškega odreda Bičkova skala. Na rokavih so imeli našitke z imenom akcije, znakom OF in letnico 1973; na sredi pa pest, ki prijemata tri bodeče žice. »Tako, kot so med vojno ravnali ilegalci na svojih akcijah!« Mala Tatjana je zapela pesmico, ob kateri smo se od srca nasmejali. »Prav je tako, saj je vendar v naši domovini čudovito biti mlad,« je ob koncu prišla. »Naša domovina je prelepa, v njej najdemo uteno v najtežjih trenutkih, ona nas uči in vzgaja, preporna je čudovitih čarov,« so nadaljevale tabornice vođa Ilirka. »Ali veste, da je dobra volja najboljša?« nas je vprašala Alenka Sever-Verčička. Imeli pa so jo zvrhan koš takrat, ko so se odpravili v gozd.

danjimi partizani, bili smo ena četa, ena duša. Domov smo se vrnili polni vtisov, ki jih ne bomo nikoli pozabili. Hvala vam, tovariši kurirji, dali ste nam to, kar nam v letih našega mladega življenja lahko daste le vi, udeleženci narodnoosvobodilnega boja!«

»Zakaj ste se odločili prevzeti pokroviteljstvo nad bežigrajskimi taborniki?« sem povprašala Jožeta Simšiča, predsednika Odbora partizanskih kurirjev in vezistov.

»Da smo se odločili prevzeti pokroviteljstvo ni slučaj, kajti dejavnost tabornikov in še posebno aktivnost tega odreda se tesno prepleta z nalogami, ki jim imamo partizanski kurirji. S tako dejavnostjo dajejo bežigrajski taborniki velik prispevek h krepitvi splošnega ljudskega odpora na Slovenskem in ne samo to, tudi revolucionarne tradicije se na tak način najbolj živo prenašajo na mladi rod.«

V pozdravnem govoru ob slovesni podelitvi domicila partizanskemu tabornišskemu odredu Bičkova skala, ki sta se ga udeležila tudi Franc Fojkar in Vlado Lapajne, podpredsednik in tajnik Odbora partizanskih kurirjev in vezistov, je Jože Simšič med drugim poudaril tudi globoko povezanost med kurirji in taborniki, ki jo je bilo najbolj čutiti na letošnjem skupnem pohodu na Koroško. Pohvalil je izbor kraja za podelitev domicila, saj je bila prav Bela krajina zatočišče slovenskega partizanstva. Tudi ime, ki ga nosi odred bežigrajskih tabornikov, simbolizira enega prvih večjih bojev na Gorenjskem v začetku januarja 1942... »Vse to potrjuje veliko povezanost s tradicijami narodnoosvobodilnega boja. Zato z veseljem in ponosom sprejemamo pokroviteljstvo nad našim odredom, ki uživa priznanje ne samo partizanskih kurirjev in družbenopolitičnih organizacij občine, temveč tudi širše slovenske javnosti,« je dejal Jože Simšič.

Slovesne podelitve domicila partizanskemu tabornišskemu odredu Bičkova skala v taboru Čričkov ob Kolpi, ki se je bomo še dolgo spominjali, se je udeležil tudi znani belokranjski prvoborec in predsednik ZBZ NOV Črnomelj Franci Košir.

MILENA STRAJNAR

o mladih in za mlade

Avguštin Starc, istrski aktivist, kakršen je bil v dneh po osvoboditvi.

BRIGADIRJI

Republiška konferenca Zveze mladih Slovenije je pripravila delovno akcijo na Kozjanskem, katere namen je, da tudi najbolj odročne kraje tega področja poveže s svetom. Mladi brigadirji gradijo sedem kilometrov ceste in pri tem delu se bo do 1. septembra zvrstilo štiristo mladih iz vse Slovenije. V eni izmed petih izmen dela tudi Istrski odred, ki ga sestavljajo mladinci treh obalnih občin in trije predstavniki

NA SVOJI ZEMLJI

Ste tudi vi gledali film »Na svoji zemlji«?

Jaz sem ga in lahko rečem, da mi je vedno bolj všeč. Mišlim, da v njem ne prikazujejo izmišljenih stvari in stvarnih dogodkov ne posplošujejo. Film je bil posnet leta 1948, kmalu po drugi svetovni vojni. Ustvarjalci z režiserjem Francetom Stiglicem na čelu so se morali zelo potruditi, da jim je tako uspel. Zdi se mi, da pri nas takih filmov ni dovolj ali pa jih vsaj ne prikazujejo na televizijskem zaslonu. »Ne joči, Peter« in »Na svoji zemlji« sta filma velike vrednosti, saj opisujeta težavna leta narodnoosvobodilnega boja, ki jih ne smemo pozabiti.

Film mi je zelo ugajal in takih naj bi bilo na televizijskem zaslonu čim več.

ZORKA STEGOVEC

iz sežanske občine. Drugo polovico izmene pa sestavljajo mladinci iz zasavskih revirjev.

Namen akcije, ki bo trajala do 1. septembra — začela se je 19. maja — ni samo gradnja ceste, ampak tudi negovanje družbenih odnosov in spoznavanje mladih med seboj.

Dne 4. in 5. avgusta se je na gradbišču mudila delegacija obalne zveze mladine in predstavniki Soče iz Kopra, ki je pokroviteljica Istrskega odreda. Priložnost smo imeli videti, da akcija bolje skoraj ne bi mogla potekati, in da je razpoloženje med brigadirji izredno. Z ramo ob rami delajo na Kozjanskem dijaki in delavci, študentje in kmetje. V pridnosti kar tekmujejo in kot sami pravijo, se bo morala peta izmena pošteno potruditi, da bo dosegla enake rezultate. Dobre volje mladincem res ne manjka. Sestavni del njihovega življenja so tudi predavanja, katerih se mladi pridno udeležujejo, in družabni večeri, ki jih organizirajo skupaj z domačimi mladinci. Pa naj o življenju v taboru pripovedujejo sami:

STANE KOGEJ iz Kopra je komandant Istrskega odreda:

— Obalna mladina je v akciji zastopana s šestnajstimi mladinci, trije so iz Sežane. Naš delovni dan se prične ob pol petih, ko gremo na zajtrk, od tam pa na delovišče, kjer delamo sedem ur, do enih popoldne. Dela so v glavnem ročna, saj stroji težko pridejo zraven. Z veseljem lahko ugotovimo, da smo plan presegli. V začetku je bilo sicer nekaj težav, ker večina mladincev ni bila vajena brigadirskega življenja. A zdaj so se že navadili in med seboj tekmujejo, kdo bo več naredil. Z domačimi smo se domenili za sodelovanje in uredili smo si tudi disko klub, kjer

se zdaj zabavamo. Vsak četrtek imamo predavanja, ki jih prireja RK ZMS. Tudi člani pripravljalnega odbora so z brigadirji četrte izmene zelo zadovoljni.

RAJKO DRSTVENSEK je komandant Kamniško-zasavske čete:

— Med obalno brigado in nami so zelo dobri odnosi in oboji imamo drug do drugega zaupanje. Skupaj pripravljamo razne recitale, taborne ognje, športna tekmovanja in podobno. Tako sodelovanje koristi vsem, saj si izmenjujemo izkušnje in mnenja; upam pa, da se bodo stiki nadaljevali tudi po končani akciji.

PALMIRA MARKEZIČ, predsednica mladinskega aktiva Soče:

— V našem podjetju je veliko razumevanje za delovanje mladih. Z rezultati in počutjem, delovnim vzdušjem, smo vsi izredno zadovoljni, kar ostali bi še tu tudi v peti izmeni.

SILVO STEFANČIČ je član predsedstva OK ZMS Koper:

— V brigadi sem prvič in moram reči, da mi ni žal. Navdušen sem nad brigadirskim življenjem, tovarištvom in družbo nasploh. Kot komandir prve čete Istrskega odreda pa ne samo, da ukazujem in vodim dela, ampak tudi sam poprimem, če je treba. Vsak od nas da od sebe tisto, kar more.

MARIO ANTONAC, član italijanske narodnostne manjšine iz Pirana:

— V brigadi sem najmlajši. Včasih mi je bolj všeč, včasih manj, najbolj mi je bilo všeč prvi dan, ko še nisem vedel, kaj nas čaka. No, saj ne mislim tako resno! Tu sem našel veliko prijateljev. V prostem času se v klubski sobi pogovarjamo, igramo šah, poslušamo radio, gledamo televizijo... Skratka, imamo se zelo lepo.

TATJANA MRŠNIK je iz Portoroža:

— Sodelovala sem že v drugi izmeni. Poslali so me iz mladinskega aktiva Mehanotehnike in mi dali izredni plačani dopust. Za četrto izmeno sem se odločila zato, ker bi rada videla, kako bodo brigadirji nadaljevali začeto delo. Tokrat sem vzela redni dopust. Razlika v delih je velika. Druga izmena je opravljala bolj groba dela, zdaj pa že končujemo. V drugi izmeni sem se počutila nekoliko slabše, kot v četrti, ker

TV-15
za
mladino

nisem poznala toliko prijateljev. Zdaj pa se poznam skoraj z vsemi.

Taki so mladi brigadirji. Poleta jim ne manjka in cesta vsak dan dobiva lepšo podobo. Pred leti so mladi brigadirji rekli: »Mi gradimo cesto in cesta gradi nas!« To še vedno drži.

MIHOVIL CRNIČ

Jože Novak (prvi z leve) s tovarišema 20. XII. 1943 v Stični

SPOMINI

O napadu na Drvar smo že veliko slišali, pred kratkim pa sem spoznala tovariša Jožeta Novaka, udeleženca te bitke. Z Dvora pri Žužemberku je prišel za vodnika sanitetnega voda v vrhovni štab Jugoslavije aprila leta 1944.

»Dne 22. ali 23. maja je bilo, ko smo šli na Bjelo polje po konje, 24. maja zvečer smo jih pripeljali okrog tristo. Privezali smo jih k drevesom in legli. Spominjam se tistega jutra, kot bi bilo včeraj. Vse je bilo tako lepo mirno. Komaj je vzhlo sonce, je idilo nenadoma prekinilo brnenje avionov. In potem: na položaje! Kako rad bi ti povedal, kako je bilo. Pa je bilo tako grozno, da se ne da povedati. Vem le, da sem se znašel na nekem pokopališču. Za spomenikom sem ležal ob mitraljezu in drdralo je od vseh strani. Bil sem prepričan, da ne bom nikoli več videl Slovenije. Slišal sem, kako so me tovariši svarili: »Čuvaj se, Slovenac!« Toda, kako naj bi se varoval. Saj vendar nisem bil sam. Ko pa sem imel za seboj toliko nemočnih. Veš dvesto tifusarjev smo imeli. Izzival sem Nemce, da so drugi lahko ubežali. Nazadnje sem ostal sam in nisem več vedel, kaj storiti. Kamena toča je padala in zidovje se je krusilo še po tem, ko so strelji ponehali. Nazadnje mi je bilo že vseeno. Tam nisem mogel več ostati. Pognal sem se izza kritja. Četudi me zadene, sem pomislil — in padel v neko jamo. Ostal sem živ, ko sem se že čisto poslovil od življenja. Potem smo se morali umakniti v hrib. Za glavo sem jih vlekel navkreber, ranjene in bolne. Okrog dvanaajste je bilo, ko smo prišli na Vataševac, a že smo dobili povelje, da moramo v Potoke, kjer smo imeli bolnišnico. Bitka je terjala mnogo ranjenec, okrog dvestopetdeset; dvesto tifusarjev pa smo imeli od prej, kot sem ti povedal.«

Tovarišu Jožetu Novaku so potem kot vodniku sanitetnega voda dodelili petnajst borcev pa dva zdravnika in vse poslali na vrh Klekovača.

»Se sneg je bil po kotanjah. Topili smo ga in kuhali. Zaloge hrane so pojedemale. Iz 5. korpusa naj bi prišli po nas. Toda, kako? Sredi hoste... okrog nas pa Nemci... Ostali smo brez hrane, pomoči ni bilo od nikoder. Bomo tu pomrli, smo se vpraševali. Tifusarji si bodo opomogli, drugače pa je bilo z ranjenci. Kam z njimi? Ko mi ni preostalo nič drugega, sem se odločil. Tam v bližini je bila speljana ozkotirna proga za dovažanje lesa iz gozdov, še avstrijska. Osem vagončkov smo dobili, nanje smo naložili ranjence in se podali na pot. Kajti, čakati tam, bi pomenilo — zapisati se smrti, mučnemu umiranju od gladi. Vagone smo sami potiskali naprej. Pa je šlo, moralo je iti. Šli smo čez Srnetico v Medič brdo. Od tam so nas z ranjenci napotili čez Ključ in Nadribnik v hosto. Toda spet je prišlo povelje, da gremo nazaj na Ključ. To je bila pot, verjemi mi, da je človeka minilo živeti,« je dejal in še povedal, da so nato na letališče nekje pod Kozaro prišli avioni in ranjenec odpeljali.

Opravljal je težavne, odgovorne naloge. Vem, da mu ni bilo lahko in razumela sem ga, da se je naveličal. »Tako želel sem si Slovenije! Prosil sem za odpustnico, pa so me na vse načine pregovarjali, naj ostanem. Bom pa pobegnil, jaz grem v Slovenijo,« sem jim rekel. Poslušam ga in ogledujem dotrajan listič, ki ga je že načel zob časa. Propustnica! »Veš, saj so me že nagovali, naj ga dam v muzej. Pa ne dam! Ne, dokler sem živ, ne! Nobene stvari!« je odločno dejal.

Septembra 1944 se je vrnil v Slovenijo, kamor si je od tistega dne, ko je prebil za obzidjem na Drvarju tiste strašne ure in so mu švigale nad glavo krogle, tako želel.

»Šel sem na Kočevski Rog. Tam se je začela moja druga pot: Topla Reber, Črnomelj, Vinica, Stari trg ob Kolpi, Fara, Osilnica, pa vse do Gorskoga Kotara. Gradil sem razuševalne postaje. To so bile peči za uničevanje uši. Vane so obesili obleke, huda vročina v njih je pomorila nadležno mrčes.«

»Kje ste dočakali svobodo?«
»V Trstu,« se je glasil odgovor. Daje nisem več vpraševala, kajti, ko mi je pogled nehote pripadal do ure, mi je postalo vroče... Turobno deževno popoldne se je že prevesilo v mrak in ni mi preostalo drugega, kot da se tovarišu Novaku zahvalim za vse, kar mi je povedal.

Ko sem odhajala, mi je dež neenakomerno potrkaval po dežniku. Pomislila sem, kako mora biti, če ti nad glavo švigajo krogle, ko se lomi kameenje in čakaš, kdaj te bo zadelo... In spomnila sem se besed tovariša Jožeta Novaka: »Čudno je, da smo ostali živi!« Pravzaprav pa je res čudno.

ALENKA TRONTELJ

kramljanje

Draga Milena!

Ko sem dobila zadnjo številko »TV 15« sem bila kar dvakrat presenečena. Prvič nad objavo sestavka in drugič nad povabilom na srečanje mladih časnikarjev, ki bo septembra v Kopru. Torej, draga Milena, najlepša hvala za vse. Da pa bom vredna vašega zaupanja, se bom — kolikor bo v moji moči — potrudila tudi v prihodnje.

Danes sem zapisala nekaj misli ob prvem slovenskem filmu »Na svoji zemlji«, ki so ga pred kratkim predvajali na televizijskem zaslonu.

Kratko pisemce sem napisala tudi pisatelju dr. Danilu Lokarju in sedaj čakam le še njegov odgovor. Zvedela sem, da sta bila oba —

dr. Danilo in njegova žena — pri partizanih. Zato mislim, da bi o niju lahko spregovorila na vaši strani. Pisatelj stanuje v Ajdovščini in ga bom, če mi bo odgovoril, takoj obiskala.

V naši vasi živi tudi možakar, ki je bil v taborišču Dachau.

Vidite, do začetka šole bo še kar nekaj dela. Pa tudi med šolskim letom ne mislim popustiti. Za danes samo še: najlepša hvala za vašo pozornost.

Lep pozdrav! Zorka Stegovec, Erzely 34, 65271 Vipava

Draga Zorka!

Vabilo na srečanje mladih časnikarjev je priznanje, ki si ga zaslužila. Tvojim načrtom prav tako ni kaj oporekati, zato naj odgovor na pisemce sklene le želja, da bi svoje obljube tudi izpolnila.

Lepo pozdravljena! MILENA

Spoštovana urednica!

Po krajšem času se zopet oglašam in vam pošiljam prispevek za mladinsko stran »Ho-ruk za Kozjansko«. Upam, da vam bo ugajal in da ga boste objavili. Moram vam priznati, da mi je bilo — ko smo obiskali brigadirje — kar malce težko pri srcu, da se nisem akcije tudi sam udeležil.

Na svidenje kmalu z novim prispevkom!

Mihovil Crnič, Kolomban 4, 66280 Ankaran

Dragi Mihovil!

Verjamem ti, kajti na Kozjanskem sem bila sama prav tisti dan, petega avgusta.

Lepo pozdravljen!

MILENA

NIŽJE IN VIŠJE CENE

Po dokumentaciji Instituta za zunanjo trgovino so bile pri nas v juniju domače cene nekaterih kmetijskih pridelkov in reprodukcijskega materiala pod svetovnimi. Tako je na primer bila cena pšenice na domačem tržišču za 68,2 odst. nižja od tuje, koruza za 78,4 odst., oljne pogače za 230,3 odst., sončničnega olja za 27,9 odst., betonskega železa za 18,1 odst., tenka pločevina za 21,2 odst., bakra za 26 odst., svinca za 11 odst. in cinka za 45 odst. Hkrati pa so bile cene svinjske masti za 12,6 odst. in sladkorja za 3 odst. višje od tistih na tujem tržišču.

Ekonomska politika — 20. VIII. 1973

NEZAPOSLENI BEOGRAJČANI

Med nezaposlenimi v Beogradu je največ mladih oziroma pripravnikov, ki nimajo še niti leta delovnega staža. Na seznamu nezaposlenih je poleg drugih 44 diplomiranih kemikov, 82 arhitektov, 50 pravnikov, 43 ekonomistov, 99 zdravnikov, 76 stomatologov, 41 farmaceutov in 32 profesorjev srbohrvaškega jezika.

Nedeljski dnevnik — 26. VIII. 1973

BUDILKA

Obrtno podjetje »Budilnik« iz Sente je izplačalo obrtnikom v Subotici za usluge pri izdelavi nakita 172.733 dinarjev in jim hkrati dalo v obdelavo 24 kilogramov surovega zlata, v vrednosti 531.296 dinarjev.

To so odkrili tržni inspektorji in pozvali na preplah. Le to ne vemo, ali so za ta postopek vedeli vsi delavci v »Budilniku«, ali pa je večina ob vsem tem ves čas sladko spala.

Borba — 23. VIII. 1973

NEZAPOSLENI KOMPONISTI

Med vse številnejši nasprotniki festivalov zabavne glasbe je tudi skladatelj in pevec Hrvoje Hegedušić, ki pravi:

»Pravih pesmi ni več, kajti skladatelji jih zaradi pomanjkanja časa ne morejo sproti komponirati za toliko festivalov. Avtorji ne gledajo na kvaliteto, temveč samo izpolnjujejo festivalske kvote, pri čemer so močno pod vplivom festivalskega občinstva ter stremijo za tem, da bi pesem šla čimbolj v uho. Koliko časa bo taka pesem popularna, to jim je popolnoma vseeno.«

Hrvoje Hegedušić vse manj komponira za festivale.

Torej tudi njemu primanjkuje časa, da bi sproti komponiral toliko pesmi, kolikor je pri nas festivalov.

Dnevnik — 22. VIII. 1973

OČETU VILO, SINU STANOVANJE

Direktor gostinskega podjetja »Palas« v Petrovcu na moru je odstopil zemljišče beograjski zadrugi »Komfort«, a ta je njemu zgradila hišo obsegajočo 150 kvadratnih metrov. Direktorjev sin je dobil stanovanje, čeprav ni zaposlen. O vsem tem so razpravljali komunisti v podjetju, toda kazni še niso izrekli.

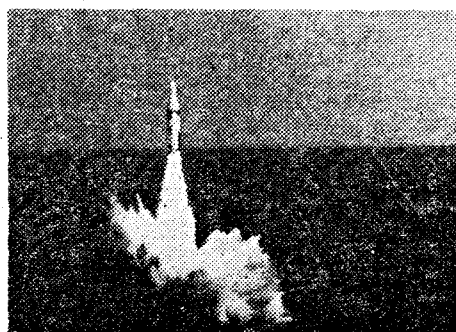
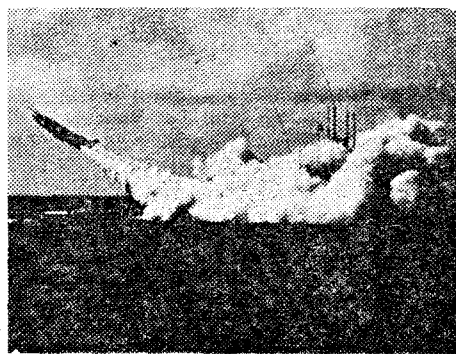
Večernje novosti — 22. VIII. 1973

Podmornice na jedrski pogon

Pred osemnajstimi leti je prva podmornica na jedrski pogon uspešno prestala poskusno plovbo v Atlantskem oceanu. Njamo namena, da bi zaradi nje povečevali te ali one politike, ki ji je botrovala hladna vojna, pač pa bi radi prikazali velikanški dosežek v tehničnem razvoju.

Ta podmornica je bila ameriški »Nautilus«. Splovili so jo januarja 1954, nato pa so jo preskušali in vadili posadko več kot eno leto. Julija 1957 so z njo dosegli 87 stopinj severne širine. Pri tem je podmornica večkrat izplula na površje. Poveljstvo mornarice je bilo tako navdušeno nad uspehom, da je sklenilo opraviti podvodno plovbo prav do severnega tečaja. Najbolj nenavadna plovba v vsej dotedanji zgodovini se je začela 23. julija 1958, ko je »Nautilus« izplul iz pristanišča Pearl Harbour. Posadka je bila oblečena v poletne uniforme, poveljstvo pa je razširilo vest, da ladja plove proti Panami za vajo. »Nautilus« je nato v nekaj dneh dosegel Beringovo ožino, saj je plul pod vodo s hitrostjo dvajsetih milj. Na površino se je dvignil šele pri rtu Barrow, ki je najsevernejša točka ameriške celine. Nato se je potopil v globino 120 metrov. Dne 3. avgusta 1958 je prispl na severni tečaj. Po kratki svečanosti je podmornica nadaljevala pot do roba ledenih površin, kjer se je dvignila na morsk gladino. Od tam je komandant sporočil svojim nadrejenim, da je uspešno opravil predvideno pot. »Nautilus« je zdaj zastrela podmornica in jo uporabljajo samo za urjenje posadke. Dolga je 98,60 m in široka 8,40 m, pod vodo pa izpodirva približno 4.000 ton. Tako na površini kot pod vodo pluje s hitrostjo 20 milj na uro. Jedrski reaktor se hladi z vodo, ki je ni treba menjati. V prvem letu je podmornica preplula 26.000 milj, od katerih najmanj polovico pod vodo, ne da bi ji bilo treba dodati gorivo. To so storili šele po 60.000 miljah. Kot gorivo uporabljajo obogateni uran. Današnje podmornice, ki plujejo s hitrostjo tridesetih milj, potrebujejo novo gorivo šele po 200.000 miljah.

Zakaj so vojaški strokovnjaki zgradili jedrsko podmornico? Klasična podmornica je počasna, posebno pod vodo, in ni je tež-

Izstrelitev rakete »Regulus« s podmornice na površini (gornja slika) in rakete »Polaris« iz globine (spodaj).

ko odkriti, ker se mora od časa do časa dvigniti na površje zaradi zraka. Nemci so v drugi svetovni vojni izumili »schnorchel«, dolgo cev, ki je s površine sesala zrak. Zgradili so tudi motorje, ki so povzročali manj šuma. Iskali so boljše rešitve, toda na srečo jih niso našli, ker je bilo vojne prej konec. Kako daleč so prišli nacisti pri gradnji boljših podmornic, je tajnost, ki še ni prišla na dan. Njihova izkustva so pa gotovo služila Američanom. Znano je, da je admiral Rickover že leta 1949 ustanovil posebno študijsko organizacijo za gradnjo atomskih podmornic. Znano je tudi to, da so Američani gojili zamisel že pred vojno. Znanstvenik Ross Gunn je leta 1939 pripravil načrt za podmornico na jedrski pogon, nihče pa ni bil sposoben izdelati jedrskega reaktorja. Kontrolirana jedrska energija je lahko postala stvarnost šele po eksploziji prve atomske bombe.

V Angliji so leta 1957 začeli razmišljati o atomski podmornici in celo o podmorskih tovornih ladjah, ki naj bi plule s hitrostjo do 150 milj. Mornariški strokovnjaki so naslednje leto bili prepričani, da bodo atomske podmornice nadomestile klasične »capital ships«, ladje, ki predstavljajo osnovo vojne mornarice. Leta 1959 so začeli graditi prvo podmornico na jedrski pogon, ki je po splošitvi dobila ime »Dreadnought«. Pomagali so jim Američani.

Francozi so tedaj oklevali med izbiro: ali letalonosilke ali atomske podmornice. Leta 1957 so ustanovili šolo za posadke atomskih podmornic, hkrati pa so mobilizirali industrijo, da bi njene strokovnjaki pripravili načrte za pogonske stroje.

Italijanska vojna mornarica že najmanj štirinajst let preučuje možnost, da bi gradi-

li atomske podmornice. Sovjetska mornarica je pri tem razmeroma hitro dosegla zavidljive uspehe. Kdaj so začeli graditi prvo atomsko podmornico, ne vemo. Znano je, da so jim dosti koristila nemška izkustva. Kaže, da so začeli graditi prve atomske podmornice v letu 1958, saj je leta 1959 podpredsednik vrhovnega sovjeta Kozlov dejal ameriškem admiralu Rickoveru, da tudi pri njih gradijo atomsko podmornico. Dve leti pozneje je sovjetski tisk oznanjal svetu, da imajo tudi pri njih podmornice na jedrski pogon. Leta 1963 je podmornica »Leninskij Komsomol« preplula severni tečaj kot »Nautilus« pet let prej.

Medtem ko so se v drugih državah trudili, da bi rešili osnovne probleme, so Američani izpopolnjevali pogonske sisteme. Nove podmornice so dobile oblike, ki jih imajo telesa velikih rib. Izdelali so tako okretne konstrukcije, da je mornarje butnilo ob stene pri naglem menjavanju smeri. Potrebni so bili varnostni pasovi in oprijemalne ročke na vsakem koraku. Oktobra 1958 je podmornica »Seawolf« potolkla vse »Nautilusove« rekorde, ko je ostala pod površjem čela dva meseca. »Triton« je kot prvi dobil dva reaktorja. Leta 1960 je preplul zemeljsko oblo po isti poti kot Magellan v šestnajstem stoletju. Na 36.000 milj dolgi poti se je samo dvakrat prikazal na površino. Istega leta je »Seadragon« preplul Severozahodni prehod in severni tečaj.

Vsi ti uspehi so dokazali vojaškim strokovnjakom, da vloge podmornic ni bilo konec s koncem druge svetovne vojne in s porazom nemške mornarice. Prišli so do zaključka, da podmornica postaja najvaž-

Jana
sodoben ženski tednik

nejša enota moderne vojne mornarice. V primeru atomske vojne bi se najlaže umaknila napadalcem. Lahko ostane skrita dolgo mesece. Pod površino more ostati skoraj neomejen čas, praktično toliko kolikor vzdrži posadka. Kljub temu pa še ni mogla prevzeti vloge velikih vojnih ladij klasičnega tipa. Njena strateška vloga se je spreminjala šele tedaj, ko so jo opremili z balističnimi izstrelki.

Prvi balistični izstrelki na podmornici je bil tipa »Subroc«. Zanj so Američani dobili načrte pri Nemcih. Izpopolnili so ga toliko, da so mu dali jedrsko konico. Tudi Sovjeti so se posluževali nemških načrtov. S tem tipom izstrelka se niso zadovoljili, ker je imel prekratek dolet: komaj štiri-deset kilometrov. »Regulus« je bil boljši. Dometa je imel 800 kilometrov in hitrost 900 kilometrov. Pri tej hitrosti ga je bilo moč prestreči z letali. Leta 1955 je kapetan Raborn s svojo ekipo pripravil načrte za raketo »Polaris«. Preskusili so jo leta 1958.

(Konec prihodnjic)

Za župnikom so nekega dne odgnali še druge ljudi. Vester je med njimi spoznal mladega železničarja, ki je bil v službi na postaji. Tudi za njim so vpili ljudje po cesti in mu pretili s pestjo, vkle-njeni mož pa se ni ozrl in je počasi koračil dalje, dokler mu ni izginil izpred oči.

Dober teden zatem, ko so odgnali te ljudi iz trga, je Vester videl iz svojega skri-vališča, da se je sredi trga ustavil velik, rdeče pobarvan avtomobil. Iz njega so skočili vojak in vdrl čez cesto v hišo prejšnjega župana, kjer so ostali dolgo časa. Kmalu potem, ko so vojak odšli v hišo, se je iz nje začel ženski in otroški jok in stok. Županova žena je odprla okno in kričala na cesto:

»Ubijte nas vse skupaj. Nikamor ne gremo!«

Slišal se je tudi županov glas:

»Mi smo domačini, mi smo najstarejši tržani!«

Nato se je slišalo nekaj odločnih poveljujočih glasov:

»Petdeset kil lahko vzame-te pravico vzeti s seboj! Ti-ho, banda srbska!«

Potem se je slišalo treska-nje vrat in ropotanje pokro-vov, kmalu nato pa so stopili iz hiše najprej župan, potem njegova žena, nato starejša hčerka, ki je bila istih let kakor Vester, za njo pa še dvoje mlajših otrok, ki sta še v šolo hodila. Vsi so ime-li svežnje pod pazduhami, le župan je nosil velik kovček v rokah. Pred rdečim avtomobilom so nemški vojak na-pravili špalir v voz. Ko so bi-li že vsi v vozu, so ga voja-ki trdo zaprli, en vojak je ostal za stražo pri vratih, drugi vojak pa so odšli na drugo stran ceste k trgovcu z železnino. Kakor prej iz županove hiše tako se je zdaj tudi iz trgovčeve hiše razle-gal jok in stok. Vestru se je zdelo, da padajo težki udar-

ci. Čez nekaj časa so tudi iz te hiše prišli ljudje, ki so zapovrstjo korakali proti rdečemu avtomobilu sredi ceste. Trgovec je korakal spredaj, za njim je šla njegova žena in nosila na rokah majhnega otroka, ki je strahovito jok-al, za njima so šli večji otroci in čisto zadaj sta šla trgovčeva oče in mati, ki sta se držala za roke in se le s težavo pomikala dalje, ker sta bila že silno stara in sta se le malokdaj pokazala iz hiše. Za njima sta dva voja-ka nosila vsak po en kovček, ki sta ju vrgla za družino v voz.

S tem pa še ni bilo konec teh čudnih vojaških obiskov po trgu. Nato so vojak odšli še k brivcu, od koder so potem prignali njegovo dru-žino. Pri tej hiši je bilo zelo veliko otrok, ki so na ce-sti jokali, kakor bi jih iz ko-že deval. Večji otroci so no-sili s seboj neke stvari, ki so bile podobne odejam, že-na je nosila piskre in sklede kar v rokah. Enkrat so ji ti piskri padli na tla in se po-točili po cesti, ena sklada se je pri tem razbila. Žena je tekala za ropotijo sem in tja in kričala:

»Požite se to, požeruhi!«

Ko so ženo naposled pri-rinili do voza, se je ta zra-vnala pokonci in zavpila po trgu na ves glas:

»Mi pridemo še nazaj!«

Nato jo je eden vojakov od zadaj sunil v avtomobil, da je padla na zobe skozi vrata, in zavpil:

»Molči, baba!«

Ko so bili ti ljudje v vo-zu, so odšli vojak še po dru-ge ljudi. Prignali so še tri druge družine od nekod. Po-navljale so se iste podobe kakor pri prvih treh druži-nah. Ko so imeli te družine v vozu, je Vester mislil, da je stvar končana in da bo avto-mobil odpeljal. Toda voz je še dalje stal sredi trga in čakal. Kmalu je zapazil, da se bližajo še skupine po cestah, ki so vodile v trg, moški, že-ne in otroci. Ko so jih pri-gnali v trg, je Vester spoznal, da so to kmetje iz okolice. Kmetje so bili oblečeni v de-lavniške obleke in vsi so ime-li cule s seboj. Ko so pri-gnali zadnjo kmečko druži-no pred avtomobil, se je Ve-ster zgrozil. Moral se je opri-jeti zidu, da se mu ni zmoti-lo od slabosti. To so bili njegovi botri iz sosednje va-si. Natanko je videl, kako so šli zaporedoma proti vozu, najprej boter, ki je nosil ve-lik sveženj, potem botra, ki je nosila otroka na prsih, po-tem je šel starejši sin, za njim hči, potem pa še dvoje otrok, vsi so nosili svežnje v rokah.

(Se nadaljuje)

